

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİRZA BEŞİRÜDDİN MAHMUD AHMED VE AHMEDİYYE
CEMAATİ'NDEKİ YERİ

HAZIRLAYAN

HALİDE RUMEYSA KORKUSUZ KÜÇÜKÖNER

DANIŞMAN

DOÇ. DR. METİN BOZAN

DİYARBAKIR

2011

ÖZET

Bu çalışmada, Hindistan'da ortaya çıkmış Ahmediye Cemaati'nin II. Halife'si Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed ve Ahmediye Cemaati'ndeki önemi konusu işlenmiştir.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Girişte araştırmanın, konusu, sınırları, amacı, metodu ve Ahmediye Cemaati'nin ortaya çıkış dönemi, kurucusu ve temel fikirleri ele alınmıştır.

Birinci bölümde, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in hayatı ve ilmi kişiliği hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in halife seçilmesi, hilafet sistemini tesis etmesi ve oluşturduğu cemaat kurumları incelenmiştir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed döneminde, Ahmediye Cemaati'nin kurumları olan tümüyle ayrı bir fırka hüviyetine kavuştuğu görülmektedir.

ABSTRACT

In this research, Second Khalifah Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad of Ahmadiyya Muslim Community in India and his importance in Ahmadiyya Muslim Community were analysed.

The research consists of an introduction and two parts.

In the introduction, the subject, limitations, importance, aim, method of the thesis and arising, founder, basic ideas of Ahmediyya Muslim Community were dealt with.

In the first part, information was given about life and academic personality of Mirza Bashiruddin Mahmood Ahmad.

In the second part, being elected as khalifah, instituting of khilafah system and constituting of community associations of Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad were investigated. In the period of Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad, Ahmadiyya Muslim Community was seen as a different sect with its associations.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN : Doç. Dr. Metin Bozan

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bilen

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Necmi Derin

ÖNSÖZ

İslam Dünyası'nda, Hicri I. Asırdan itibaren ortaya çıkmaya başlayan fikri çatışmalar güncelliğini korumaktadır. Bu fikri çatışmalar, ümmet içerisinde bölünmeye ve her bölünmüş parçanın da kendisini “Fırka-yı Naciye” hissetmesine neden olmuş; dışarıda bırakılanların ‘bizden’ sayılmadığı günler yaşanmıştır. Ahmediye Cemaati de böyle parça dışı kalmış; yasalarla İslam dışı azınlık olarak kabul edilmiş bir topluluktur. Oysa Ahmediye Cemaati'nin pek çok İslam mezhebinde olmayan kendisine özgü kurumları tetkik edildiğinde, kendilerini Ahmedi Müslüman hisseden ve değerlendiren bir grup olduğu tespit edilebilmektedir. Hal böyleyken, Ahmediye Cemaati'nin analiz edilmesi; cemaatin fikirleri ve kurumlarıyla araştırılması gerekmektedir.

Biz de, Ahmediye Cemaati'nin teşekkül süreci ile ilgili yapılacak çalışmalara basamak olması düşüncesiyle cemaatin II. Halife'si olan ve cemaatin fikri ve kurumsal anlamda bel kemiğini oluşturan Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'i çalışmayı uygun bulduk.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, sınırları, Ahmediye Cemaati'nin ortaya çıkış yeri olan Hindistan'daki genel tablo, Mirza Gulam Ahmed, temel fikirleri ve kendisinden sonraki yönetim biçiminde ortaya çıkan sıkıntılar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde, II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in hayatı ve ilmi kişiliği, İkinci bölümde ise, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediye cemaatine fikri ve kurumsal anlamda yaptığı katkılar incelenmiştir.

Çalışmada, tez konumun belirlenmesinden, tezimin bitiş gününe kadar desteklerini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Metin Bozan'a, bu projenin ortaya çıktığı günden itibaren katkılarını eksik etmeyen Ahmedi Cemaati'nin Türk üyeleri Mehmet Önder'e, Kubilay Çil'e, İngiltere'de Ahmediye Cemaati'nin Türk Masası şefi Dr. Muhammed Celal Şems'e, Almanya'daki Ahmediye Cemaati din görevlilerinden Dr. Abdulgaffar Han'a, özellikle de bütün sorularıma sabırla yanıtlar veren Raşit Paktürk'e, Arapça'dan çeviri konusunda yardımcı olan dedem Emekli Müftü Halit Korkusuz'a, babama, anneme ve tezimin bu hale gelmesinde emeği geçen fedakar eşime teşekkürü bir borç biliyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET I	
SUMMARY.. II	
ONAY SAYFASI	III
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	IX

GİRİŞ

I	ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI	1
II	ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU	1
III	KAYNAKLAR.....	2
	A) Ahmedi Kaynaklar	2
	B) Ahmedi Olmayan Kaynaklar	3
IV	AHMEDİYE CEMAATİ'NİN DOĞDUĞU ORTAM.....	4
V	AHMEDİYE CEMAATİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞINA ETKİ EDEN UNSURLAR	6
VI	AHMEDİYE CEMAATİ'NİN KURUCUSU MİRZA GULAM AHMED ..	9
	1. Mirza Gulam Ahmed'in Hayatı	9
	2. Mirza Gulam Ahmed'in Temel Fikirleri	10
VII	MİRZA GULAM AHMED SONRASI AHMEDİYE CEMAATİ VE HİLAFET KURUMUNUN İHDASI	17
	1. Halife Mevlana Hakim Nureddin'in Hayatı, Temel Fikirleri ve Ahmediye Cemaati'nin Kurumsallaşma Sürecine Katkısı	18
	2. Ahmediye Cemaati'nin Bölünmesi.....	20

BİRİNCİ BÖLÜM

MİRZA BEŞİRÜDDİN MAHMUD AHMED'İN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ 23

1.1	Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Hayatı.....	23
1.2	Ahmedi Kaynaklara göre Beşiruddin Mahmud Ahmed Kişisel Hasletleri	24
1.3	Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Eserleri.....	26
1.4	Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Politik Kimiliği	28
1.4.1	İşbirliğine Hayır Hareketi'ndeki Rolü	29
1.4.2	Arya Samaj'ın Şudi Hareketi'ne Karşı Koyması.....	29
1.4.3	Yuvarlak Masa Toplantıları'na Karşı Tavrı	30
1.4.4	Bütün Hindistan Keşmir Komitesine Başkan Seçilmesi.....	31
1.4.5	Hindular'ın Hz.Muhammed Aleyhtarı Kampanyalarını Önleyici Yasa Çıkarılmasına Öncülük Etmesi	32
1.4.6	Din Kurucuları Gününü Düzenlemesi	32
1.5	Muslihu'l Mev'ud Oluşu	33

İKİNCİ BÖLÜM

CEMAAT'İN KURUMSALLAŞMASI SÜRECİNDE MİRZA BEŞİRÜDDİN MAHMUD AHMED 36

2.1	Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Hilafet Kurumunun Teşekkülüne Katkıları.....	37
2.1.1	Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Hilafet Kurumunu Güçlendirme Yolundaki Çabaları.....	38
2.1.1.1.	Sadr-ı Encümen'i Ahmediye'nin Yapısında Yaptığı Reformlar ...	38
2.1.1.2.	Hilafet Yüksek Seçim Kurulunu Oluşturması	43
2.1.1.3.	Emirlik Sistemi Oluşturması.....	44
2.2	Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Cemaat'in Tesisleşme Sürecine Katkıları.....	44

2.2.1 Meclis-i Şura Müessesesi'sini Oluşturması.....	45
2.2.2 Tahrik-i Cedid Encümen Ahmediye Kurumunu Kurması.....	46
2.2.3 Sürekli Vakıf Projesi'ni Başlatması.....	52
2.2.4 Vakf-ı Cedid Müessesesi'ni Tesis Etmesi	53
2.2.5 Cemaat Yayın Organlarını Oluşturması	54
2.2.6 Hilafet Kütüphanesi'ni Kurması.....	55
2.2.7 Cemaat Yönetim Sistemini Oluşturması.....	56
2.2.8 Cemaat Üyelerini Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Sınıflandırması 57	
2.2.9 Cemaat Eğitim Kurumlarını Oluşturması	63
2.2.10 Kaza Kurumunu Oluşturması	65
2.2.11 Fazl-ı Ömer Hastanesi'ni Kurulması	66
2.2.12 Minaretül Mesih-i Tamamlaması.....	66
2.2.13 Yeni Bir Takvim Oluşturması.....	66
2.2.14 Cemaat'in Pakistan'a Göç Etme Sürecindeki Rolü	67
2.2.15 Rabvah'ta Cemaat Kurumlarını Yeniden Oluşturması.....	69
2.3Ahmediye Cemaati'nin Fikri Yapısının Oluşumunda Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Tesirleri.....	69

SONUÇ 72

BİBLİYOGRAFYA 74

**EK-I AHMEDIYE CEMAATI MÜBELLİĞİ DR. ABDULGAFFAR HAN
İLE YAPILAN RÖPORTAJ..** 78

KISALTMALAR

b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
Ç.Ü.	: Çukurova Üniversitesi
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ER	: The Encyclopedia of Religion
E.Ü.	: Ege Üniversitesi
H.z.	: Hazreti
İng. çev.	: İngilizce'den çeviren
Krş.	: Karşılaştırınız
ö.	: Ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallahu Anh
s.	: Sayfa
Trk.	: Türkçe
trz.	: Tarihsiz
v.b.	: Ve benzeri
v.d.	: Ve devamı
y.y.	: Baskı yeri yok

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI

Araştırmamızın konusu, Hindistan’da ortaya çıkmış Ahmediye Cemaati’nin II. Halife’si Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed’in kişiliği ve ve onun Ahmediye Cemaati’ndeki yeri; cemaati üzerindeki maddi ve manevi etkisi, cemaate müstakil bir fırka olma yolundaki katkılarıdır.

Bilimsel çalışmalarda, bir kişi ya da bir fırkayla ilgili analiz yaparken, mezhebin doğduğu ortam ve şartlardan bağımsız yorum yapılamayacağı için, öncelikle Ahmediye Cemaati’nin doğduğu ortam, kuruluş dönemi, kurucusu, kurucusunun temel fikirleri, kendisinden sonraki yönetim biçimini ele aldık. Daha sonra tezimizin ana konusu olan Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed’in hayatı, ilmi kişiliği ve cemaatin kurumsallaşma sürecine olan katkılarını işledik. Ancak II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed’in kendisinden sonraki halifelere etkisi, tezimizin hacmini aşacağından tez dışında bırakılmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU

Araştırmamızın amacı, Hindistan’da ortaya çıkmış Ahmediye Hareketi’ni ve cemaatin müesseseleşme sürecini anlamaya çalışmaktır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed’i inceleme ve cemaate katkılarını tespit edebilme, cemaati anlamının önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Ne varki, bu konuyla ilgili yapılmış bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Biz de İslam Mezhepleri Tarihi ile ilgili çalışmalarda tesbit ettiğimiz bu eksikliğin giderilmesine katkı sunmak için tezimizin konusunu bu şekilde belirledik. Amacımız, cemaatin fikri yapısını yargılamak ya da eleştirmek değil, bilimsel verilere göre değerlendirmeler yapmaya çalışmaktır.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed’in hayatını, kurduğu cemaat kurumlarını ve cemaat üzerine olan manevi etkisini değerlendirebilmek için cemaatin tarihsel gelişimini, bilimsel veriler ışığında tarafsız bir şekilde analiz etmek gerekmektedir. Bu noktada da, deskriptif “betimleyici” methoda¹ bağlı kalarak, Ahmediye Cemaati’nin ve

¹Bozan, Metin, *İmamiyye’nin İmamet Nazariyyesinin Teşekkül Süreci*, İstanbul 2009, s. 25.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in kendi düşüncelerini esas alarak değerlendirmeler yapmaya çalıştık.

Tezimizde, araştırmamızın omurgasını oluşturan temel fikirleri belirlemeye çalışırken Ahmedi kaynaklardan yararlanmaya dikkat ettik. Buna bağlı olarak da, tezimizde “Kadiyanilik” yerine Ahmedilerin kendilerini ifade etmek için kullandığı Ahmediye Cemaati ifadesini kullanmayı uygun bulduk.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'i okuyabilmek ve mezhebi aklın cemaat üyeleri üzerindeki etkisini analiz edebilmek için cemaat üyeleriyle sürekli fikir teatilerinde bulunduk, yıllık toplantılarına katıldık, en önemlisi de onlarla günler süren vakitler geçirdik ve bunların neticesinde çalışmamızı hazırladık.

III. KAYNAKLAR

Bir mezhebin ortaya çıktığı süreci, yaşadığı fikri ve kurumsal değişimleri, bu değişim sürecinde rol alan kişileri anlayabilmek ve sağlıklı bir biçimde analiz edebilmek için, kullanılan kaynakların değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, bir mezhep ancak kendi kaynaklarından anlaşılır düşüncesiyle, esas alınan eserler, genel olarak Ahmedi kaynaklar olmuştur. Ancak, gerektiği yerlerde Ahmedi olmayan kaynaklar da kullanılmıştır.

A) Ahmedi Kaynaklar

Ahmedi kaynaklar genel olarak değerlendirildiğinde, Mirza Gulam Ahmed'in getirdiğini iddia ettiği akidevi sisteme dayanmakta olduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili zengin bir literatür oluşturulmuştur. Ahmediler'in kendi cemaat mensupları için yazdıkları eserlerde, duygusal elementlerin ağır bastığı ve akideyi güçlendirici bir üslup kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu eserler, Mirza Gulam Ahmed'in eserleri, II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in eserleri, diğer halifelerin eserleri ve cemaat üyelerinin yazdığı eserler olarak sınıflandırılabilir.

Ahmediye Cemaati'nin kurucusu Mirza Gulam Ahmed'in eserleri, cemaatin temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Ahmediye Cemaati'nin II. Halife'si Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'i çalışırken de, bu kaynaklardan çalışma boyunca istifade edilmiştir. Mirza Gulam Ahmed'in temel fikirleri üzerinde genel çalışılırken, *Ta'lim ve İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar* adlı eserlerine, mesihlik ve mehdilik iddiası incelenirken,

İsa Mesih Hindistan'da isimli eserine, hilafet konusu işlenirken de, *Vasiyet* adlı eserine başvurulmuştur.

Tezimizin konusu, Ahmediye Cemaati'nin II. Halife'si Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed olduğu için, hazırlık ve yazım aşamalarında Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in neredeyse bütün eserleri tahkik edilmiştir. Ancak çalışmada özellikle, *Kuran'ı Kerim'in Tefsirine ve Araştırmasına Giriş*, *Ahmediyet'in Mesajı* ve *Truth About Split* adlı eserler kullanılmıştır. Bu eserlerden, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediyet algısını, inanç ve fikirlerini, Mirza Gulam Ahmed'den sonra, cemaatteki fikri dönüşümleri analiz edebilmek için faydalanılmıştır.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'den sonraki halifelerin yazdığı eserlerden doğrudan değil, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in fikri yapısının ve kurduğu cemaat kurumlarının, kendisinden sonraki cemaate etkisini anlayabilmek, kurumların eski ve yeni fonksiyonlarının ayırımına varabilmek ve cemaatteki fikri ve akidevi değişimleri saptayabilmek için istifade edilmiştir.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed hakkında cemaat üyeleri tarafından yazılmış kaynaklardan da, bugünden geçmişi okuyabilmek, itikadi anlamda farklılaşmayı ortaya çıkarabilmek ve cemaat üyelerinin Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e karşı bakış açılarını belirleyebilmek için yararlanılmıştır. Bu eserlerden en fazla Karimullah Zirvi'nin *Welcome to Ahmadiyyat The Truth Islam* adlı eserinden, Ahmediye Cemaati kurumları çalışılırken istifade edilmiştir. Elde, cemaat kurumlarıyla ve cemaatin yönetim biçimiyle ilgili bütüncül bir kaynak bulunmadığından bu kitaba sık sık referans yapılması zorunlu olmuştur. Çalışmada kullanılan diğer bir eser de, Irfan Chaudhry'nin *Centenary Khilafat Ahmadiyya* adlı Tariq Dergisi'nin özel bir sayısı olarak basılmış bir çalışmadır. Bu eserden de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in hayatı ve temel fikirleri analiz edilirken faydalanılmıştır.

B) Ahmedi Olmayan Kaynaklar

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediye Cemaati'ndeki yerini tesbit etmeye çalışırken, Ahmedi olmayan kaynaklardan da istifade edilmiştir. Ancak bu kaynaklar, Ahmediye Cemaati ortaya çıkmadan önce, Hindistan'daki genel dini, sosyal ve iktisadi tablonun değerlendirildiği bölümlerde kullanılmıştır. Bu eserlerden J. M. Roberts'ın *Dünya Tarihi*, Yusuf Akçura'nın *Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri* ve

Hüseyin Gazi Yurdaydın'ın *İslam Tarihi Dersleri* adlı eserlerinden dünya tarihi ve İslam Dünyası'nın genel durumu belirlenmeye çalışılırken, Yusuf Hikmet Bayur'un *Hindistan Tarihi* adlı eserinden Hindistan'daki tarihi süreç değerlendirilirken, Prof. Dr. Ethem Ruhi Fıglalı'nın *Kadiyanilik* adlı eserinden de Türkiye'de Ahmediye Cemaati ile ilgili yapılmış tek çalışma olmasından dolayı istifade edilmiştir.

IV. AHMEDIYE CEMAATI'NİN DOĞDUĞU ORTAM

XVIII. yüzyılın son dönemleri, dünya tarihinde çok hızlı değişimlere sahne olmuştur. Avrupa'nın dünya üzerindeki hakimiyetinin pekişmesi bu değişimlerin merkezinde olup, değişime neden olan en temel dinamiklerden birini oluşturmuştur.² Batı, dolaylı veya dolaysız olarak, büyük imparatorlukların parçalanmasına neden olmuş ve buna bağlı olarak da XIX. yüzyılda, bilim ve teknoloji alanlarında çok hızlı bir gelişme göstermiştir.³ Bununla birlikte, sürekli hammadde ve yeni pazar arayışları ortaya çıkmıştır. Bu sebepler, Avrupa'nın dünya ile olan bağlantısını bir daha kesilmemek üzere kuvvetlendirmiştir. Bu yüzyılın son diliminde ise, dünyanın geri kalanını, dünyanın hiç bir uygarlığında görülmemiş bir şekilde güçleri ve nüfuzlarıyla tahakküm altına almışlar, bu duruma karşı çıkan çok az yerel halk da, bir şekilde Avrupalılar'ın adetlerini uygulamak zorunda kalmış ve böylece başka bir biçimde Avrupalılaştırmıştır.⁴ Avrupa gittiği ülkelere, demiryolu ağları, yollar yaparak, okullar, hastaneler açarak, tarım ve sağlık hizmetlerini geliştirerek medeniyet götürürken, batı kültürü adı altında yeni bir kültür ve hristiyanlık dinini de beraberinde götürmüştür.⁵ Batılı ülkelerin bir yönden olumlu, bir yönden olumsuz etkileri Müslüman halkı da kendi arasında ikiye bölmüştür. Bir kısım Müslümanlar, eski yöneticilerinin kendilerine olan muamelelerini Avrupalılar'la kıyaslayınca, zayıf ve güçsüz olduklarını da bildiklerinden tercihlerini Avrupalılar'dan yana kullanmış, Müslümanlar'ın diğer bir kısmı ise Avrupalı devletlerin emperyalist emellerinden oldukça rahatsız olmuş ancak bu muhalif grubun da maddi ve manevi gücü Avrupalılar'a karşı koyabilecek yeterlilikte olmamıştır. Bu durum da, beklentilerin "hilafet makamı"na doğru yönelmesine sebep olmuştur.⁶ Fakat

² Roberts, J. M., *Dünya Tarihi* (çev. İdem Erkman, Tansu Akgün), İstanbul 2011, II, 691.

³ Pirenne, J., *Büyük Dünya Tarihi*, İstanbul trz., III, 1157.

⁴ Roberts, J. M., II, 692.

⁵ Yurdaydın, Hüseyin Gazi, *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara 1971, s. 243.

⁶ Ahmed, Aziz, *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm ve İslam* (çev. Ahmet Küskün), İstanbul 1990, s. 15.

XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, hilafeti elinde bulunduran Osmanlı Devleti fonksiyonunu neredeyse tümüyle yitirdiği bir noktaya gelmiştir.⁷ XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren, sahip olduğu toprakları hızla kaybetmeye başlamış ve süreç içerisinde Kırım ve Balkanlar'ın neredeyse tümü, Kuzey Afrika ve Arap Yarımadasının ise bir bölümü dağılmış veya elden çıkarılmıştır.⁸ Bu gelişmelerin bir neticesi de, Hilafet makamının etkisizleşmesi ve de 1915 yılında siyasi olarak çökmesi olmuştur. Bu süreçte diğer Müslüman Devletler de Osmanlı'dan farklı bir halde olmayıp, bu çöküşü en derin yaşayan yerlerden biri de bugünkü Bengladeş, Hindistan, Pakistan ve Srilanka'dan oluşan Hint altkıtası olmuştur.

Hint altkıtası, pek çok farklı milletin ve İslamiyet, Hinduizm⁹, Budizm¹⁰, Cainizm¹¹, Sihizm¹², Yahudilik, Hristiyanlık ve çeşitli kabile dinleri gibi pek çok farklı dine mensup kişilerin bir arada yaşadığı bir bölge olmuştur. Bu bölge yüzyıllar boyunca aralarında Müslüman Araplar,¹³ Gazneliler,¹⁴ Portekizliler¹⁵, Babürler¹⁶ ve İngilizler'in

⁷ Bayur, Yusuf Hikmet, *Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti*, Ankara 1973, s. 4.

⁸ Akçura, Yusuf, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri*, İstanbul 1940, s. 2, 11, 13.

⁹ Hinduizm; tek bir tanrısı, dini sistemi, ahlaki öğretisi ve kurucusu olan monoteistik dinlerden değildir. Bu dini organizasyon, Hint halkının yüzlerce yıllık, gelenek, göreneklerini ve ahlaki değerlerini dini bir düzleme yansıtmasıyla ortaya çıkmıştır. Servet, zevk, ahlaki fazilet ve özgürlüğe kavuşma gibi dört ahlaki fazilete dayanmaktadır. Bkz. Raju, P. T. "Hinduism", *Asya Dinleri* (çev. Abdullah Davudoğlu), İstanbul 2002, s. 23- 25-36.

¹⁰ Budizm, Buda tarafından ortaya koyulan doğru görüş, doğru geçim, doğru çaba, doğru düşünceli olmadan oluşan dört ari hakikate dayanır. Bu dinin amacı, hayattaki acı, ızdırap ve tatminsizliğin kaynaklarını açıklamak, ve bunları gidermenin yollarını göstermektir. Budizm aslen bir Hindistan dini olmasına rağmen, Hindistan dışında daha fazla mensubu vardır. Ancak Hindu hayat tarzı üzerinde de büyük bir etkisi vardır. Bkz. Raju, s. 161.

¹¹ Cainizm, Tanrı veya Üstün Ruh'u alemin yaratıcısı ve denetleyicisi olarak kabul etmez. İnanca göre, her can, üstün bir ruh haline gelebilir ve böylece sonsuz sayıda üstün ruh olabilir. Bedeni egzersiz ve kendini feda etme önemlidir. Bkz. Raju, s. 156-157.

¹² Guru Nahak (1449-1538) tarafından kurulan, reforme edilmiş bir Hindu dinidir. Hinduizm ve İslam'ın uzlaştırılması ile ortaya çıkmıştır. Şiddet eğilimli bir inanç sistemidir. Raju, s. 31.

¹³ Emevi Halifesi Velid b. Abdilmelik zamanında, 711 yılında İmaduddin Muhammed b. Kasım tarafından Sind'e ilk kez girilmiştir. Daha sonra Sind'in yönetimi 871 yılında Abbasiler'e, 977 yılında ise, Fatimiler'e geçmiştir. Bu süreç, XI. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir. Bkz: Belazuri, *Futuhu'l Buldan*, Kahire trz, III, 534.

¹⁴ Gazneliler'in Hint altkıtasına girmesi, Gazneli Sultan Sevüktekin ve oğlu Sultan Mahmud'un akınlarıyla başlar. İlk Delhi Sultan'ı Kutbuddin Aybeg'in 1193'te Delhi'yi ele geçirmesiyle birlikte, 1451 yılına kadar devam eder. Daha sonra, Afganlaşmış Kalaç Türkler'inden olduğu bilinen Ludiler, 1526 yılına kadar sürecek olan Birinci Delhi Afgan Sultanlığı'nı kurarlar. Bkz: Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1987, I, 127-355; Yurdaydın, s. 265-280.

¹⁵ Portekizliler'in Hindistan'a girmesi, 1498 yılında, Vasco De Gama komutasındaki, bir donanmanın Ümit Burnu'nu dolaşarak, Hind Denizi'ne ulaşmasıyla gerçekleşmiştir. Portekizliler'in amacı, Hind denizlerinde hakimiyet kurup, Hindistan ile Batı arasındaki ticareti ellerinde tutmak ve yerliler arasında Hristiyanlığı yaymaktır. Bkz: Bayur, *Hindistan Tarihi*, II, 546.

¹⁶ Hindistan'ın 1526 yılında, Babür tarafından ele geçirilmesiyle birlikte Gurkanlı Devleti (Hind-Türk İmparatorluğu) kuruldu. Babür'den sonra tahta sırasıyla, Hümayun, Ekber, Cihangir, Şah Cihan, I. Alemgir (Evrengzip) çıktı. I.Alemgir zamanında (1658-1707) imparatorluk en geniş sınırlarına ulaştı.

de bulunduğu farklı etnik kimliklere ve inançlara mensup kişiler tarafından yönetilmiştir. Her bir etnik kimlik ve inanç sistemi birbiriyle etkileşim halinde olmuştur. İşte Ahmediye Cemaati de böyle çok kültürlü bir ortamda ortaya çıkmıştır.

V. AHMEDİYE CEMAATI'NİN ORTAYA ÇIKIŞINA ETKİ EDEN UNSURLAR

XVIII. yüzyıl sonları ile XIX. yüzyıl başları, Hindistan tarihinde dönüm noktası sayılabilecek büyük olaylara şahitlik etmiştir. Bölgeyi 1526 yılından beri yönetmekte olan Babürlü Devleti'nin 1857 yılında çökmesi ve İngilizler'in Hindistan'taki faaliyetlerini yoğunlaştırması Hindistan'daki tarihi seyri değiştiren olaylar olarak gösterilmiştir.¹⁷ Hindistan, bu siyasal özellikteki farklılaşma dönemini sıkıntılı geçirmiş, etnik azınlıklar arasında hem dini hem de sosyal ayrışmalar baş göstermiştir. Bu sıkıntılı azınlık gruplardan biri de Hintli Müslümanlar olmuştur. 1857 yılında baskı gördükleri gerekçesiyle yönetimdeki İngilizler'e karşı Sipahi Hareketi adı verilen bir isyan hareketine girişmişlerdir; ancak bu hareket başarıya ulaşamamış ve İngilizler tarafından bastırılmıştır. Bu yenilgi duygusuyla Hintli Müslümanlar; mevcut durumu değiştirebilmek için birtakım sosyo-politik tavırlar geliştirip, İslam topraklarında batı düşünce ve kültürünün yol açtığı problemlere çözüm bulabilmek için bir takım dini yol ve yöntem arayışına girmişlerdir. Bu süreçte dört farklı anlayış ortaya çıkmıştır.¹⁸

Bunlardan biri, Seyyid Nezâr Hüseyin Dihlevî (1805-1902) ve Sıddık Hasan Han Kinnevcî'nin (1832-1890) düşünceleri etrafında kurumlaşan Ehl-i Hadis ekolüdür. Bu ekolün ana düşüncesi Kur'ân ve sünneti esas alarak Müslümanların sıkıntılılarına çözüm

Ancak daha sonra tahta çıkanların ülkeyi kötü yönetimi nedeniyle imparatorluk dağılmaya başladı, Muhammed Şah'ın hükümdarlığı (1719-1748) sırasında, Haydarabat nizamı Dekken'de, Saadet Han Eved'de, Allahverdi Han'ın Bengal'de ve Rohillalar'da Rohilkent'te bağımsızlık ilan etti. Ayrıca, Afgan Sultanlar'ının 1756 sonlarında, ülkenin Pencap, Keşmir gibi bir çok yerini işgal edip başkent Delhi'yi, 28.01.1757 tarihinde savaşız almasıyla birlikte Babürler fiilen sona ermiş oldu. II.Alemgir'in oğlu II.Şah Alem (1759-1806), kendisini padişah ilan edip, Bengal'i almak için İngilizlerle mücadele etse de, İngilizler'e karşı mağlup oldu. Bengal, Bihar, Orissa'nın vergilerini toplama hakkını İngiliz Doğu Hindistan Şirketi elde etti. II.Şah Alem, 1771'e kadar Allahabad'da İngiliz himayesinde kaldı. 1803 yılına kadar, Marata'ların himayesinde yaşadı. 1803 yılından itibaren ise, bütün Gürkanlı Sultanları, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nce korunan, hiç bir fonksiyonu olmayan, sadece dedelerinin ünvanlarını kullanan sultanlar olarak İngiliz himayesinde yaşadılar. 1858 yılında ise imparatorluk tamamen yıkıldı. Son Gürkanlı Sultanı Bahadır Şah'dır (1837-1857). Bkz: Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1987, II, 6-659, III, 99, 137; Yurdaydın, s. 287.

¹⁷ Bayur, *Hindistan Tarihi*, II, 546.

¹⁸ Bu belirtilen ekoller en temel ekollerdir, bunlardan başka farklı ekoller de ortaya çıkmıştır; ancak bu ekoller genelde ya temel ekollere bağlı, ya da küçük çapta oldukları için buraya alınmamıştır.

getirmektir.¹⁹ Dinin hurafe ve bidatlardan arındırılması, Kuran ve sünnete göre amel edilmesi, temel düşünceleri olmuştur. Bir diğer ekol, M. Kâsım Nânevevî ve Reşîd Ahmed Gangôhî'nin (1825-1905) önderliğinde kurumlaşan Diyobendî ekolüdür. Bu ekol de sufi eğilimli olması ve de Hanefî mezhebine aşırı derecede bağlı olması nedeniyle oldukça geleneksel bir çizgide yer almıştır. Bununla birlikte, Diyobendî ekolü Hindistan'da İngilizlere karşı başlatılan bağımsızlık hareketlerinde aktif bir rol oynamış ve bu rol, bağımsız Pakistan devletinin kuruluşuna değin sürmüştür.²⁰ Temelde Seyyid Ahmed Han'ın fikirlerine dayanan ve 1902'de Abdullah Çekrlevî (ö. 1914) tarafından kurumsallaştırılan Ehl-i Kur'an ekolüne gelince, dönemin Batı dünyasında hüküm süren modern düşünce akımlarından etkilenen bu ekol dinî düşüncede reformist denilebilecek bir anlayışı benimsemiştir.²¹ Hadislerin güvenilirmez olduklarını gerekçe göstererek, sadece Kur'an'ı benimseme ve kaynak kabul etme yoluna gitmişlerdir.²²

Hint-alt kıtasında var olan bir diğer dini anlayış da “kurtarıcı” fikridir. Tarihin erken dönemlerinden itibaren var olan bu fikrin izlerine, Kudüs'ün Romalılar tarafından işgal edildiği M.S. 70'li yıllardan itibaren rastlamak mümkündür. Bu tarihte Romalılar, Yahudilerin Kudüs'deki Süleyman Mabedini yıkmış ve bu mabedin yıkılmasıyla, Yahudiler günlük ve mevsimlik ibadetlerini yapamaz hale gelmişlerdir. Bu yıkımdan sonra Yahudiler bir daha biraraya gelme fırsatı bulamamışlar, “Kutlu Topraklar” dan uzaklaşmış; 1948 yılına kadar da devamlı başka milletlerin egemenliği altında yaşamışlardır. Bu durum onlarda, Davud soyundan gelecek ve kendilerini kurtaracak olağanüstü güçlere sahip bir mesih inancının doğmasına yol açmıştır, hatta bu inanış, zamanla inanç akidelerinden biri haline gelmiştir.²³ Hristiyanlar ise “kurtarıcı” olarak Yahudiler'e mesih olarak gönderilen İsa'yı kabul etmişlerlerdir. Hristiyanlık mensuplarına göre, Yahudiler İsa'yı kabul etmemiş, Romalılar tarafından, onların

¹⁹ Birişik, Abdülhamit, “Hint altkıtasında İslâm araştırmalarının dünü bugünü: Kurumlar, ilmî faaliyetler, şahıslar, eserler”, DİVAN İlmî Araştırmalar Dergisi, sy. 17 (2004/2), s. 1-62.

²⁰ Ünsal, Hadiye “*Mevlana Muhammed Ali'nin The Holy Quran*” Adlı Meal Tefsiri Üzerine Bir İnceleme, (yüksek lisans tezi, 2010), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 5.

²¹ Öztürk, Mustafa, *Tefsir Tarihi Araştırmaları*, Ankara 2005, s. 140.

²² Birişik, s. 24.

²³ Yahudiler mesih inancının akidevi bir konu olduğuna dair Tevrat'ta da delil olduğunu ileri sürerler. Örnek olarak: “... İsrail üzerinde hükümdar olacak adam bana senden çıkacak; ve onun çıkışı eski vakitten, ezeli günlerdendir.” ayetini gösterirler. İsa'nın İsrailoğulları arasından çıkıp, onlara Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu söylemesine rağmen Yahudiler'deki Mesih beklentisi geçmemiştir çünkü onlar İsa gibi sevgi ve adaletten bahseden birini değil, kendilerini esaretten kurtaracak, Mabed'i yeniden kurtaracak birini beklemekteydiler. Bkz. *Kitab-ı Mukaddes, Mika, V*, İstanbul 1949.

şikayeti üzerine çarpmıha gerilmiş ve orada insanların “günahı” için ölmüştür.²⁴ Gömüldükten üç gün sonra ise Havarilerine görünmüş; onlarla yemek yemiş ve sonunda Allah’ın yanına çıkarak onun sağına yerleşmiştir.²⁵ İsa, dünyaya kıyamet kopmadan önce yeniden gelecek, dünyada huzuru tesis edecek, onu inkar edenleri cezalandıracak ve onun saltanatı ebedi olacaktır.²⁶ İslam inanç sisteminde ise Mesih ve Mehdi’yle ilgili rivayetler muhtelifdir ve bu konuda İslam dünyasında hala bir birliklik sağlanamamıştır.²⁷

Asya dinlerinde de “kurtarıcı” beklentisi belirgin olarak görülmektedir. Brahma (Yaratıcı), Vişnu (Krişna-koruyucu), Şiva (Yok edici-yenileyici)’dan ibaret üç şahsiyetli ancak tek olan Brahman inancına dayalı Hindu dininde kurtarıcı fikri önemlidir.²⁸ İnanç sisteminin saç ayaklarından biridir. Onlara göre, kurtarıcı rızık bahşedip ölümsüzlük güvencesi vermekte ve mü’min onun acı çekişlerine ve zaferlerine iştirak etmektedir. Sadece Hinduizmde değil, diğer Hint dinlerinde de kurtarıcı fikri mevcuttur. Budizm inancında da benzer özellikler görülmektedir. Alt-kıtanın dini ve kültürel anlamda çoğulcu bir yapısının olması, pek çok farklı dini ve etnik grubun birbiriyle etkileşim halinde olmasına neden olmuştur. Bu etkileşim de, kurtarıcı fikir ve figürlerinin Hindistan’ın sosyo-kültürel yapısında ciddi olarak yer almasını sağlamıştır.²⁹ Hindistan’ın 1800’lü yıllarda yaşadığı siyasal bunalımların etkisiyle de dini azınlıklar arasında bu beklentiler had safhaya ulaşmıştır.

Bu kurtarıcı bekleyen azınlıklardan biri de Hintli Müslümanlar olmuştur. İşte Ahmediye Cemaati kurucusu Mirza Gulam Ahmed de böyle sıkıntılı bir dönemde, Allah tarafından gönderilmiş bir kurtarıcı iddiasıyla ortaya çıkmıştır.

²⁴ Fığlalı, Ethem Ruhi, *Kadiyanilik*, İzmir 1986, s. 5-6.

²⁵ *Luka*, XXIII, 1-56, XXIV, 1-53; *Yuhanna*, XIX, 1-42, XX, 1-31; *Korintoslulara Birinci Mektup*, XV, 3 vd.

²⁶ *Korintoslular’a Birinci Mektup*, XV, 22 vd.

²⁷ Bu konudan ileride detaylı bir şekilde bahsedileceği için burada anlatılmayacaktır.

²⁸ Fığlalı, Ankara 1994, s. 18.

²⁹ Kavak, Özgür, “Zor zamanda âlim olmak: Şah Veliyyullah Dihlevî’nin kendi kaleminden hayatı”, *DÎVÂN İlmî Araştırmalar Dergisi*, sy. 17 (2004/2), s. 117-145.

VI. AHMEDIYE CEMAATI'NİN KURUCUSU MİRZA GULAM AHMED

1. Mirza Gulam Ahmed'in Hayatı

Mirza Gulam Ahmed, TT1 Mart 1835 ile 1840³⁰ yılları arasında bir tarihte, Hindistan'da Pencap Eyaleti'nin³¹ Gudaspur bölgesindeki Kadiyan'da doğmuştur. Mirza Gulam Ahmed'in ailesi Gürkanlı Devleti'ni -1526-1857- kurmak üzere Hindistan'a giren Babür'le birlikte veya daha sonra 1530 yılında buraya göçmüş olan Moğol Hacı Barlas soyundan gelmektedir. Mirza Gulam Ahmed'in atası olan Mirza Hadi Beg, Semerkant'tan Hindistan'a göçerek 200 kişilik maiyeti ile Pencap eyaletinin Amritsar bölgesinin kuzey doğusunda Gurdaspur nahiyesi dolaylarındaki bir kasabaya yerleşmiş ve buraya "İslampur" adını vermiştir. Başından beri, idarecilere bağlılığı ile bilinen aileye Babür, belli sayıdaki köyün gelirini vermiş ve Mirza Hadi Beg'i oraya "kadi" olarak tayin etmiştir. Bölge bu sebeple "kadi" olarak da anılmıştır. Mirza Gulam Ahmed'in ailesi hem İslampur'un toprak sahibi olmuş, hem de yöneticisi konumuna yükselmiştir. Ayrıca o dönemlerde, İslampur'da bufalo sayısı fazla olduğu için, bölge için, Hint dilinde Bufalo anlamına gelen Majhi ismi de kullanılmıştır. Böylece kasaba "İslampur Kadi Majhi" olarak bilinmiş ama zamanla bu söyleyişin ilk kısmı kaybolmuş, diğer kısmı da düşmüş ve isim bugünkü kullanımla "Kadiyan"a dönüşmüştür.³² Mirza Gulam Ahmed, ilköğrenimini evinde özel hocalardan ders alarak tamamlamış, 6-7 yaşındayken Farsça bilen bir hocadan Kuran-ı Kerim öğrenmiş ve onunla birkaç tane de farsça kitap okumuştur. 10 yaşından itibaren Arapça eğitimi almış, 18 yaşına geldiğinde ise, ileri seviyede arapça grameri, mantık, felsefe gibi dersleri okumuştur. Son olarak da, babasıyla birkaç tane tıpla ilgili kitap okumuştur. Mirza Gulam Ahmed'in en son aldığı eğitim bu olmuştur. Babasının işlerini devam ettirmek istemediği için, babası

³⁰Mirza Gulam Ahmed, kendisi bir eserinde doğum tarihinin 1839 veya 1840 olabileceğini yazmıştır. Ancak cemaat kaynakları, doğum tarihini 13 Şubat 1835 olarak yazmaktadır. O tarihlerde nüfus kayıtlarının kesin tutulmadığını, Mirza Gulam Ahmed'in bu tarihi bir tahmin olarak belirttiğini ileri sürmektedirler. Bu yüzden tam net bir bilgi bulunmamaktadır. Bkz. Mirza Gulam Ahmed, *Extracts from the Writings, Speeches, Announcements and Discourses of the Promised Messiah Hadrat Mirza Ghulam Ahmad of Qadian, The Essence of Volume IV* (trans. into English Chaudhry Muhammad Zafrullah Khan), Surrey UK 2006, 8; Amatul-Hadi Ahmad, "A Life Sketch of the Promised Messiah", *The Review of Religions*, England December 1996, s. 1; Paktürk, Raşit, Fığlalı'ya Cevaplar, Almanya trz., s. 31.

³¹ Pencap eyaleti, Pakistan Devleti'nin kurulmasıyla Pakistan'a geçmiş ancak Gudaspur bölgesi Hindistan'da kalmıştır.

³² Fığlalı, Ankara, s. 36-38; Mirza Gulam Ahmed, *The Essence of Volume IV*, 2.

tarafından 1863’de Sialkot’ta İngiliz mahkemelerinde bir memurluğa atanması sağlanmış ve 4 yıl boyunca, orada çalıştıktan sonra, babası tarafından istifa edip eve geri dönmesi istenmiştir. Eve döndükten sonra, toprakların yönetimini ele almış, Kuran-ı Kerim ve Hadis çalışmalarına ağırlık vermiştir. Ancak Moğol saltanatının çökmekte olduğu sırada, Kadiyan, Sihler tarafından işgal edildiği için, ailesinin toprak ve zenginliklerinin büyük bir kısmı ellerinden alınmıştır.

1872 yılında, ülkenin çeşitli gazetelerinde din üzerine yazılar yazmaya başlamış ve *Berahin-i Ahmediye*³³ adlı eserini kaleme almıştır. Bu eseri 5 ciltten oluşmaktadır. 1886 yılında, Hoşyarpur’da Arya Samacistlerle tartışmalara girmiş ve aynı yıl bu tartışmanın kayda geçirilmiş hali olan Urduca *Surme-i Çeşm-i Arya*³⁴ adlı kitabı yayımlamıştır. 1892 yılında bütün Pencap’ı gezerek insanlara dini öğütler vermiş, ayrıca İngiliz kraliçesi Victoria’yı İslamiyet’e davet etmiştir. Bu arada, iddia ettiği misyonunu birçok Arapça kitap yazarak yurtdışında, Ortadoğu ve Yakındoğu ile Kuzey Afrika’da yaymaya çalışmıştır. 1896’da Lahor’da düzenlenen Dinler Kongresi’ne gönderdiği bildiri “İslami Usul Ki Filasafi”³⁵ adı altında Urduca olarak basılmıştır. 1897 yılında, “el-Hakem” gazetesini çıkarmış, 1898’de ise cemaate ait gelir vergisiyle ilgili bir davada Batala Mahkemesi’nde yargılanmış ancak davayı kazanmıştır. “Mesih Hindistan Men” (İsa Hindistan’da) adlı eserini 1899’da yazmış ve bu eser 1908 yılında yayımlanmıştır. 26 Mayıs 1908’de vefat etmiştir.

2. Mirza Gulam Ahmed’in Temel Fikirleri

Mirza Gulam Ahmed, ahir zamanda tüm dinlerin beklediği kişi, yani beklenen müceddid ve Hz. Muhammed’in ahir zamanda geleceğini vaat ettiği Mesih ve Mehdi olduğu iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Kendisi bu iddiasını Allah’tan aldığını ileri sürdüğü vahiy neticesinde bütün dünyaya ilan etmiştir. Mirza Gulam Ahmed’in kurduğu Ahmediye Cemaati’nin farklı bir dini yapılanma olarak kurumsallaşmasına temel olan konular, müceddidlik, mesihlik, mehdilik, nübüvvet iddiası ve zekat, cihad, hilafet gibi dini kavramları genel literatür kullanımından biraz daha farklı yorumlamalarından kaynaklanmaktadır.

³³ Mirza Gulam Ahmed, *Berahin-i Ahmediyye* I-IV, Amritsar 1880-1884; V, Kadiyan 1905.

³⁴ Arya’nın Gözüne Sürme anlamına gelmektedir.

³⁵ Bu eser “*İslamiyet’in Öğrettiği Esaslar*” olarak Türkçe’ye çevrilmiştir.

Mirza Gulam Ahmed, 1885 yılında, Hicri on dördüncü yüzyılın başında Allah tarafından dini yenilemek, insanları irşat etmek ve doğru yola sevk etmek için asrın müceddidi olarak tayin edildiğini iddia etmiştir. Bu iddiasını da Ebu Hureyre'den rivayet edilen “Muhakkak ki Allah, her yüzyılın başında bu ümmete, onların dinlerini yenileyecek birini gönderir.”³⁶ hadisine dayandırmıştır.

1885'ten 1888'e kadar geçen sürede Mirza Gulam Ahmed sürekli seyahat etmiştir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e göre, bu seyahatler vasıtasıyla Allah, Gulam'ı İsa benzerliğine hazırlamıştır. Çünkü O'na göre, İsa da her gittiği yerde itirazla karşılaşmış ancak sonunda başarıya ulaşmıştır. Bu seyahatlerde müceddidliğini halka ifşa etmiş ve Luziyana'da Allah'ın kendisine yeni bir cemaat kurmak için beyat almasını emrettiğini bildirmiştir. Bu beyat şartları, ona tabi olan kimse şirkten ve her çeşit büyük günahattan uzak durmalı, teheccüt namazı dahil tüm namazlarını eksiksiz kılmalı, bütün insanlara iyilikle muamelede bulunmalı, her durumda Allah'a bağlı kalıp, kendini O'na adanmalı, Kur'an yolunu takip etmeli, İslam'a olan bağlılığını kendi hayat, şeref, çocuk, dünya ve değerli bildiği her şeyden üstün tutmalı, son olarak da, Mirza Gulam Ahmed'e her durumda bağlı kalarak, ölene kadar ona itaat etmeli şeklinde Mirza Gulam Ahmed tarafından belirlenmiştir. Mirza Gulam Ahmed'e bir grup Müslüman biat etmiş ve böylece Ahmediye Cemaati kurulmuştur. Ancak Mirza Gulam Ahmed Müslüman, Hristiyan, Hindu, Yahudi hatta Sihlerden bile büyük tepkiler almıştır. Özellikle Müslümanlardan bir grup Allah ile irtibat halinde olma, ilham-vahiy alma gibi durumların söz konusu olamayacağını savunmuş ve Mirza Gulam Ahmed'i yalancı olarak itham etmişlerdir.³⁷ Mirza Gulam Ahmed de bu itirazlara *İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar* adlı eserinde, Allah geçmişte seçkin kullarına konuştuğu gibi bugün de onlara konuşur ve vahiy gönderir, kimse Allah'ın işine engel olamaz³⁸ şeklinde cevap vermiştir.

Mirza Gulam Ahmed, müceddidlik iddiasından sonra, 26 Mart 1891³⁹ tarihinde, Allah tarafından gönderilmiş bir Mesih olduğunu ileri sürmüştür. Bu konudaki

³⁶ Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani, *Sunen'u Ebi Davud*, Mısır 1952, II, 4.

³⁷ Krş: Fırlalı, İzmir, s. 120; Ahmed, Aziz, s. 296-298; *Suçlamalar Ve Arka Planı Pakistan'da Ahmediye Cemaati Düşmanlığı Ve Arka Planı Yalanlar, İftiralar, Çirkin Suçlamalar*, Surrey-1993, s. 2-25.

³⁸ Mirza Gulam Ahmed, *İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar* (çev. Şinasi Siber), Surrey UK 1992, s. 66.

³⁹ Faruqi, Murotaz Ahmed, *Truth Triumphs*, Lahore 1967, 2. Bsk, s. 8.

görüşlerini *Feth-i İslam*, *Tavzih-i Meram* ve *İzale-i Evham* adlı Urduca eserlerinde açıklamıştır.⁴⁰

Mirza Gulam Ahmed'in mesihlik iddiasını ve temellerini açıklamadan önce "mesih" kavramının İslam literatüründe kullanım şeklini ve bu kullanıma temel olan nedenleri incelemek gerekmektedir. İslam dünyasında, "mesih" kavramı sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Mesih'in ahir zamanda gelip gelmeyeceğine dair konu hemen hemen tüm İslam büyükleri tarafından mevzu bahis yapılmıştır. Burada, Mesih'in varlığı ya da yokluğuyla ilgili bir sonuca gidilmeyecek, sadece Mirza Gulam Ahmed'in mesihlik iddiası ve İslam dünyasının bu görüşe bakışı ile ilgili veriler bilimsel ilkeler ışığında değerlendirilmeye çalışılacaktır. Mesihlik iddiasının İslami dayanağı Kuran-ı Kerim'deki Hz. İsa'nın vefatı ile ilgili Al-i İmran Suresi 55.⁴¹, Nisa Suresi 156-157.⁴², Maide Suresi 117.⁴³ ayetlere dayanmaktadır. Ayrıca, İsa (a.s.)'ın kıyamet kopmadan önce dünyaya tekrar geleceğine dair hadislerin⁴⁴ var olması, alimlerin bu ayetleri tefsir ederken, hadislerden yararlanıp yorum (te'vil)⁴⁵ yapmalarına neden olmuştur. Bu durum da, İsa'nın Allah tarafından öldürüldüğü, öldürülmeyip göğe yükseltildiği ve eceliyle öldüğüne dair üç farklı görüşün ortaya çıkmasına sebep teşkil etmiştir. Bazıları İsa çarmıhta ölmüş, bazıları İsa çarmıhta ölmeyip eceliyle ölmüş, bazıları ise İsa ölmemiş, Allah çarmıha İsa'yı değil, ona çok benzeyen birini koymuş, İsa'yı göğe yükseltip yanına almıştır ve ahir zamanda aynı bedende dünyaya geri gelecektir yorumları yapmıştır.⁴⁶

⁴⁰ Fığlalı, Ankara, s. 50.

⁴¹ Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim. Seni inkar edenlerden kurtararak temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar küfre sapanların üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz yalnızca banadır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim."

⁴² Bir de inkarlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve "Biz Allah'ın peygamberi Meryemoğlu İsa Mesih'i öldürdük" demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler.

⁴³ Ben onlara, sadece bana emrettiğin şeyi söyledim: Benim de Rabbim, sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin (dedim.) Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit idim. Ama beni içlerinden aldığı anda, artık üzerlerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeye hakkıyla şahitsin."

⁴⁴ Ahmed İbn Hanbel, *El-Müsned*, Mısır 1896, I, 276-7; Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sahihu't Tirmizi bi- Şerhi İbni'l Arabi el-Maliki*, Kahire 1931-1934, IX, 75 vd.; Ebu Davud, II, 431-2.

⁴⁵ Fığlalı, Ankara, s. 9.

⁴⁶ Bkz: el-Beyzavi, Nasiruddin Ebu Baid Abdullah b. Omer, *Envaru't-Tenzil ve Ersaru't-Te'vil*, İstanbul 1296, I, 315-6; er-Razi, Fahreddin, *Et-tefsiru'l Kebir*, Mısır 1938, IX, 102-103; İbnu'l Cevzi, el-Kuraşi el-Bağdadi, *Zadu'l Mesir fi-Ilmit-Tefsir*, Beyrut 1955, I, 396-7; Karimullah Zirvi, *Welcome to Ahmadiyyat The Truth Islam*, USA 2002, s. 272.

Mirza Gulam Ahmed'in Mesih olduğunu iddia etmesi de bu ayetlerin farklı bir yorum biçimine dayanmaktadır. Ahmediler kendi meal-tefsirlerinde bu ayetleri kendi yorum biçimleriyle yorumlamışlardır.⁴⁷ Ayet yorumlarından anlaşıldığı üzere, Mirza Gulam Ahmed'in mesihlik iddiası, İsa'nın doğal bir ölümle öldüğüne, çarmıhta ölmediğine ve göğe yükseltilmediği inancına dayanmaktadır. Mirza Gulam Ahmed'e göre, Allah bazı sebepler meydana getirmiş,⁴⁸ İsa çarmıhtan kurtulmuş ve kayıp on İsrail soyuna da inancını tebliğ etmek için Hindistan'a gitmiştir. Onlara da İlahi mesajı iletip görevini tamamlamıştır. İsa 120 yaşında ölmüş ve Keşmir Siri Nagar'ın Hanyar mahallesine gömülmüştür.⁴⁹

Mirza Gulam Ahmed, İsa'nın öldüğünü bu delillerle ispatlamaya çalıştıktan sonra, Mesihlik iddiasıyla ilgili olarak da “*Allah, Yüce Peygamber dışında hiç kimsenin daima yaşamasını istemedi, lakin bu seçkin nebi daima ebede kadar yaşayacaktır. Allah onun daima yaşayabilmesi ve İslam binasının tamamlanması için Vadedilen Mesih'i gönderdi. Çünkü Musa ümmetine verildiği gibi Muhammed'in ümmetine de ruhani bakımdan bir Mesih ihsan edilmediği müddetçe bu dünyanın sonunun gelmemesi lazımdı. Meryemoğlu İsa'nın Musa'dan sonra on dördüncü asırda zuhur ettiği gibi, Vadedilen Mesih bile, yalnız zaman bakımından Hz.Muhammed'den ondört asır sonra zuhur etmekle kalmayıp Meryemoğlu İsa zuhur ettiği zaman Yahudiler ne durumda iseler Müslümanların da aynı durumda oldukları bir zamanda geldi*”. Musa'nın

⁴⁷ Ahmediler “Besmele”yi de bir ayet saydıkları için ayet numaraları birer tane ileriye gitmiştir. Bkz: Abdülgaffar Han, *Türkçe Meali ile Kur'an-ı Kerim*, London 1990.

⁴⁸ “*Allah bazı sebepler meydana getirdi ve İsa Mesih o sebepler sayesinde çarmıh ölümünden kurtuldu. (O esnada) yer sarsıntısı meydana gelir. Pilatus'un karısı bir rüya görür. O sebt günüdür. Gece çabuk kararır. Kanunlarına göre sebt akşamı çarmıhta asılı bulunan herkes yere indirilir. Hükümdarın kalbi karısının görmüş olduğu korkunç rüyadan etkilenip İsa Mesih'i kurtarmaya koyulur. Bu vakaların hepsini Cenab-ı Hak İsa Mesih'i kurtarmak için aynı zamanda meydana getirdi. Aynı zamanda herkes onu ölü sansın diye Cenab-ı Hak ona baygınlık verdi. Yüce Allah müthiş bir yer sarsıntısı meydana getirerek Yahudiler'in kalplerine korku, korkaklık ve bir azap kaygısı saldı. Hem ortalık karanlık, hem yer sarsıntısı, büyük bir telaş meydana geldi. Bu karanlıkta yer sarsıntısı sonucu çoluk çocuğun başına gelenleri de düşünüyorlardı elbette. İsa'nın gerçekten ölüp ölmediğini inceleyecek halleri yoktu. Fakat bunların hepsi aslında İsa Mesih'i kurtarmak için İlahi tedbirlerdi” “İsa bir kaç saat çarmıhta çivilenmiş bir şekilde asılı olduğu için, çarmıhtan alındığında baygındı ve onun öldüğünü düşünüp mezara koydular. İsa üç gün sonra kendisine geldi ve gizlice arkadaşlarıyla buluşup, onlara hayatta olduğunu söyledi. Daha sonra ise İsa oradan kurtulup yaralarını merhem-i İsa adı verilen bir ilaçla iyileştirdi ve İsrailoğulları'nın kayıp on koyununu aramak için Afganistan ve Keşmir'e gitti, o zamana kadar kayıp olan on boyla bu ülkede karşılaştı.” Bkz. Mirza Gulam Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da*, s. 55; Karimullah Zirvi, s. 273.*

⁴⁹ Mirza Gulam Ahmed, *Nuh'un Gemisi* (çev. Muhammed Celal Şems), Surrey 2008, s. 106.

ümmetinde Vadedilen Mesih Meryemoğlu idi, ben de Muhammed ümmetinde Vadedilen Mesih'im."⁵⁰ demiştir.

Mirza Gulam Ahmed mesihlikle⁵¹ beraber mehdilik iddiasında da bulunmuştur. Dini literatür kullanımında mehdî, kendisinden önce yeryüzünde var olan bütün zulüm ve haksızlıkları adaletle mübadele edecek kimse demektir.⁵² Daha önce de bahsedildiği gibi, 19. yüzyıl Hindistan halkı özellikle de Müslümanlar için sıkıntılı geçen bir zaman dilimi olmuştur ve herkeste bir kurtarıcı beklentisi oluşmuştur. Mirza Gulam Ahmed de bu kurtarıcı kişinin Allah tarafından kendisi olarak belirlendiği iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Ahmediye Cemaati'nin Mirza Gulam Ahmed'in Mehdi olduğuna dair en temel kanıtı "İsa'dan başka Mehdi yoktur."⁵³ hadisidir. Mirza Gulam Ahmed de mesih olduğuna göre, aynı zamanda Müslümanları yeniden dine yönlendirecek Allah tarafından seçilmiş bir Mehdi'dir. Mirza Gulam Ahmed'e göre kendisi din kitaplarında tasvir edilen haçı kıracak, insanları öldürecek⁵⁴ bir mehdi değildir.⁵⁵ Mirza Gulam Ahmed'in doğru ya da yanlış olarak bir sonuca varmanın zor olduğu iddiaları için,

⁵⁰ Mirza Gulam Ahmed, *Talim*, (çev. Muhammed Celal Şems), Surrey 1998, s. 8 vd.

⁵¹ Mirza Gulam Ahmed'in mehdilik iddiasını, mesihlik iddiasıyla beraber ilan ettiği genel kabul gören bir görüştür. Ancak net bir bilgi bulunmamaktadır.

⁵² Yöntem, Ahmed, *Mehdilik Fikri ve Müslümanlar Arasındaki İlk Tezahürleri*, (yüksek lisans tezi, 1998), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 2.

⁵³ el-Hakim, en-Nisaburi, el-Müstedrek, '*ale's-Sahihayn fi'l-Hadis*, Riyad 968, s. 441; Ayrıca bu konuyla ilgili bkz: Şemsüddin İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-menâru'l-Münif fi's-Sahih ve'd-Daif* (tahkik ve ta'lik Muzaffer Can), İst. 1992.

⁵⁴ Ahmediler, şiddet karşıtı duruşlarıyla da, cihad kavramına, yüzyıllardır kullanılan anlamından biraz daha farklı anlam yüklemişlerdir. Ahmedilere göre, cihadı asla inkar etmezler. Ancak bu hususta: savaşlar iki türdür. Biri cihad, öteki yalnızca savaş. Cihad ancak dini korumak için savaşılan harbe denir. Bu harpte yalnız kılıç gücüyle dini yok etmek isteyen düşmana karşı koyulur. Böyle olaylar çıktığı zaman, cihad her müslüman için farzdır. Bu gibi cihad ancak müslümanların emiri tarafından ilan edilmelidir ki, müslümanlar, savaşa kimin katılıp katılmayacağını veya kimlerin sıralarını bekleyeceklerini bilsinler. Eğer öyle olmasa, yani emirin emri olmasa, cihada katılmayan her müslüman suçlu sayılacaktır. Ancak emir çağırıldığında gelmeyen suçlu sayılacaktır. Bir zamanlar, Ahmediye Cemaati, herhangi bir ülkede cihadı inkar ederdi. Çünkü İngilizler o zamanlarda kimsenin dinini kılıçla değiştirmezdi. Diyelim ki, İngilizler bunun tersini yaptı, ozaman cihad vacip olurdu ve Ahmediler "Bizce daha cihad zamanı değildi, eğer bu hususta yanıldıysak, bizim bu hatamız ictihadi bir hata sayılmalı" diyebileceklerdir.⁵⁴ Ancak bu görüşler İslam dünyasında İngilizler'le işbirliği gibi algılanmış ve cemaat bu konuda ayetleri ve Kur'an'ı inkarla suçlanmıştır. Bkz. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'in Mesajı* (çev. Abdulgaffar Han), Surrey 1993, s. 21-22; Ebul A'la El-Mevdudi, *İslam Tarihinde İlk Defa Din Dışı İlan Edilen Mezhep Kadıyanilik Nedir?* (çev. Ahsen Batur), İstanbul 1975, s. 63.

⁵⁵ "Onlara göre İsa Mesih iner inmez daha önceden dünyada mevcut olup Hz. Fatma'nın soyundan olan İmam Muhammed Mehdi ile birlikte, hiç tereddüt etmeden hemen müslüman olan kimseler dışında bütün yabancı milletleri öldürecektir. Bunun dışında hiç kimseyi sağ bırakmayacaktır. Evvela Hz. İsa halkın müslüman olması için tehdit edecektir. Yine de halk kâfirliği bırakmamakta ısrar ederse hepsini kılıçtan geçirecektir. Bkz. Mirza Gulam Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da* (çev. Abdulgaffar Han), Londra 2008, s. 8-9.

kullandığı rivayetlerin Sünni kaynaklarda genellikle “sahih”⁵⁶ olarak kabul edildiği görülmektedir.⁵⁷

Mirza Gulam Ahmed’in en fazla eleştiri alan iddiası ise peygamberlik ile ilgili fikirleridir. Aynı zamanda bu, Ahmediler’in kendilerini en çok savunmak zorunda kaldıkları inanç konusudur. Müslümanlar’ın Ahmediler’e karşı genel tavrı, onların Kur’an-ı Kerim’de ayetle belirlenen hatm-i nübüvvet akidesini reddettikleri yönündedir.⁵⁸ Hatm-i nübüvvet akidesi Ahzab Suresi 40. ayete dayanmaktadır.⁵⁹ Mirza Gulam Ahmed’e göre ise, Ahmediler Hatemen-nebiyyin kelimesini Arapça’daki sözlük anlamı gibi tercüme ederler. Bu ayeti Peygamberin şanını yücelten bir şekilde, onun erdemini bütün insanlardan üstün olduğunu gösteren bir anlamla farklı dillere çevirirler. Onun için Ahmediler Hatm-i Nübüvvet akidesini inkar etmezler. Ancak bugünkü Müslümanlar arasında yaygın olan Hatm-i Nübüvvet mefhumu ve manalarını inkar ederler.⁶⁰ Mirza Gulam Ahmed, Hatm-i nübüvvet ayetini Hz. Muhammed’in en büyük olması, tüm peygamberlerin gelişinin ona bağlı olması şeklinde yorumlamıştır. Ona göre, peygamberlik ve vahiy kapısı kapanmamıştır, Allah’a ve Hz. Muhammed’e kalpten bağlı, ibadetlere tam anlamıyla riayet eden birisinin Allah tarafından seçilip nebi olarak görevlendirilebileceğini ancak bunun tam ve kamil bir nebilik olmayıp muhaddesiyat⁶¹ denilen cüz’i bir nebilik şeklinde olacağını, ama nebiler, resuller gibi kendisine Allah tarafından vahiy indirileceğini, ruhani yolculuğunda rüyalar ve vahiyler yoluyla teşvik ve takviye edileceğini ve nebi ve resuller gibi şeytanın müdahalesinden beri olacağını ileri sürmüştür.⁶² İddialarına, sözlerinin Kur’an ve Tevrat gibi Allah’ın sözü olduğuna, Allah’ın zıllı⁶³ ve buruzi⁶⁴ bir nebisi olarak gönderildiğine, her Müslüman’ın dini işlerde ona itaat etmesi ve onun Mesih Mev’ud olduğuna inanması

⁵⁶ İsa’nın nüzülü ile ilgili rivayetlerin değerlendirmesi için bkz: Kırbaşoğlu, M. Hayri, “Hz. İsa’yı Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi”, İslamiyat Araştırma Dergisi, c. 3 s. 4. 2000, s. 147-168.

⁵⁷ Mehdi hadislerinin değerlendirmesi için bkz: İbn Haldun, *Mukaddime*, İstanbul 1989, II, 136 vd.

⁵⁸ Aziz Ahmed, s. 297.

⁵⁹ Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resülü ve nebilerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

⁶⁰ Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyet’in Mesajı*, s. 12; Mirza Tahir Ahmed, Hatemennebiyyin *Ayeti ve Hz. Resulullah’ın (S.A.V.) Yüce Şanı* (çev. Muhammed Celal Şems), Surrey 1996, 2-4.

⁶¹ İlham aracılığıyla kendilerine haber verilen anlamına gelir.

⁶² Mirza Gulam Ahmed, *Explanation of Objectives* (çev. Gazi Muhammed Aslan), Lahore 1973, s. 143-144; *İslamiyetin Öğrettiği Esaslar*, s. 121.

⁶³ Gölge anlamına gelir, gerçek bir nebi değil sadece onun nurunu yansıtan bir nebi türüdür. Bkz: Mirza Gulam Ahmed, *Keramatı’s Sadıkın*, Sialkot 1894, s. 85; *Hakikatı’l Vahy*, Kadiyan 193, s. 28.

⁶⁴ Nebi olmayan birinin belirleme yoluyla bir nebinin vekili olması durumuna denir. Bkz: Mirza Gulam Ahmed, *Keramatı’s Sadıkın*, Sialkot 1894, s. 85.

gerektiğini söyleyerek devam etmiştir. Ona göre, kişi Mirza Gulam Ahmed'in Mesih Mevud olduğuna inanmaz ve ona gelen vahiylerin Allah'tan olduğunu kabul etmezse, zamanında kabul etmesi gereken şeyi reddettiği için, cezayı hak etmiş olur, sorumludur.⁶⁵ Bu nebilîğe gerçek nebilik değil, mecazi nebilik dendiğini söylemektedir. Bu nebilik türünün Hz. Muhammed'in hatem oluşuna helal getirmediğini savunmaktadır. Çünkü Mirza Gulam Ahmed kendisinin şari olmadığını, sadece ona Allah'la konuşma lütfunun verildiğini, Allah'ın ona gaybı gösterdiğini ve insanlar tarafından uygulamada bozulmuş dine -şariat olarak değil- yeniden hayat vermek için gönderildiğini iddia eder. Bununla ilgili "*Teşri-i Nübüvvet*" (yeni şariat ve din getiren peygamberlik) kapısının Hz. Muhammed'den sonra tamamen kapanmış olduğunu, Kuran'dan sonra yeni hükümler (yani emirler ve yasaklar) öğreten yahut Kuran'ın hükmünü ortadan kaldıran; keza ona boyun eğmeyi geçersiz sayan başka hiç bir ilahi kitap olamayacağını savunmuştur.⁶⁶

Mirza Gulam Ahmed *Vasiyet* adlı eserinde bu konuyla ilgili olarak, bundan sonra, yeni bir doğruluk gelmeyeceğini, İslam içerisinde olmayan geçmiş bir doğruluğun da yaşamayacağını belirtmiştir. Bu nübüvvete itaatin insanı kolay bir yolla Allah'a ulaştıracağını, Allah ile mukaleme (konuşma) ve muhatap olma şansının insana eskisinden daha fazla nasip olabileceğini öne sürmüştür.⁶⁷ İsrailoğulları'nın binlerce peygamberinin 1400 sene boyunca gönderildiğini, Allah'ın bütün kavimler için olmayan üstelik kısıtlı bir şariata sahip olan bu dine verdiği önemi, en büyük ümmet olan İslam'ı yeniden tesis etmek için kimseyi göndermemesinin ve bu ümmete İlahi Nur'un 30 seneden sonra kesilmesinin imkansız olduğunu ısrarla belirtmiştir.⁶⁸ Ahmediler de bu konuyla ilgili olarak, Allah'ın bu ümmet için açık olarak daimi hilafet⁶⁹ vaad ettiğini ve gerçek anlamda Rasul'ün yerine geçen kişinin ancak O'na tabi olarak Rasul'un kemalatını (yüceliklerini) kendi şahsında toplayabileceğini savunmuşlardır.⁷⁰

Mirza Gulam Ahmed, Allah'ın yeni bir peygamber gönderme sebebini ise Saff suresinin 10. ayetine dayanarak yorumlamıştır: "Öyle bir gün gelecek ki Allah,

⁶⁵ Mirza Gulam Ahmed, *Tuhfetu'n-Nedve*, Kadiyan 1902, s. 4.

⁶⁶ Mirza Gulam Ahmed, *Vasiyet* (çev. Muhammed Celal Şems), Turkey 2008, s. 15-16-17.

⁶⁷ Mirza Gulam Ahmed, *Vasiyet*, s. 15-16-17.

⁶⁸ Mirza Gulam Ahmed, *Talim*, 8 vd.

⁶⁹ Halife başkasının yerine geçen denmektedir.

⁷⁰ Muhammed Celal Şems, *Hilafet*, Londra 2008, s. 44-45.

Rasulu'nun başlattığı işi tüm dünyaya yayacak; tüm diğer dinlere galip kılacak". Mirza Gulam Ahmed, bir nebi olarak iki amacı olduğunu savunur, biri sağlam delillerle diğer insanları İslamiyet'e çağırmak, diğeri ise, onların medeniyetlerini yok edip İslam medeniyetini kurmaktır.⁷¹

Mirza Gulam Ahmed, 2 Kasım 1904'te ise, dünyadaki günahları ve adaletsizliği yok etmek için mesih ve mehdi olarak görevlendirildiği gibi, Hindular için de Krişna-avtar⁷² olarak gönderildiğini iddia etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Ahmedî kaynaklara bakıldığında, Hz. Muhammed'in ümmetinden olup onun izinde yürüyenlerden bir kişinin ahir zamanda zuhur edeceği, Vâdedilen bu kişinin Hz. Muhammed'i tasdik edeceği, Allah'tan emir alacağını ve muhtelif din mensuplarını İslâmiyet içerisinde birleştireceği ifadesi vurgulu olarak belirtilmektedir. Ahmedîler'e göre, Mirza Gulam Ahmed'in zuhuruyla, bir öğreticinin geleceğini önceden bildiren din kitaplarının kehanetleri onun şahsında gerçekleşmiş olmuştur. Mirza Gulam Ahmed'e göre kendisi, Hıristiyanlar ve Yahudiler için Mesih, Zerdüştiler için Masiodarbahmi, Hindular için Krişna idi. Böylece bütün dinlerin mensuplarına karşı, onun doğruluğunun kendi kitapları tarafından ispat edildiğini iddia etmiştir. Mirza Gulam Ahmed'e göre, kendisi Hz. Muhammed'in ümmetine dahil olduğundan dolayı, onun gelişi, diğer dinlerin mensuplarına da bir davet niteliğindedir.⁷³ Kısacası, Mirza Gulam Ahmed, Allah tarafından bütün dinleri kemale erdirmek için gönderildiğini savunmuştur. Bu iddialarını insanlara duyurabilmek için de birçok eser kaleme almıştır.

Mirza Gulam Ahmed, İslam ve Ahmediyye Cemaati'nin ortaya koyduğu fikirleri yaymak amacıyla onlarca kitap yazmıştır. Bu eserlerin hepsinin vahiy olmadığını ancak hepsini İlâhi ilham neticesinde yazdığını iddia etmiştir. Bu kitapların en önemlisi 1880 ve 1884 yılları arasında yazdığı *Berahin-i Ahmediyye* adlı eseridir.

⁷¹ Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmed, *İnkılab-Hakiki* (çev. Syed Ateeq Ahmad), Turkey 2009, s. 111.

⁷² Krişna Avatar Hindular'ın kurtarıcı olarak gelmesini beklediği kişidir. Amacı adaletsizliği yok etmek ve Tanrı'nın yüceliğini ve ihtişamını dünyada ifşa etmektir. İslamiyet'teki Mehdi inancına benzetilebilir.

⁷³ Bu konuyla ilgili Mirza Gulam Ahmed, "Yüce Rabbimiz, ister Avrupa olsun, ister Asya, yeryüzünün değişik ülkelerinde yaşamakta olan bütün ruhları, aralarından hayırlı tabiata sahip olanların hepsini Tevhide çeksün ve kendi kullarını din-i vahid üzerine toplansın" demektedir. Bkz. Mirza Gulam Ahmed; *Vasiyet*, s. 11-12; Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad, *Invitation to the Ahmadiyyat*, London 1980, s. 59.

VII. MİRZA GULAM AHMED SONRASI AHMEDİYE CEMAATİ VE HİLAFET KURUMUNUN İHDASI

Ahmediye Cemaati, Mirza Gulam Ahmed'in vefatına kadar, onun önderliğinde yönetilmiş, maddi, manevi tüm kurum ve fikirler onun şahsı etrafında şekillenmiştir. Mirza Gulam Ahmed döneminde, kendisi hayatta olduğu ve gerekli olduğu düşünülmediği için cemaatin kurumsal yapısı oldukça az bir biçimde şekillenmiştir. Mirza Gulam Ahmed, sadece Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye adlı cemaatin idari işlerini tazim edecek bir kurum oluşturmuştur.⁷⁴ Bu kurumun görevlerinden birini de, kendi vefatından sonra cemaati yönetecek kişiyi, Cemaat başkanını seçmek olarak belirlemiştir.⁷⁵ Mirza Gulam Ahmed'in bu emri üzerine, vefatından bir gün sonra, 27 Mayıs 1908'de, Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye üyelerinin önerisi⁷⁶, Mirza Gulam Ahmed'in eşinin rızası ve cemaat üyelerinin oylarıyla Mevlana Hakim Nureddin Ahmediye Cemaatinin I. Halifesi olmuş, herkesin biatını kabul etmiştir. Böylelikle, Ahmediyye Hilafeti kurulmuştur.

1. Halife Mevlana Hakim Nureddin'in Hayatı, Temel Fikirleri ve Ahmediye Cemaati'nin Kurumsallaşma Sürecine Katkısı

Mevlana Hakim Nureddin 1841'de Pencap'ın Biheyre köyünde doğmuş ve ilk eğitimini Kuran'ı Kerim öğrenerek ve bir kaç Pencapça kitap okuyarak annesinden almıştır. İlköğretimi kendi köyünde okumuş, daha sonra Rapalwindi'de bir okula gönderilmiş, mezun olduktan sonra 21 yaşında bir okula yönetici olarak atanmıştır. Arapça dersi almak amacıyla Hindistan'ın pek çok yerini dolaşmış ve önemli hocalardan mişkat, fıkıh, arap şiiri, felsefe ve mantık dersleri almıştır. Luknov'da da, Hekim Ali Hüseyin Luknovi'den doğu tıbbı ile ilgili bilgiler edinmiştir. 25 yaşında, hac farızasını yerine getirmek için Suudi Arabistan'a gitmiş ve orada İslami ilimler konusunda eğitim almıştır. Daha sonra, Cammu'ya hekim olarak tayin olmuş ve orada

⁷⁴ Bu kurumun fonksiyonu, görevleri ve yönetim sistemi ileride detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

⁷⁵ Bu konuyla ilgili olarak takipçilerine, *"cemaatimizin pak (temiz) nefislere sahip olan seçkin kimseleri, benim adıma benden sonra insanlardan biat almalıdırlar. Bu gibi kimselerin seçimi müminlerin oy birliğiyle olacaktır. 40 müminin üzerinde birleştiği ve benim adıma insanlardan biat almaya değer gördükleri bir kimse biat almaya izinli olacaktır. Yüce Allah bana haber vermiştir ve Senin cemaatin için senin kendi neslinden bir şahsı ortaya çıkaracağım ve onu kendi yakınlığım ve vahyim için ayırıp özel durumda tutacağım; onun vasıtasıyla Hak ilerleyecektir ve bir çok kimse doğruluğu kabul edecektir"* diye söylemiştir. Bkz. Mirza Gulam Ahmed, *Vasiyet*, s. 11-12.

⁷⁶ Halife seçimlerinde, hiç kimse kendisi aday olamaz; ancak üyelerden bir veya bir kaç kişi, bir kişiyi aday olarak gösterebilir. "Abdulgaffar Han"la 24 Nisan 2011 tarihinde Ahmedi Öğretisini Geliştirme, Kültür, Eğitim ve Yardımlaşma Derneği İstanbul'da yapılmış röportajdan alınmış bir bilgidir. Ek-1'dedir.

bir klinik açıp çalışmaya başlamıştır. Bir müddet de Keşmir’de hekimlik yapmıştır. Bu arada, Mirza Gulam Ahmed’in *Berahin-i Ahmediye* adlı eseriyle karşılaşmış ve bu eserden oldukça etkilenmiştir. Hatta Mirza Gulam Ahmed’in ilk biat aldığı tarih olan 1889 yılında, Mirza Gulam Ahmed’e ilk biat eden kişi de Mevlana Hakim Nureddin olmuştur.⁷⁷

Mevlana Hakim Nureddin’in cemaate farklı bir yorum biçimi kazandıracak fikirleri “hilafet” kurumuyla ilgilidir. Bu konuyla ilgili görüşlerini bazı gazetelerde belirtmiştir. Lahor’dan yayımlanan 24 Şubat 1914 tarihli Peygam-ı Sulh Gazetesi’nde, konuyla ilgili olarak “Halifeleri ancak Yüce Allah tayin eder. Benden sonra da ancak Yüce Allah halifeler tayin edecektir,” diye yazmış ve hilafetin akidevi bir konu olduğunu açıkça vurgulamıştır. Kadiyan’da yayımlanan Bedir Gazetesi’nin 11 Temmuz 1912 tarihli sayısında ise, “Benim hayatımda başka hiç kimse halife olamaz. Ben öleceğim zaman, ancak O’nun istediği bir kimse ortaya çıkacaktır. Yüce Allah beni halife yapmıştır. Şimdi artık sizin sözünüzle asla azledilemem. Keza beni azletmeye hiç kimsenin gücü de yetmez,”⁷⁸ diyerek hilafet sisteminin Encümen⁷⁹ ve cemaatin üzerinde olduğunu ve itaat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu duruma bakıldığında, Mevlana Hakim Nureddin’in Encümeni karar meclisi değil, danışma meclisi olarak kabul ettiği ve görüşlerinde daha çok hilafet kurumunun tesisinin önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

Mirza Gulam Ahmed sonrası dönemde, Mevlana Hakim Nureddin’le beraber hilafet sistemi altında, cemaatin kurumsallaşma sürecine gerçek anlamda girmeye başladığını ve önceden oldukça az olan cemaat kurumlarının onun vasıtasıyla hayata geçirilmeye başladığı söylenebilir. Cemaat kaynaklarına göre, Mevlana Hakim Nureddin’in cemaate kurumsal olarak yaptığı en temel katkı, cemaatin gelecek planlarını belirlemek ve hilafet sisteminin yapısını güçlendirmek olmuştur. Bu yönüyle, cemaatte I. Halife, Ebubekir’e benzetilmektedir. Kurumsal faaliyetlerinin en belirginleri arasında, Kur’an-ı Kerim’in İngilizce’ye çevrilmesini sağlamak olmuş ve kendisi de bu çeviri faaliyetlerine katılmıştır. Cemaatin 1913 yılı Kasım ayında, İngiltere’de ilk

⁷⁷ Mirza Muhammed Yakup Han, *Third Ahmadiyya Convention 1970*, Trinidad trz, s. 17; Arshad Ahmadi and Saleem Ahmed, “*Centenary Kahilafet-e Ahmadiyya 1908-2008*”, Tariq Souvenir AMA UK, chapter II “Hadhrat Khalifatul-Masih I”, 2008 UK, s. 71-73.

⁷⁸ Bkz. Mevlana Hakim Nureddin, *Al-Fazl Newspaper*, Qadiyan, 17 December 1913; *Badir Newspaper*, Qadian, 25 January 1912; *Al-Hakem*, Qadian, 21 February 1912; Şems, Muhammed Celal, *Hilafet*, sf 50-51.

⁷⁹ Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye, cemaat literatüründe kısaca Encümen olarak kullanılmaktadır.

merkezinin açılmasına önderlik etmiş, ayrıca Mirza Gulam Ahmed tarafından 1906 yılında kurulan ancak onun istediği seviyeye ulaşamayan Ahmediye Medresesi'ne bir komite kurup, ayrı bir fon oluşturarak işlerlik kazandırmıştır. Cemaatin genişlemeye başlamasıyla beraber, cemaat için yeni yapılar yapılmasını sağlamıştır. Bu yapılar arasında, Mescid-i Aksa'nın tamamlanması, Talim-ül İslâm Yüksekokulu'nun ve pansiyon binalarının genişletilmesi, Nur Hastanesi ve Nur Mescidinin inşa edilip hizmete açılması vardır. Kadiyan'da Daru'l-Ulum müessesesini kurmuştur. Yardım ve bağışların toplanması için Beytu'l-Mal⁸⁰ kurumunun temelini atmıştır. Cemaat için fikri kaynak olması amacıyla, Kadiyan'da "el-Fazl"⁸¹ ve "Nur", Delhi'de "el-Hakk" ve Lahor'da "Peygam-ı Sulh" gibi neşriyatların çıkarılmasına önderlik etmiştir. İslam ve Ahmediye'yi tebliğ faaliyetlerine önem vermiştir. Hindistan'ın pek çok yerine ve yurtdışına din görevlisi göndermiştir. Bu gönderilen kişilerden biri de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'dir. Ayrıca evlilik çağında olup maddi durumu olmayan kişilere düğünler organize etmiştir. Mevlana Hakim Nureddin'nin özellikle belirtilmesi gereken cemaate en büyük tesiri, hilafet kurumunu korumaya yönelik çabalarıdır.

Mirza Gulam Ahmed'in vefatının ardından, Mevlana Hakim Nureddin'in cemaatin I. Halife'si olarak seçilmesiyle birlikte halifenin rolü ve sorumlulukları konuları cemaat arasında tartışılmaya başlanmıştır. Cemaat içerisinde Mevlana Muhammed Ali'nin önderlik ettiği bir grup, halifeye gerek olmadığını, Mirza Gulam Ahmed'in belirttiği gibi halife seçimlerini yapan Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye'nin⁸² cemaati yönetmesi gerektiğini savunmuş ve bu konuyla ilgili olarak yazılar yazmış, dökümanlar yayımlamıştır.⁸³ Ancak I. Halife, muhalif gruba karşı sert bir tavır almış ve halifenin Allah tarafından seçildiğini ve hiç bir dünyalık gücün onu bu sorumluluktan alamayacağını belirtmiştir. Mevlana Hakim Nureddin'in bu tavrı dolayısıyla, muhalif grup ses çıkaramamış ve cemaati hilafet sistemi altında birarada tutabilmiş ve bölünmeden korumuştur.⁸⁴

2. Ahmediye Cemaati'nin Bölünmesi

⁸⁰ Hazine.

⁸¹ Al Fazl gazetesi I.Halife Mevlana Hakim Nureddin'in müsadesiyle, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından çıkarılmıştır.

⁸² İkiye ayrılan cemaatin Kadiyan kolu taraftarları, Lahor kolu mensuplarının Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye'de sayı olarak üstün oldukları için bir halife istemediklerini belirtmektedirler.

⁸³ Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad, *Truth about the Split*, UK 2007, s. 116-117.

⁸⁴ Arshad Ahmadi and Saleem Ahmed, Chapter II "Hadhrat Khalifatul-Masih I", s. 74-79.

Mevlana Hakim Nureddin döneminde, cemaatte bir ayrılık yaşanmasa da, ileride bölünmeye sebep olacak olaylar vuku bulmuştur. Cemaatin bölünmesinden sonra Lahor kolunun lideri olan Muhammed Ali'nin iddiasına göre, ayrılığın diğer sebeplerinden biri de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in küfre ve İslam'a karşı bakış açısı olmuştur.⁸⁵ Bölünmeden önceki son fikri ayrılık ise, Cawnpore Cami ayaklanması olarak bilinen olaydır. 1913 yılında, yol genişletme çalışmaları yapan hükümet tarafından Cawnpore'da bir caminin köşesinin yıkılması gerekmiş, Hintli Müslümanlar buna büyük tepki göstermiş, hatta bu tepki pek çok insanın ölmesine neden olmuştur. Tepki gösteren bu gruba Mevlana Muhammed Ali ve arkadaşları da dahil olmuştur. Ancak I. Halife Mevlana Hakim Nureddin bu duruma karşı çıkmış ve Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'i görevlendirerek onları eleştiren bir yazı yazmasını istemiştir. Çünkü Mevlana Hakim Nureddin'e göre, caminin kendisi değil, sadece lavaboları⁸⁶ yıkılmak istenmiştir. Bu yüzden de, bir sürü insanın ölümüne neden olan bu ayaklanmaya gerek olmadığını vurgulamıştır. Mevlana Muhammed Ali ve arkadaşları I. Halife'nin bu tepkisini, cami yıkılmasına karşı sessiz kalma olarak yorumlamış ve fikri ayrılıktan sonra fiili ayrılık süreci de başlamıştır.⁸⁷ Bu sıkıntılarla birlikte, 1914 yılına gelinmiştir. I. Halife'nin 13 Mart'ta vefatı ve ölmeden Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'i kendisinden sonraki halife olarak işaret etmesi resmi olarak bölünmenin yolunu açmıştır. I. Halife Mevlana Hakim Nureddin'in, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'i kendisinden sonra halife olarak görmek istediği o dönemki yayımlanan gazetelerden açıkça anlaşılabilir: el-Fazl Gazetesi'nin 4 Ağustos 1937 tarihli basımında "Birisi I. Halife ile tokalaştı. Mevlana Bey ona: "Miyan (Mahmud Bey) ile de tokalaş. Belki benden sonra onun eli üzerine biat etmen gerekli olacaktır," buyurdu." Delhi'den yayımlanan el-Hak Gazetesi'nin 20 Mart 1914 basımında da "Mahmud yetişkindir. O, tam içtenlikle bana itaat eder. Öyle ki aranızdan hiç biri onun kadar bana itaat etmemektedir.",⁸⁸ el-Fazl Gazetesi'nin 4 Nisan 1915 tarihli basımında ise, "Birisi I. Halife'ye bir rüyasını yazdı. O da ona cevaben: "Benden sonra Miyan Mahmud Ahmed Bey halife olacak" diye yazdı," olarak belirtmiştir.⁸⁹

⁸⁵ Fırlalı, İzmir, s. 81.

⁸⁶ Eserde "bath" geçmektedir, İngilizce'de bath banyo demektir. Biz lavabo olarak çevirmeyi uygun bulduk. Bkz. Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad, *Truth about the Split*, s. 307.

⁸⁷ Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad, *Truth about the Split*, s. 306-308.

⁸⁸ Şems, s. 53-54.

⁸⁹ *The Daily Al-Fazl*, Qadian, Issue of April 4, 1914.

Bu durum sadece gazetelerden değil, Mevlana Hakim Nureddin'in kendi hayatından da anlaşılabilir. Kendisi hastayken namazları Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e kıldırması, Sadr-ı Encümeni Ahmediyye'nin mali bölümüne bakan Meclis-i Mu'temed üyeliğine, daha sonra başkanlığına ve en sonunda da kendi döneminde işlerlik kazandırdığı Medrese-i Ahmediyye'nin başına getirmesi, onu ileride hilafete istediğine dair örnekler olarak verilebilir.⁹⁰ I. Halife'nin 13 Mart 1914'teki vefatıyla Hindistan'ın çeşitli yerlerinden 2000 Ahmedi, Sadr-ı Encümeni Ahmediyye'nin gözetimi altında yeni halifeyi seçmek için biraraya gelmiştir. Öncelikle, Nevvab Muhammed Ali, I. Halife Mevlana Hakim Nureddin'in vasiyetini okumuş, vasiyette cemaatin muhakkak bir halife seçmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunu duyan Mevlana Seyid Muhammed Ahsan ayağa kalkmış ve tavsiyesinin Mian Sahip olduğunu belirtmiştir.⁹¹ Bu ismi duyan herkes, oylamada Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e oy vermiş ve Mevlana Muhammed Ali ve arkadaşlarının itiraz etmesine rağmen Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed üyelerin %95'inin oyunu alarak halife seçilmiş, Mevlana Muhammed Ali ve arkadaşları hariç herkes Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e biat etmiştir. Böylelikle, Ahmediyye Cemaati iki ayrı kola bölünmüş ve faaliyetlerine birbirinden tamamen bağımsız iki ayrı kolda devam etmiştir. Mevlana Muhammed Ali ve arkadaşları bir kaç gün içerisinde Kadiyan'dan ayrılıp Lahor'a yerleştiği için⁹² onlara "Lahoriler"⁹³, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed ve arkadaşları Kadiyan'da kaldığı için onlara da "Kadiyaniler" denmektedir. Bizim tezimizin konusu Kadiyan kolunun halife seçtiği Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed olduğu için Lahor kolundan bahsedilmeyecektir.

⁹⁰ Abdulkadir Niaz, *Fazl-ı Omar*, Qadian, 1939.

⁹¹ Karimullah Zirvi, s. 307.

⁹² Karimullah Zirvi, s. 37.

⁹³ Lahoriler'in Ahmediler'den iki görüş farkı, vardır. Onlar, Mirza Gulam Ahmed'i peygamber olarak değil, sadece "müceddid" olarak kabul ederler. Ayrıca, cemaatin bir halife tarafından değil de, bir encümen tarafından yönetilmesi gerektiğini savunurlar. Karimullah Zirvi, s. 307.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİRZA BEŞİRÜDDİN MAHMUD AHMED'İN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

1.1 Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Hayatı

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed 12 Ocak 1889 tarihinde⁹⁴ dünyaya gelmiştir. Babası Ahmediye Cemaati'nin kurucusu Mirza Gulam Ahmed, annesi Nusret Cihan Begüm'dür. İlkokulu Kadiyan'da bir ilkokulda okumuş ve daha sonra Talimu'l İslam Lisesi'ne devam etmiştir. Ancak liseden sonra Üniversite Giriş Sınavı'nı kazanamamış ve sağlık sorunları sebebiyle okula devam edememiştir. Bu onun formal anlamda aldığı son eğitim olmuştur.⁹⁵ Ancak bundan sonra din, tarih, edebiyat ve çeşitli ilim alanlarında kitaplar okumuş, Kur'an-ı Kerim'i yeni bir yorum biçimiyle yorumlamaya çalışmıştır. Babası Mirza Gulam Ahmed'in gezilerinde kendisine eşlik etmiştir. İlk gençlik yıllarından itibaren Ahmediye öğretisini yayabilmek için tebliğ faaliyetlerinde bulunmuş, Tash-Hizul Azhan isimli bir dergi de çıkarmıştır. Babası, kendisi 19 yaşındayken vefat ettiğinde, I. Halife Mevlana Hakim Nureddin'den tefsir dersleri almıştır. Ayrıca I. Halife ona bazı tıp dersleri vermiş ve onunla Sahih Buhari ve bir kaç arapça makale okumuştur. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in kapsamlı bir eğitim hayatı olmamıştır. 1912 yılı Eylül ayında Mısır ve Suudi Arabistan'a gitmiş, orada hac farizasını yerine getirmiştir.⁹⁶ 14 Mart 1914'de Sadr-ı Encümen-i Ahmediye tarafından

⁹⁴ Cemaat kaynaklarına göre, İslam'da Ahmediyye Hareketi'nin doğumu ile Vadedilen Mesih'in Vadedilen oğlu eş zamanlı doğmuştur, bu onun Allah'ın bir lütfu olduğunun delili şeklinde yorumlanmıştır. Bkz. Irfan Chaudhry, s. 162.

⁹⁵ Ahmediler, bu durumu Allah onu kendisi eğitmek istedi, ona manevi dünyanın kapılarını açtı şeklinde yorumlamaktadırlar. Bkz. Arshad Ahmadi and Saleem Ahmed, s. 74.

⁹⁶ Irfan Chaudhry, s.162-163.

Ahmediye Cemaati'nin II. Halifesi olarak seçilmiştir. 12 Temmuz 1924 tarihinde, Yaşayan Dinler Konferansı'na katılmak üzere Londra'ya seyahat etmiştir. Mısır, Suriye ve Mısır'da yolculuğuna ara vermiştir. Konferans'ta bir tebliğ sunmuş ve bu tebliği "Ahmadiyyat or True Islam" adlı bir eser olarak basılmıştır. Ayrıca, Londra'dayken, Ahmediye Cemaati'nin ilk camisi olan "Fazl Camisi"nin temelini atmıştır. Bu tarihten 1954 yılı Mart ayına kadar, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in özel hayatıyla ilgili cemaat kaynaklarında bilgi bulunmamaktadır. Bu tarihte, II. Halife'ye ikinci namazını kılarken bir suikast girişiminde bulunulmuş ve ağır yara almıştır. Bu rahatsızlığının Pakistan'da tedavi edilememesi üzerine, tedavi için 23 Mart 1955 tarihinde Avrupa'ya doğru hareket etmiştir. Şam ve Lübnan üzerinden Cenevre'ye gitmiş oradan da Zürih, Hamburg ve Lahey'e uğararak Londra'ya devam etmiştir. II. Halife Avrupa'da kaldığı müddetçe, birçok cemaat merkezinin açılışını yapmış ve bütün dünyadan Ahmedi din görevlilerinin katıldığı bir toplantı organize etmiştir, bu toplantılar 22-23-24 Temmuz 1955 tarihlerinde gerçekleşmiştir. 9 Kasım 1965 tarihinde de vefat etmiştir. II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed on üç erkek ve 9 kız çocuğuna sahip olmuştur. En büyük oğlu Mirza Nasir Ahmed, Ahmediye Hilafeti'nin III. Halife'si, onun oğlu Mirza Tahir Ahmed de Ahmediye Hilafeti'nin IV. Halife'si olmuştur.⁹⁷ Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in hayatıyla ilgili cemaat kaynakları ve diğer kaynaklar tarandığında, geniş kapsamlı bir bilgi bulunamamıştır. Kaynaklarda, genellikle hayatından ziyade "Muslih-ul Mev'ud"⁹⁸ oluşu ve cemaate yaptığı katkılar anlatılmıştır. Bu durumdan da, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e karşı Ahmediye Cemaati üyelerinin oldukça yoğun teveccühü olduğu anlamı çıkarılabilmektedir.

1.2 Ahmedi Kaynaklara göre Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Kişisel Hasletleri

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Ahmediye Cemaati için çok önemli bir konumdadır. Cemaat, dini anlamda müstakil bir İslam topluluğu hüviyetini ve tümüyle bir kurumsal kimliği onun zamanında kazanmıştır. Hilafet sistemi adı altında, Ahmediye Cemaati'nin temel direği olarak kabul edilebilecek akidevi konu, onun döneminde tümüyle sistemleştirilmiştir.⁹⁹ Halen aktif olarak cemaate hizmet veren

⁹⁷ Irfan Chaudhry, s. 178, 182.

⁹⁸ Bu konu detaylı bir şekilde ayrı bir başlık halinde incelenecektir.

⁹⁹ I. Halife Mevlana Hakim Nureddin döneminde, cemaatin yönetilmesi ve hilafet sisteminin işleyişi konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüş farklılıkları onarılmaz bir seviyeye ulaştığında ise,

neredeşeyse tüm cemaat kurumlarının temeli de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed zamanında atılmıştır. Bütün bunların yanında Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in cemaat için önemli bir konumda olmasının diğey bir nedeni de, Mirza Gulam Ahmed'in Allah'ın ona müceddidliğinin bir delili olarak ıslahatçı bir oğul vaad ettiğini ileri sürmesi ve Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in de o vadedilen ıslahatçının kendisi olduğunu iddia etmesidir. Bu da, cemaatte ona karşı özel bir kutsiyet atfedilmesine neden olmuştur.¹⁰⁰ Bu belirtilen sebeplerden dolayı, II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediye Cemaati üzerindeki manevi etkisi çok büyüktür. Cemaat üyelerinin ona olan ilgisi ve alakası diğey kişi ve halifelerden çok daha farklıdır. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla cemaatin neredeyse tüm kaynaklarında cemaat kurucusu olan Mirza Gulam Ahmed'den sonra en çok bahsedilen, en çok alıntı yapılan, dini konularda en çok görüşü alınan, en çok dua edilen, en çok ilahi özellikler yüklenen halifedir.

Cemaat üzerindeki bu manevi etki, cemaat üyeleri tarafından Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed ve kişiliğı hakkında pek çok şey söylenmesine neden olmuştur. Ahmedi kaynaklardan derlediğimiz bu bilgiler ışığında, cemaatin ona karşı bakışı üzerine genel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır. Mirza Beşiruddin Mahmud'in cemaat üzerindeki en önemli etkisi, Allah tarafından gönderilmiş bir "Vadedilen Islahatçı" ve "Kudret-i Sani" olduğu iddiasıdır,¹⁰¹ buna dayanarak cemaat üyeleri de ona her hangi bir insandan çok daha fazla anlam yüklemişler, bu konuyla ilgili olarak, Allah'ın onu Kuran-i hikmeti tamamlamak için bir insanda olabilecek özelliklerden daha fazlasıyla gönderdiğini belirtmişlerdir. Buna delil olarak da cemaatin kurumsallaşmasına yaptığı katkı ve cemaatin kurulduğu yıl olan 1889'da doğması gösterilmiştir. İyi bir eğitim almamasına rağmen, bilgisinin neredeyse sınırsız olduğu ve bu bilginin temelini de Kur'an-i bilginin oluşturduğu iddia edilmiş ve onu Allah'ın kendisinin eğittiğı vurgulanmıştır.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in halife olmadan önceki dönemi hatta küçüklüğü de cemaat üyeleri arasında ayrı bir önem arz etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in küçük yaştan itibaren, hasta olmasına rağmen, diğey çocuklardan farklı olduğu, ibadete önem verdiği ve babasının misyonunu

cemaatin ikiye bölünmesi kaçınılmaz olmuştur. Bkz. Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad, *Truth about the Split*, s. 371.

¹⁰⁰ "Vadedilen Islahatçı" konusu önemine binaen müstakil bir başlık olarak işlenecektir.

¹⁰¹ Ancak "Kudret-i Sani" ifadesi sonradan diğey halifeler için de kullanılmıştır. Bkz. Şems, s. 55.

takip ettiği özellikle vurgulanmıştır. Mufti Muhammed Sadik Sahib, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in karakterini açıklarken, iyilik, doğruluk ve dini bilgilere olan ilgi olarak sıralamıştır. Şeyh Gulam Ahmed Sahib ise, onu bir gece camide saatlerce gözü yaşlı bir şekilde dua ederken gördüğünü ve daha sonra ona, Allah'tan ne istediğini sorduğunda, cevaben, Allah'tan sadece İslam'ı yaşayan bir din olarak görebilmeyi istediğini söylediğini belirtmiştir. Bu durumu yorumlarken de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Allah'a sadece İslam'ın zaferi için yakardığını, kendisi için bir şey istemediğini, babasının izini takip ettiğini özellikle vurgulamıştır.

Cemaat mensupları Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in sadece cemaati ve cemaatin misyonunu düşündüğü, kişisel hiç bir arzu ve isteğe sahip olmadığını ön plana çıkarmışlardır. Bu konuya örnek olarak da I. Halife Mevlana Hakim Nureddin'e ilk biat eden kişinin kendisi olduğu, hilafetinin sürdüğü altı yıl boyunca ve cemaatin bölünmesine neden olan fikri ayrılıkların ortaya çıktığı dönemlerde, I. Halife'ye destek verdiği, sürekli olarak ona bağlı olduğu, itaat ettiği ve saygı duyduğu belirtilmiştir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in halife seçildikten sonra da, cemaati en sıkıntılı dönemlerde bile bir arada tutabilen güçlü ve ilahi maslahatlara mazhar olmuş, her söz ve hareketinde İslamiyet'i ve Mirza Gulam Ahmed'in getirdiği öğretiyi yaymaya çalışan bir karakter olduğu üzerinde durulmuştur. Bu özelliklerin de ona, Allah tarafından Vadedilmiş Mesih olan bir baba ve kutlu bir anne aracılığıyla bahşedildiği iddia edilmiştir. Beşeri özellikler açısından oldukça cesur olduğu, insani ilişkilerinin güçlü ve kibar olduğu, ailesine önem verdiği, çok iyi bir yönetici ve konuşmacı olduğu cemaat üyeleri tarafından üzerinde durulan diğer özellikleridir.¹⁰² Bu bahsedilen bilgiler yorumlandığında, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediye Cemaati içerisindeki yerinin ve konumunun dikkat çekici bir biçimde diğer cemaat üyeleri ve halifelerden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Ona, hem ilahi hem de beşeri manada büyük mazhariyetler yüklendiği göze çarpmaktadır.

1.3 Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Eserleri

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Ahmediye öğretisini yaymak amacıyla pek çok eser yazmıştır. Bu eserlerin bazıları kitap, bazıları broşür, bazıları makale, bazıları

¹⁰²Khan, Abid, "The Promised Son", www.alislam.org/library/articles/Musleh-Maud.pdf, s. 1-19; Sahibzada Mirza Muzaffar Ahmad, "Pearls of Memory: Remembrance of Hazrat Musleh Maud", *Al Nahl*, U.S.A. 1995 Spring.

ise konuşma ve hutbelerinin cemaat üyeleri tarafından sonradan derlenmesi şeklinde yayımlanmıştır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed yüzlerce eser yazmıştır. Bu eserler sonradan *Anwaru-l Ulum* adı altında külliyat olarak yayımlanmaya başlamıştır. Şu an 18. cilt basılmıştır. Temel eserleri şu şekildedir.¹⁰³

1. *Çeşme-yi Tevhid (1906)*

Bu eser, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in yaptığı ilk konuşmadır, Calsa Salana'da yapılmıştır. Konusu, şirk ve korunma yollarıdır. On altı sayfadır.

2. *Muhabbet-i İlahi (1907)*

Bu eser, Tash-Hizul Azhan Dergisi için çeşitli dinlerdeki Tanrı kavramlarını anlatmak amacıyla yazılmış bir makaledir.

3. *Sadikon ki Roshani ko Kaun Door Kar Sakta Hai? (1908)*

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından 1908 yılında, Mirza Gulam Ahmed'in vefatından sonra yazılmış ilk eserdir. Mirza Gulam Ahmed'e itiraz eden Müslümanlar'a cevap niteliğindedir. Eserin ismi de *Gerçeğin Işığını Kim Söndürebilir?* anlamına gelmektedir.

4. *Ten Arguments for Existence of God (1913)*

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Allah'ın varlığını ispatlamak için yazdığı yirmi bir sayfalık bir buklettir. Mart 1913'te yayımlanmıştır.

5. *Hakikat-ün Nübüvah (1915)*

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in peygamberliğin sona erip ermediği anlattığı bir eserdir. 1915 yılında, yazılmış ancak 3 Mart 1919 tarihinde yayımlanmıştır.

6. *A Gift for the Prince of Wales (1921)*

Kitap, Galler Prensi'nin 1921 yılında Hint altkıtasını ziyaret etmesine bianaen yazılmış ve 27 Şubat 1922 tarihinde, cemaat mensupları tarafından kendisine takdim edilmiştir. Eser, Ahmediye Cemaati'nin kısa tarihini, amacını ve öğretilerini anlatmakta ve sonunda Prens İslam'a davet edilmektedir.

7. *Davetul Ameer (1922)*

1922 yılında, Afganistan'ı sonradan yönetecek olan Emir Amanullah Han'a Ahmediye Cemaati hakkında bilgi vermek ve onu cemaate davet etmek için yazılmış bir

¹⁰³ Kitaplar geçmişte yayımlandığı için pek çoğunda tarih bulunamamıştır.

eserdir. 1924 tarihinde de yayımlanmıştır. Kitapta, Ahmediye Cemaati'nin inanç sistemi ve cemaate karşı yapılan itirazlara verilen cevaplar mevcuttur.

8. *Ahmadiyah-the True Islam*

1924 yılında, İngiltere Wembley'de Yaşayan Dinler Konferansı adı altına bir toplantı düzenlenmiş ve Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu toplantıya davet edilmiş ve orada bir bildiri sunmuştur. Bu bildiri de, Ahmediye Cemaati tanıtılmıştır.

9. *Religion and Science (1927)*

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Lahor'da Science Union Koleji'nin daveti üzerine, 3 Mart 1927 tarihinde bir söylev vermiştir. Söylevin adı *Din ve Bilim* anlamına gelmektedir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, bu söylevde, din ve bilim arasında bir çatışma olmadığını savunmuştur.

10. *Proposals about Hindu Muslim Unity (1927)*

27 Eylül 1927'de Shimla'da Hindistan'daki bütün dini grupların katıldığı bir toplantı düzenlenmiş ve Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu toplantı için, 1 Eylül 1927 tarihinde, Hindu Müslüman çatışmasını önleyici, barışı sağlayıcı öneriler sunan bir makale yazmıştır.

11. *Hindustan ke mocuda siyasi masail ka hal*

Bu kitap, Simon Konferansı Raporu'na karşı yazılmış bir eserdir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, raporda Müslüman nüfusun yeterince yer almadığını savunmuş ve Hindistan'daki siyasi sorunların çözümü için öneriler getirmiştir.

12. *The Economic Structure of Islamic Society (1945)*

Eser, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in 1945 yılında Lahor'da yaptığı bir konuşmadır. Eserde, İslam ve Komünizm'in karşılaştırması yapılmaktadır.

13. *Tafseer-e-Kabeer*

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in tarafından yazılmış Kur'an-ı Kerim'in tefsiri niteliğinde bir eserdir. Ancak bütün ayetler incelenmediği için tam bir tefsir değildir. 10 ciltten oluşmaktadır.

Bu eserlerden başka, *Necat* (1909), *Sirat-ün Nebi* (1913), *Mansab-i Hilafet* (1914), *Tühfet-ül Muluk* (1914), *Barekat-i Hilafet* (1914), *Envar-ı Hilafet*, *Usul-ı Ahmediyet*, *Sirat Masih Mevud*, *Zikr-i İlahi*, *Zinde Mezhap*, *Fadail-ul Kuran*, *Tahrik-e Jadid*, *Seyr-i Ruhani*, *Nizam-ı Nev*, *Hakikat-ür Rü'ya*, *İslam men İhtilafat ka Agaz*,

*İrfan-ı İlahi, Takdir İlahi, Vakiat-i Hilafet-i Alevi, Sadakat-ı İslam, Melaike-tullah, Zarurat-ı Mezhap*¹⁰⁴ gibi eserleri de mevcuttur.

1.4 Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Politik Kimliği

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, dini anlamda, halife olarak cemaat üzerinde karizmatik bir lider etkisine sahip olduğu kadar, politik anlamda da cemaat ve ülke yönetiminde etkisi olan bir karakter olmuştur. Hatta bazı durumlarda, politik kimliğinin dini kimliğinin önüne geçtiği bile söylenebilecek bir gerçektir. Politik kimliğiyle pek çok toplumsal olaya müdahil olmuştur. Nitekim aşağıda belirtilen örneklerde bu kanaatlerimizi destekler mahiyettedir.

1.4.1. İşbirliğine Hayır Hareketi'ndeki Rolü

İşbirliğine Hayır Hareketi, Hindistan'ı Britanya sömürgesinden kurtarmak için 1920-1922 yılları arasında mücadele veren bir özgürlük hareketi olarak dünya tarihinde kendisinde yer bulmuştur. Bu hareketin lideri Hindistan Ulusal Kongresi'nin de desteğini alan Mahatma Gandhi olmuştur. Bu hareketin temel felsefesinin, şiddet karşıtlığı olması, dünya tarihinde böyle bir mücadelenin bir ilk olarak gösterilmesine neden olmuştur. Bu mücadele her ne olursa olsun kan dökmemeye, İngiliz mallarını tüketmemeye ve Hindistan'ın kaybettiği onuru tekrar kazanmasını sağlamaya dayanmıştır. All Indian Muslim League¹⁰⁵ i' de, 1906 yılında, ezilen Müslümanlar'ın haklarını korumak amacıyla kurulmuş bir organizasyondur. Bu organizasyon, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına ve hilafet sisteminin çökmesine karşı mücadele etmiş,¹⁰⁶ daha sonra ise İşbirliğine Hayır Hareketi'nin bir parçası olmuştur. Ancak Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed,

¹⁰⁴ İrfan Chaudhry, s. 195-196; *Sawan-e-Fazl-e-Umar*, Rabwah., trz, I-XVIII. (Bu eser, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in eserlerinin sonradan bir araya getirilmesi şeklindedir. Eser, Urduca'dır ve eserin bazı bölümlerinin Türkçe'ye çevrilmesinde bize yardımcı olan Almanya Ahmediye Cemaati Türk Masası Şefi Raşit Paktürk Bey'e şükranlarımızı sunarız.)

¹⁰⁵ All Indian Muslim League (Bütün Hintli Müslümanlar Topluluğu), All India Muhammadan Educational Conference tarafından 1886 yılında kurulmuştur. Asıl kurucusu, Seyid Ahmed Han, ona yardımcı olan grup ise Aligarh Müslüman Üniversitesi olmuştur. Bu grubun amacı 1857 yılındaki Sipahi Hareketi'nde büyük hezimete uğrayan Müslümanlar için modern ve liberal bir eğitim sistemi kurulmasını sağlamaya çalışmak olmuştur. Bütün Hintli Müslümanlar Topluluğu, Hindistan Bağımsızlık Savaşı'nda etkili rol oynamıştır, Hindistan ile Pakistan'ın ayrılıp, bağımsız bir Müslüman devlet kurulmasına destek vermişlerdir.

¹⁰⁶ M. Naeem Qureshi, *Pan Islam In British Indian Politics A Study of Khilafat Movement 1918-1924*, Brill 1999, p. 19.

- ¹⁰⁷ Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, *Swan-e-Fazl-e-Umar*, y.y. trz., Vol. 2, p. 298-302.
- ¹⁰⁸ Nandini Gooptu, *The Politics of the Urban Poor in Early Twentieth-century India*, Cambridge 2001, p. 157; D.K. Mohanty, *Indian Political Tradition From Manu To Ambedkar*, New Delhi 2004, p. 116.
- ¹⁰⁹ Hindistan'daki kast sisteminde, orta ve kuzey Hindistan'da yaşayan toprak sahibi kişiler için kullanılan bir ifadedir. Bkz. www.britannica.com/EBchecked/topic/490157/Rajput.
- ¹¹⁰ Irfan Chaudhry, s. 173-174.
- ¹¹¹ Orjinali Round Table Conference'dir.
- ¹¹² Irfan Chaudhry, s. 172-174.
- ¹¹³ Bowers Paul, "Kashmir", House Of Commons Library, Research Paper 04/28, 30 March 2004 UK, s. 8.
- ¹¹⁴ Orjinal adı "All-India Kashmir Committee"dir.
- ¹¹⁵ Khan, Abid, s. 16.
- ¹¹⁶ Irfan Chaudhry, s. 172.
- ¹¹⁷ Irfan Chaudhry, s.172.
- ¹¹⁸ Türkçe'ye gaybi haber olarak çevirebilir.
- ¹¹⁹ *The Ahmediyya Gazette*, Februray 1997.
- ¹²⁰ "Ahmediye Cemaati Muslih-ıl Mev'ud Günü Kutlama Bildirisi", 20 Şubat 2011 İstanbul; *Ahmediyya Gazette*, February 1997; Irfan Chaudhry, s. 186.
- ¹²¹ "Abdulgaffar Han"la 24 Nisan 2011 tarihinde Ahmedi Öğretisini Geliştirme, Kültür, Eğitim ve Yardımlaşma Derneği İstanbul'da yapılmış röportajdan alınmış bir bilgidir. Ek-1'dedir.
- ¹²² Ahmediler'den aldığımız bilgiye göre, bu para şuanki halifelere de özel günlerde toplanmakta ve cemaat faaliyetleri için kullanılmaktadır. Irfan Chaudhry, s. 182.
- ¹²³ Bkz. Şems, s. 53-54; "The Daily Al-Fazl", Qadian, Issue of April 4, 1914.
- ¹²⁴ I. Halife Mevlana Hakim Nureddin hariç, diğer dört halife de Ahmedi aileye mensuptur. III. Halife Mirza Nasir Ahmed (1965-1982), II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed 'nin oğludur. IV. Halife, Mirza Tahir Ahmed de (1982-2003) Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in oğludur. V. Halife Mirza Mesrur Ahmed de (2003-) Mirza Gulam Ahmed'in torunun oğludur.
- ¹²⁵ "Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin" de. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki ona yüklenen sorumluluğu ancak ona ait; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnızca size aittir. Eğer ona itaat ederseniz doğru yola erersiniz. Peygambere düşen ancak apaçık bir tebliğdir." "Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına, onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaadde bulunmuştur. Onlar bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kimler inkâr ederse, işte onlar fasıkların ta kendileridir." "Namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, Resüle itaat edin ki size merhamet edilsin." İnkâr edenlerin (Allah'ı) yeryüzünde aciz bırakacaklarını sanma! Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeridir o!"
- ¹²⁶ Şems, s. 12.
- ¹²⁷ "Al-Fazl International", Cilt 14, Sayı 14, 20 Temmuz 2007.
- ¹²⁸ Mirza Gulam Ahmed, *Vasiyet*, s. 11-12.
- ¹²⁹ "Al-Fazl International", Cilt 14, Sayı 14, 27 Temmuz 2007.
- ¹³⁰ Bkz. Walker, Adam Hani, *Khalifah as the Imam*, UK trz., s. 2.; Karimullah Zirvi, s. 294-296; Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyya Gazette*, April/May 1999, s. 15-17.
- ¹³¹ Mirza Gulam Ahmed'e göre, kendisine bir melek tarafından Behiştî Makbere (cennetliklerin mezarlığı) denilen bir mezarlık gösterilmiş ve kendisinin ve cemaatin seçkin üyelerinin oraya gömüleceğini belirtmiştir. Oraya gömülebilmek için de bazı ön koşullar belirlemiştir. Bu ön koşullar için bkz. Mirza Gulam Ahmed, *Vasiyet*, s. 27-29.
- ¹³² Çanda, cemaat üyelerinin vermek zorunda olduğu bir tür zekat çeşididir. Ahmediler'e göre, çanda'nın pek çok çeşidi ve miktarı vardır ama standart miktar on altıda birdir.
- ¹³³ Karimullah Zirvi, s. 330.
- ¹³⁴ Türkçe'ye "Genel Sekreter" olarak çevirilebilir.
- ¹³⁵ Bu durum Türkiye'deki parlamenter sisteme benzetilebilir. Cumhurbaşkanı sembolik olarak vardır, sadece onaylama merciidir. Ancak başbakan tüm yürütmeden sorumludur. Ahmediler'de de Sadr, en üst rütbede olmasına rağmen, daha çok sembolik bir makamdadır.
- ¹³⁶ Ahmediye Cemaati'nin V. Halife'si olan Mirza Mesrur Ahmed, halife seçilmeden önce Nazır-ı Ala olarak görev yapmıştır.

İngilizler'e karşı mücadele etmek için dini olarak gerekli ortamın olmadığını, onlara İslam'ı tanıtmak için onlarla sosyal ilişkileri kesmemek gerektiğini vurgulamış ve İşbirliğine Hayır Hareketi'nin başına bir Hindu olan Mahatma Gandhi'nin seçilmesine destek veren Müslümanlara da tepki göstermiştir.¹⁰⁷

1.4.2. Arya Samaj'ın Şudi Hareketi'ne Karşı Koyması

Hindu reformist Arya Samaj tarafından ortaya çıkarılan Şudi Hareketi, dini eksenli sosyo-kültürel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareketin temelinde, Hindu dininden başka dinlere geçmiş kişileri tekrar Hindu dinine döndürme çabaları vardır. Bunun nedeni olarak da, Hindu dininden çıkıp, kast sistemi dışında kalan bu kişileri, tekrar Hindu yapıp, kast sistemi içerisine yeniden dahil olmalarını sağlamak ve toplumun ana düşünce ve inanç yapısının bozulmasına engel olma çabaları olarak gösterilebilir.¹⁰⁸ Bu hareketin hedef kitlesi özellikle Rajput¹⁰⁹ denilen Müslüman bir grup olmuştur. Kendilerini “Malkana” olarak adlandıran bu topluluk, İslamiyet'e tam olarak adapte olamamış, gelenek ve göreneklerinde hala Hindu inancı öğelerini devam ettirmiş bir gruptur. 1922 ve 1923 yılları arasında Arya Samaj da, İslamiyet inancını içselleştirememiş bu grubu tekrar Hindu yapmak için harekete geçmiş ve pek çok insanın Hindu dinine geçmesine neden olmuştur. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed ve bazı İslam büyükleri bu duruma karşı koyma amacıyla, Ahmedi Müslümanlar'dan ve Müslümanlar'dan oluşan bir grubu İslamiyet'in temel esaslarını öğretmek için, Rajputlar'ın yanına göndermişlerdir.¹¹⁰ Ahmediler'in ve

¹³⁷ Hindistan ve Pakistan'ın ayrıldığı tarih olan 1947 yılında, Kadiyan Hindistan'da kaldığı için cemaat merkezi Pakistan'a taşınmış ve cemaat üyeleri tarafından Rabvah adında yeni bir şehir kurulmuştur. Ancak Kadiyan Ahmediler için kutsal bir yer olduğu için, Sadr Encümen Ahmediye şu an hem Rabvah, Pakistan, hem de Kadiyan Hindistan'dadır.

¹³⁸ “Kaza” kurumu cemaat üyeleri arasındaki anlaşmazlıkları şeriate göre çözümleyen bir adalet kurumudur. Bu konudan ileride bahsedilecektir.

¹³⁹ Yeni bir düzen ve şekil verme.

¹⁴⁰ Hafız yetiştirme kursu.

¹⁴¹ Behiştî Makbere denilen mezarlık ve Mirza Gulam Ahmed ve Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in evleri gibi yerler.

¹⁴² Karimullah Zirvi, s. 329-333.

¹⁴³ Tahrîk-i Cedid kurumundan ileride ayrı bir başlık halinde bahsedilecektir.

¹⁴⁴ Cemaat üyeleri Mirza Gulam Ahmed'i gören kişilere “sahabe” ifadesini kullanmaktadırlar. Burada da sahabe kelimesini biz arkadaş olarak kullanmayı uygun bulduk. Bkz. İrfan Chaudhry, *Centenary Khilafat Ahmadiyya 1908-2008*, Tariq Souvenir, UK 2010, Part 3, s. 180.

¹⁴⁵ “Abdulgaffar Han”la 24 Nisan 2011 tarihinde Ahmedi Öğretisini Geliştirme, Kültür, Eğitim ve Yardımlaşma Derneği İstanbul'da yapılmış röportajdan alınmış bir bilgidir. Ek-1'dedir.

¹⁴⁶ Pencap, o dönemde Hindistan'a bağlıydı.

Müslümanlar'ın baskılarına dayanamayan Arya Samaj da Eylül 1923'te Şudi Hareketi'ne son verdiğini açıklamıştır. Arya Samaj ve arkadaşları bu harekete başlarken, bu hareketin barışçıl bir şekilde gerçekleşeceğine inandıklarını, ancak daha sonra Müslümanlar'ın bu olaya dahil olmasının olayların büyümesine neden olduğunu iddia etmiştir.

1.4.3. Yuvarlak Masa Toplantıları'na Karşı Tavrı

Britanya Hükümeti 1928 ve 1931 yılları arasında, Hindistan Anayasası'nda bazı değişiklikler yapmak ve Hindistan yönetiminde Hintli halkın da söz sahibi olabilmesi için önemli bir adım atmıştır. Ancak bu durum beraberinde yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. Çünkü Hindular, Hindistan Meclisi'nde Hindular'ın çoğunlukta, Müslümanlar'ın ise azınlık şeklinde temsil edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Müslümanlar da bu duruma karşı çıkmışlardır. Bu konuları görüşmek üzere “Yuvarlak Masa Konferansı”¹¹¹ adı verilen birçok toplantı gerçekleştirilmiştir. Ancak bu toplantılarda Müslüman Ahrar Partisi ve Red Shirt adlı Müslüman bir grup Meclis'te Müslümanlar'ın temsil sayısının az olmasının yeterli olacağını, Hinduların Hintli Müslümanları da temsil edebileceklerini iddia etmişlerdir. Bu durum Hintli Müslüman bir lider olan Cinnah'ı üzmüş ve artık Müslümanlar için bir şey yapamayacağını düşünüp Londra'ya yerleşmesine neden olmuştur. Ancak Ahmedi kaynaklara göre, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in görevlendirdiği bir kişi Cinnah'la Londra'da konuşmuş, onu ikna etmiş ve onun tekrar Hindistan'a dönmesini sağlamıştır. Böylelikle, bu olay Hindistan'ın bölünmesine Bengladeş ve Pakistan adlı iki Müslüman devletin kurulmasına öncülük eden olayların başlamasına neden olmuştur.¹¹²

1.4.4. Bütün Hindistan Keşmir Komitesine Başkan Seçilmesi

Keşmir; Hindistan, Pakistan ve Çin arasında yer alan bir bölgedir. Geo-politik konumu nedeniyle, bölge üzerinde yüzyıllar boyu pek çok devlet hak iddia etmiştir. Bu da bölgede, İngiliz, Rus, Çin, Hindistan ve Pakistan gibi devletlerin etkilerinin hissedilmesine neden olmuştur. Farklı devletlerin farklı emelleri, Keşmir'in farklı bölgelerinde yaşayan dini toplulukların da huzurunu bozmuş ve “Keşmir Sorunu” denilen bir sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹¹³ Bu

durumdan en çok zarar gören ise Keşmir nüfusunun neredeyse %80'ini oluşturan Müslümanlar olmuştur. 1900'lerde, %80' lik zayıf, köylü, Müslüman halk grubu, %15 civarındaki toprak sahibi, zengin Hindular tarafından yönetilmiş, eziyet görmüş ve baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Özellikle de yönetici Hindu Raja Müslüman, halka türlü işkenceler yaşatmıştır. Belirtilen nedenler, Hintli Müslüman halkta büyük tepki uyandırmış ve Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in önderlik ettiği, aralarında Muhammed İkbâl'in de bulunduğu bir grup tarafından 1 Temmuz 1931'de, "Bütün Hindistan Keşmir Komitesi"¹¹⁴ adında bir örgütlenme kurulmasına sebep olmuştur. Komitenin başkanı da Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed olmuştur. Komite, Müslüman Keşmir halkının haklarını korumayı; farklı Müslüman grupları sorunu çözmek amacıyla aynı platformda buluşturmayı ve Müslümanlar'ın Keşmir'le olan ticari ve politik ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Keşmir konusunda oldukça etkili olmuştur, o ana kadar yapılmış İlk Keşmir Günü de onun himayesi altında gerçekleştirilmiştir.¹¹⁵ Ancak Ahrar Partisi ve Red Shirts grubu, Ulusal Hindistan Kongresi aracılığıyla bu topluluğa Ahmedi öğretilerinin yayılmaya çalışıldığı iddiasıyla büyük tepki göstermiş ve bu olay, 1932 yılında Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in başkanlıktan istifa etmesine neden olmuştur.

1.4.5. Hindular'ın Hz.Muhammed Aleyhtarını Kampanyalarını Önleyici Yasa Çıkarılmasına Öncülük Etmesi

Hindistan, tarih boyunca Hindular'ın çoğunlukta yaşadığı bir ülke olmuştur. Bu sayısal üstünlük de, Müslümanlar'ın ve diğer din mensuplarının Hindular tarafından psikolojik ve sosyal manada baskı altına alınmasına sebep olmuştur. Müslümanlar'a karşı uygulanan psikolojik baskılardan biri de, Hindular tarafından Hz. Muhammed'e karşı, onu küçük düşürücü yazılar yazılması olmuştur. Bu durum hem Müslümanlar'ın üzülmelerine hem de Hindu-Müslüman ilişkilerinde büyük bir uçurum oluşmasına yol açmıştır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed ve bazı din büyükleri, dinlerdeki kutsalların korunmasına dair bir yasa çıkarılmasına öncülük etmiştir. Bu yasa Hindistan Meclisi'nden geçmiş, Hindistan Hükümeti'nin onayıyla da yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Ahmedi kaynaklara göre, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Hindular'a karşı kendini Müslüman kabul eden bütün grupların bir arada

mücadele etmesini ve bu konuda fırkalaşmaya gidilmemesini savunmuştur.¹¹⁶

1.4.6. Din Kurucuları Gününü Düzenlemesi

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Hindular, Sihler, Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar arasındaki din farklılıklarından ortaya çıkan problemlerin çözümlenebilmesi için dinler arası diyaloga önem vermiş ve dinler arası diyalogu cemaatin temel felsefelerinden biri haline getirmeye çalışmıştır. Bu düşüncede, babası Mirza Gulam Ahmed'in tüm inançları kapsayan bir "kurtarıcı" olduğunu iddia etmesinin de etkisi olduğu söylenebilir. Dinler arası diyalogu geliştirme ve yanlış anlaşılmalara yok etme amacını taşıyan "Din Kurucuları Günü" adı altında bir toplantı organize etmiştir. Toplantıların amacı, farklı inançlara ve dinlere mensup kişilerin biraraya getirilmesini ve kendi din büyüklerini anlatmalarını sağlamak olmuştur. Ahmediye Cemaati, merkezlerinde bu gün hala bu tür toplantılar düzenlenmektedir. Ayrıca bu toplantıların dolaylı olarak, Ahmedi öğretisini yayma amacı taşıdığı da söylenebilir.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in İslamiyet'i ve Ahmedi Öğretisini yaymak için diğer bir çabası da, "Siretün Nebi" adlı Hz.Muhammed'in tanıtılmasını amaçlayan bir gün düzenlemek olmuştur. Farklı din mensuplarının biraraya gelmesi ve Hz.Muhammed'i kendi bakış açılarına göre anlatması sağlanmıştır. Bu tür toplantılar, Ahmediye Cemaati merkezlerinde hala devam etmektedir.¹¹⁷

Bu bağlamda özet olarak, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in cemaat içinde ve dışında, Hint iç ve dış politikasında oldukça aktif bir figür olarak yer aldığı ve güçlü bir politik kimliğe ve karizmaya sahip olduğu yorumları yapılabilmektedir.

1.5 Muslihu'l Mev'ud Oluşu

Mirza Gulam Ahmed 1885 yılında, Allah tarafından kendisinin asrın müceddidi olarak tayin edildiğini halka ilan etmiştir. Ancak insanlar ona inanmayacaklarını söylemiş ve ona inanmak için, kendilerine Allah tarafından gönderilmiş bir mucize göstermesini istemişlerdir. Mirza Gulam Ahmed de bunun üzerine Kadiyan'dan Hoşyarpur şehrindeki arkadaşı Mihir Ali Bey'in evine gitmiş ve orada 40 gün süreyle inzivaya çekilmiştir. 20 Şubat 1886'da, inziva esnasında, Allah'ın kendisine "peşgoi"¹¹⁸ vererek "vaat edilmiş bir erkek evlat" müjdelediğini

halka ilen etmiştir. Verildiği iddia edilen peşgoinin içeriği şu şekildedir:

“Fazıl onun yanı başındadır; onun gelmesiyle birlikte gelecektir. O yücelik, azamet ve üstün mevki sahibi olacaktır. Dünyaya gelip Mesihî üfleyişi ve hak ruhunun bereketiyle birçok insanı hastalıklarından arındıracaktır. O Allah’ın sözüdür; çünkü Allah’ın merhameti ve hamiyeti onu bir yücelik sözüyle yollamıştır. Müthiş zeki olup olağanüstü idrak sahibi olacaktır; kalbi ise halim. Zahiri ve batini ilimlerle doldurulacaktır. Üçü dörde çeviren olacaktır. Pazartesidir; mübarek Pazartesi. Bir oğlan; sevgili bir oğlan Evvel ve Ahir’in mazharı; Hak ve Ala’nın mazharı. Gelmesi sanki Allah’ın gökten inmesidir; nüzülü ise son derece bereketli ve Allah’ın celalini göstermek için bir sebep. Nur geliyor; (resmen bir) nur. Allah’ın rızasının utriyle temas etmiş, değinmiş bir nur. Biz ruhumuzu onun içinde yerleştireceğiz ve Allah hep yanı başında olacaktır. Çabucak ilerleyip gelişecektir; esirlerin salıverilmesine sebep olacaktır. Dünyanın dört bir yanına kadar ismi duyulacak; birçok kavim ise bereketiyle bereketlenecektir. İşte o zaman nefsinin temsil ettiği o yüce semavi makamına yükseltilmek üzere geri çağırılacaktır. Bu bir Kaderdir; kesinlikle böyle olacaktır.”¹⁹

Mirza Gulam Ahmed’in Allah’tan geldiğini iddia ettiği bu peşgoiden sonra bir oğlu olmuş ancak yaşamamıştır. 12 Ocak 1889’da ise ismi Beşiruddin Mahmud konan bir erkek çocuk dünyaya gelmiştir. Ancak Mirza Gulam Ahmed hayattayken, vaat edilmiş erkek evladın Beşiruddin Mahmud olduğunu söylememiş ve bu vaat edilmiş çocuğun kim olduğu sorusu cemaat arasında sürekli tartışılmıştır. Mirza Gulam Ahmed’in vefatından sonra Ahmediye Hilafeti kurulmuş ve Beşiruddin Mahmud Ahmed de II. Halife olarak seçilmiştir. 1939 yılında, Mirza Beşiruddin Hilafeti’nin 25. yılını, Ahmediye Cemaati de kuruluşunun 50. yılını kutlamış ve o dönem, “Muslihu’l Mev’ud” oluşuyla ilgili pek çok söylenti çıkmıştır. Ancak Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, 28 Ocak 1944 tarihine kadar Muslih-il Mev’ud (vaat edilmiş bir evlat) olduğu konusunda bir iddiada bulunmamıştır. Ancak bu tarihte, Allah’ın ona “Muslihu’l Mev’ud” olduğunu rüyasında ilham ettiğini ileri sürmüş ve 20 Şubat’ta Hoşyarpur’da, 12 Mart’ta Lahor’da, 23 Mart’ta Ludhiana’da, 16 Nisan 1944’de de Delhi’de toplantılar düzenleyerek, bunu herkese ilan etmiştir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed’in yaptığı konuşmaların bir bölümü şu şekildedir.

Allah bana Muslih Mev’ud (r.a.) gaybı haberinde bahsedilen kişi olduğumu

*haber verdi ve İslamiyeti dünyanın dört bucağına ulaştırarak ve tevhidi sağlamlatacak Muslih Mev'ud'un ben olduğumu bana bildirdi. Bugünden 59 sene evvel O Alim ve Habir Allah vadedilen Mesih'e (as) bütün dünyada meşhur olacak olan bir oğul vereceğini haber vermişti.*¹²⁰

Bu tarihten itibaren cemaatte Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e ayrı bir kutsiyet atfedilmiş ve peşgoiden sürekli yeni yorumlar çıkarılmaya başlanmıştır. Ahmediler, peşgoide 52 alamet olduğunu ve II. Halife'nin de hilafetinin 52-53 sene sürdüğünü ve bunun da Allah'ın bir delili olduğunu öne sürerler. Yorum yapılan başka bir konu da, peşgoide geçen “üçü dörde çevirecek” ifadesidir. Kimileri bu konuyu Mekke, Medine ve Kadiyan'dan oluşan kutsal üç şehirden sonra cemaat merkezini Rabvah yapmasıyla bu gaybi haberlerden birinin gerçekleştiğini iddia etmişlerdir.¹²¹ Ancak bu ve diğer alametlerle ilgili cemaat içerisinde bile hala bir netlik oluşmamıştır.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, halifeliğinin ilk başlarından itibaren muhalif grubun üyeleri hariç diğer cemaat üyeleri tarafından saygı duyulan bir isim olmuştur. Ahmediler'e karşı girişilen muhalif hareketlerde cemaati bir arada tutabilmesi, cemaatin kurumlarını oluşturması, yaptığı tebliğ faaliyetleri ve ayrıca Muslih-ıl Mev'ud olma iddiası, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediyeye Cemaati'nde Mirza Gulam Ahmed'den sonra en çok teveccüh gösterilen, en çok saygı duyulan halife olmasına neden olmuştur. Cemaat içerisinde ona karşı ilgi geçmişte ve bugün o kadar büyüktür ki, 1939 yılında, hilafetinin 25. yılı dolayısıyla Gümüş Jübile denen bir toplantı tertip edilmiş ve halifeye cemaat üyeleri tarafından 270.000 rupi para takdim edilmiştir.¹²² Ayrıca şu an her yıl 20 Şubat tarihinde bütün cemaat merkezlerinde “Muslihu'l Mev'ud Günü” olarak kutlanmaktadır. Bu toplantılarda, II. Halife'nin hayatı, eserleri, Muslihu'l Mevud olma iddiası ve cemaate yaptığı katkılar anlatılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

CEMAAT'İN KURUMSALLAŞMASI SÜRECİNDE MİRZA BEŞİRÜDDİN MAHMUD AHMED

Ahmediye Cemaati'nin II. Halife'si Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Ahmediye Cemaati'nin kurumsallaşma sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Zira ondan önce sadece Mirza Gulam Ahmed'in müceddidliğini, mesihliğini, mehdiliğini ve nübüvvetini sözel olarak anlatan bir cemaat iken, Beşiruddin Mahmud Ahmed sayesinde belli bir inanç sistemi, kendine ait kurumları olan müstakil bir hareket hüviyetine bürünmüştür. Öte yandan, I. Halife döneminde sıkıntılara neden olan fikri ayrılıklar onun döneminde sona ermiş ve cemaatin fikri yapısındaki belirginleşme onun sayesinde gerçekleşmiştir. Cemaatin manevi ve beşeri neredeyse bütün kurumlarının temeli onun döneminde atılmıştır. Bundan dolayıdır ki, ondan sonraki halifeler ya bu kurumların sadece yapısında değişiklik yapmış ya da bu kurumlardan esinlenerek, cemaat için yeni cemaat kurumları kurmuşlardır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in halife seçilmesinden itibaren cemaate yaptığı katkıları ve kurulmasına önderlik ettiği cemaat kurumlarının başında hilafet müessesesi ve onun alt kurumları gelmektedir.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, giriş bölümünde de bahsedildiği gibi, babası Mirza Gulam Ahmed ve I. Halife Mevlana Hakim Nureddin dönemlerinde cemaat faaliyetlerinde aktif olarak rol almış ve I. Halife'yle ilişkileri oldukça kuvvetli olmuştur. I. Halife de kendisi vefat ettikten sonra, Beşiruddin Mahmud Ahmed'i halife olarak istediğine dair pek çok işaret vermiştir.¹²³ Mevlana Hakim Nureddin'in bu isteği, zaten fikri ayrılıklarla sıkıntılı bir dönem geçiren cemaatte, bölünmeyi hızlandırmış ve nihayetinde Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in halife seçilmesiyle birlikte bölünme gerçekleşmiştir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in halife seçilmesinde, I. Halife'nin isteği dışında başka temel bir nedenin de etkili olduğu söylenebilir. Bu da, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Mirza Gulam Ahmed'in oğlu olmasıdır. Her ne kadar cemaat üyeleri tarafından dillendirilmese de, günümüze kadar olan süreç göz önüne alındığında Ahmediye Hilafet sisteminde,

hilafetin soya tahsisi gibi bir durum söz konusudur.¹²⁴

2.1. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Hilafet Kurumunun Teşekkülüne Katkıları

Ahmediye Cemaati'nin Mirza Gulam Ahmed'den sonra kurumsallaştırılmış en temel fikri oluşumu “hilafet sistemi”dir. Hilafet kurumu Ahmediler tarafından Nur Suresi'nin 54-57.¹²⁵ ayetlerine dayandırılmaktadır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e göre hilafetin iki manası vardır. Birincisi, Allah tarafından dünyanın ıslahı için seçilip gönderilen “Rabbani Muslih”olan peygamberlerdir ve onlar Allah'ın naibleri olarak iş yaparlar. İkincisi ise, bir nebi veya manevi muslihin ölümünden sonra, onun işinin tamamlanması için onun yerine geçen ve onun cemaatinin imamı olan seçkin bir kimseye de “halife” denir. Ebubekir ve Ömer'in de bu manada halife olduğunu belirtmiştir.¹²⁶ Bu söylemiyle de Ahmediye Hilafeti'ni “Hulefa-i Raşidin” dönemiyle ilişkilendirmiştir. Beşiruddin Mahmud Ahmed, hilafet'in İslami bir sistem olduğunu, gelip geçici bir maslahat olmadığını, hilafeti inkar etmenin Resulullah'ın yetkilerini de şu veya bu şekilde reddetmek anlamına geldiğini vurgulamıştır. Namaz, oruç gibi ibadetlere peygamber öldükten sonra da devam edildiği gibi, hükümet sistemi konusunda da peygamberin emirlerine daima itaat edilmesi gerektiğini söylemiştir.¹²⁷ Böylece, hilafeti dinin ayrılmaz bir parçası kabul ederek, akidevi bir boyuta taşımıştır.

Ahmediye Cemaati'nin maddi ve manevi bütün kurumları hilafet sistemine bağlanmıştır. Hilafet sistemi olarak adlandırılan bu sistem, cemaati yönetme işinin cemaatin belli üyeleri tarafından seçilen bir kişiye devredilmesine denir. Mirza Gulam Ahmed'e göre bu seçim, müminlerin oy birliğiyle olmalıdır. Kırk müminin üzerinde birleştiği ve cemat üyelerinin biat almaya layık gördükleri bir kimseye biat alma yetkisi verilmelidir.¹²⁸ Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu konuyla ilgili olarak, peygamber vefat ettikten sonra yapılan seçim sırasında, önceden hazırlanmış bir plan dahilinde, kendisinden sonra yeni bir düzenin ortaya çıkmayacağını ve Allah'ın aniden gizli ilhamı aracılığıyla cemaatin kalplerini o yöne doğru çekeceğini¹²⁹ belirterek halifenin Allah tarafından belirlendiğini, seçiminin peygamberliğe benzediğini ve demokratik seçimler gibi beşeri bir maslahat olmadığını vurgulamıştır.¹³⁰ Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, I. Halife Mevlana

Hakim Nureddin döneminde cemaat üyeleri arasında ortaya çıkan cemaati hilafet mi yoksa Encümen mi yönetmeli sorularına böylece son noktayı koymuştur. Hilafet kurumunun güçlenmesini sağlamış, hilafet kurumunu cemaatin en temel kurumu haline getirmiştir.

2.1.1. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Hilafet Kurumunu Güçlendirme Yolundaki Çabaları

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Ahmediye Hilafeti'ni güçlendirmek için cemaatin yönetsel yapısında bazı değişikliklere gitmiş ve yeni cemaat kurumları eklemiştir. Bu değişikliklerin ve yeni kurumların hilafet sisteminini oldukça güçlendirdiği, cemaatin bugünkü geldiği seviyeden açıkça anlaşılabilir.

2.1.1.1. Sadr-ı Encümen-i Ahmediye'nin Yapısında Yaptığı Reformlar

Sadr-ı Encümeni Ahmediye müessesesi Ahmediye Cemaati'nin temel yönetim kurumlarından biridir. Mirza Gulam Ahmed döneminde kurulmuştur. 1905 yılı Aralık ayına kadar, cemaatin okul ve gazete yönetiminden sorumlu sadece ayrı iki encümen mevcuttu. Ancak bu tarihte, Mirza Gulam Ahmed vefatının yakın olduğuna dair Allah'tan bir vahiy aldığını belirterek *Al-Wasiyyat* adlı eserini yazmıştır. Esere göre, cemaate biri mezarlıktan, diğeri mirastan sorumlu iki yeni encümen daha eklenmiştir. Ancak cemaatin bazı üyelerinin ısrarı üzerine, Mirza Gulam Ahmed, mirastan sorumlu encümeni cemaatin genel yönetim müessesesi haline getirmiştir. Eğitim kurumları, gazete, dergiler, mezarlık¹³¹ ve cemaatin diğer bütün aktiviteleri Sadr-ı Encümen'e bağlanmıştır. Cemaat'in zorunlu Çanda¹³² sistemi ve uygulanması, Talim, Terbiyat, Tebliğ ve Rifah (sosyal hizmetler) gibi aktivitelerinin hepsi de Encümen'in denetimine bırakılmıştır.¹³³ Encümenin yetksinin oldukça geniş olması, Mevlana Hakim Nureddin'in I. Halife olarak seçildiği dönemde ve özellikle de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed II. Halife olarak cemaatin başına geçtiğinde ciddi sorunlar oluşturmuş ve halifeye gerek olmadığına, cemaatin Encümen tarafından yönetilebileceğine dair farklı fikirlerin ortaya atılmasına neden olmuştur. Önceden de bahsedildiği gibi, bu fikri farklılaşmalar cemaatin bölünmesine bile neden olmuştur. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu fikri karışıklıklara şahit olduğundan ve hilafetin Encümen'in

üzerinde Allah tarafından yetkilendirilmiş bir kurum olduğunu iddia etmesinden dolayı, Sadr-ı Encümen'i Ahmediye'nin kurumsal yapısında bazı değişiklikler yapmış ve yetkilerini azaltma yoluna gitmiştir. 1 Ocak 1919'da, Sadr-ı Encümen Ahmediye için en temel değişikliği yapmış ve Encümen'i "Nazırlık" denilen farklı birimlere ayırmıştır. Encümen eski bütüncül, güçlü yapısından, farklı birimlerden oluşan bir nevi bakanlık sistemine dönüşmüştür. Nazırlıklar, Encümen'in denetimi altında faaliyet göstermişlerdir. Encümen de halifeye bağlanmış ve onun denetimi altına girmiştir.

Nazırlık sistemi, Sadr-ı Encümen-i Ahmediye'ye bağlı çalışan bakanlık birimleridir. Bu birimlerin başındaki sorumlu kişilere de "Nazır" denmektedir. Sadr-ı Encümen'in başındaki kişiye ise "Sadr Sadr Encümen Ahmediyye"¹³⁴ denir. Ancak bu makam sembolik bir makamdır.¹³⁵ Encümen'in genel işleyişten sorumlu en yetkili kişi "Nazır-ı Ala"dır.¹³⁶ Cemaatte halifeden sonraki en yüksek makamdadır. Sadr-ı Encümen-i Ahmediye, genel olarak cemaatin Pakistan'daki kurumlarından sorumludur. Sadr-ı Encümen-i Ahmediye'ye bağlı çalışan din görevlilerine "mürebbi" denmektedir. II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, nazırlıkların rahat bir ortamda çalışabilmesi için cemaatin Kadiyan'dan sonraki merkezi olan Rabwah'ta¹³⁷ 19 Kasım 1957'de büyük bir bina inşa ettirmiş ve Nazırlıklar oraya taşınmıştır. Nazırlıkların sayısı on beştir, bu bölümde bütün nazırlıklar ve yaptıkları görevler işlenecektir.

2.1.1.1.1. Nazarat-ı Ulya

Sadr Sadr Encümen Ahmediye'ye bağlı bölümler hariç, nazırlıkların hepsi Nazarat-ı Ulya nazırlığına bağlıdır. Nazarat-ı Ulya da, Sadr Sadr Encümen Ahmediye'ye bağlı olarak çalışmaktadır. Bütün nazırlıkların işleyişi, denetlenmesi, nazırlıklar arası koordinasyonun sağlanması bu nazırlığın sorumluluğundadır.

2.1.1.1.2. Nazarat-ı Divan

Bu nazırlık, nazırlıklarda çalışanların görevlendirilmelerinin, denetlenmelerinin, kayıtlarının, terfilerinin ve de tayinlerinin yapıldığı bir bölümdür.

2.1.1.1.3. Beytu'l Mal Nazırlığı

Cemaatin bütün girdilerinin, finansal kayıtlarının tutulduğu nazırlıktır. Cemaat üyeleri tarafından ödenen çandaların sistematik bir kaydı tutulmaktadır. Ayrıca bu nazırlığın görevleri arasında cemaat gelirlerini artırmak da vardır. Sadr-ı Encümeni Ahmedî'nin mali yılı 1 Temmuz'da başlayıp gelecek yılın 30 Haziran'ın da sona erer.

2.1.1.1.4. Beytül Mal Harc Nazırlığı

Bu nazırlık, cemaat için tahmini bir harcama bütçesi çıkarmakla görevlidir. Cemaat'in bütün harcama kayıtlarının detaylı bir biçimde tutulduğu bir birimdir.

2.1.1.1.5. Amur Ama Nazırlığı

Bu nazırlık, cemaatin çeşitli iç işlerini yürüten bir birimdir. Bu yönüyle iç işleri bakanlığı da denilebilir. Bu birim, cemaat üyeleri arasında disiplini sağlamakla, cemaat üyeleri arasındaki anlaşmazlıkları çözmekle ve "Kaza"¹³⁸ kurumu tarafından verilen kararların uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca, Fadl-i Umar Hastanesi bu kuruma bağlı olarak hizmet vermektedir.

2.1.1.1.6. İslah ve İrşad Merkez Nazırlığı

Pakistan'daki cemaat üyelerinin terbiye, tebliğ ve ıslah¹³⁹ faaliyetleriyle ilgilenen bir nazırlıktır. Mürebbilerin çalışma planları ve denetimleri de bu birime aittir.

2.1.1.1.7. Talim Nazırlığı

Bu birim, cemaat üyelerinin eğitim seviyelerini yükseltmek amacıyla, Ahmedî kız ve erkek öğrencilere rehberlik etmek, onları üst eğitime hazırlamakla sorumludur. Öğrencilere gerekli teorik ve pratik eğitim verildikten sonra, onların daha sonraki eğitim süreçlerine de danışmanlık yapılmaktadır. Ayrıca, bu nazırlık akademik olarak başarılı olan öğrencilere burs ve ödüller vermektedir. Medresetü-l Hıfz'a¹⁴⁰ öğrenci kabulüyle ilgili bütün işlemler Talim Nazırlığı tarafından yürütülmektedir.

2.1.1.1.8. Ziraat Nazırlığı

Bu nazırlık, cemaat üyelerine, tarımsal verimi artırabilecek için zirai amaçlı danışmanlık hizmetleri sağlamaktadır.

2.1.1.1.9. Sanayi ve Ticaret Nazırlığı

Bu birim, cemaat üyelerinin sanayi ve ticaret faaliyetlerini artırabilmek için danışmanlık yapmaktadır.

2.1.1.1.10. Hizmeti Dervişan Nazırlığı

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Hindistan ve Pakistan ikiye bölündüğünde, cemaat merkezini Pakistan'ın Rabvah şehrine taşımak zorunda kalmış ancak cemaat üyelerinin Kadiyan'da kalan mallarını ve kutsal yerlerini¹⁴¹ korumak için 313 tane görevliyi Kadiyan'da bırakmıştır. Kadiyan'da kalan bu görevlilere "Dervişan-ı Kadiyan" denmektedir. Bu görevliler Hizmeti Dervişan Nazırlığı'na bağlı olarak çalışmaktadırlar.

2.1.1.1.11. Dar'ul Ziyafet Nazırlığı

Bu nazırlık misafir ağırlama ve ziyafet işlerinden sorumlu olan bir nazırlıktır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed bu nazırlığın altında, Darul Diyat veya Langar Hana denilen bir aşevi açmıştır.

2.1.1.1.12. İsaat ve Tasnif Nazırlığı

İsaat ve Tasnif Nazırlığı, cemaatin her türlü eserlerini yayımlamakla görevlidir. Buna bağlı olarak da, başta Mirza Gulam Ahmed'in tüm kitaplarını ve Ahmediye Hilafeti'yle ilgili bütün eserleri araştırıp neşretmekle sorumludur.

2.1.1.1.13. Amur Harcah Nazırlığı

Bu nazırlık, cemaat ile ilgili hukuki problemlerle ilgilenmekle mesuldür. Davalara girmek, açılan davalara savunma hazırlamak gibi hukuki sorumlulukları vardır. Başka bir görevi ise, Ahmediler ve diğer ülke devletleri arasında bağlantılar sağlamak ve bu bağlantıları güçlendirmekle sorumludur.¹⁴²

Sadr-ı Encümen-i Ahmediye'ye bağlı başka nazırlıklar da vardır ancak onları II. Halife kurmadığı için tezimize alınmamıştır.

2.1.1.2. Hilafet Yüksek Seçim Kurulu'nu Oluşturması

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Sadr Encümeni Ahmediye'nin yapısında yaptığı değişikliklere ek olarak, hem hilafet kurumunu güçlendirmek hem de halife vefat ettikten sonra ortaya çıkabilecek belirsizlikleri yok etmek için Hilafet Yüksek Seçim Kurulu adı verilen bir müessese kurmuştur. Bu kurumun görevi, halife vefat eder etmez, hemen yeni bir halife seçmek için hazırlıklara başlamaktır. Bu kurum, halife hayattayken ona bağlı çalışır. Ancak halife vefat ettikten sonra, bu kurum tamamen bağımsız bir hal alır ve yeni halifeyi seçme sürecini işletmeye başlatır. Bu kurul bir başkan ve üyelerden oluşmaktadır. Kurulun başkanlığını yapan kişi, Sadr Encümen Ahmediye veya Tahrik-i Cedid'in¹⁴³ başkanlığını yapmış olmalıdır. Kurula katılan üyeler şu şekildedir:

- 1- Mirza Gulam Ahmed'in yaşayan çocukları
- 2- Sadr Encümeni Ahmediye'nin başkanı
- 3- Sadr Encümenin bütün üyeleri
- 4- Tahrik-i Cedid'in başkanı ve vekilleri
- 5- Vakfe Cedid'in başkanı
- 6- Talimul İslam Koleji'nin başkanı
- 7- Talimul İslam Koleji'nin müdürü
- 8- Camia Ahmediyye'nin Başkanı
- 9- Meclis Ansarullah'ın başkanı
- 10- Meclis Hüddamul Ahmediyye'nin başkanı
- 11- Lajna İmaullah'ın temsilcisi
- 12- En az üç yıl yurtdışında çalışmış mübelliğler
- 13- En az beş yıl Pakistan veya Hindistan'da yaşamış mürebbiler
- 14- Pakistan'daki cemaatin amirleri
- 15- Mirza Gulam Ahmed'in arkadaşları.¹⁴⁴

Halife seçimleri esnasında, seçilecek kişinin Ahmediye Hilafeti'ne tam bağlı olması ön koşuldur. Kimse kendisi halife olmak için aday olamaz. Ancak kurul üyeleri, halife olmasını istedikleri ismi önerir ve aynı ismi ikinci kişi tarafından da önerilirse, bu kişi cemaat üyelerine oylamaya sunulur ve üyeler tarafından el kaldırarak oylanır. Ahmedi Müslümanlar'a göre halifeyi Allah seçer ve onlara göre, halife seçimleri esnasında Allah bütün üyelerin kalplerini ve akıllarını aynı kişinin ismi etrafında birleştirir.¹⁴⁵

2.1.1.3. Emirlik Sistemi Oluşturması

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in hilafet kurumunu güçlendirme yolundaki diğer bir çabası da cemaatin yönetim sisteminde değişiklikler yapmasıydı. Bu değişikliklerden biri de, cemaatte “Eyalet Sistemi” denilen bir yapıyı oluşturmasıydı. Bu sistemde ülke, içinde bir kaç tane ilin olduğu eyaletlere ayrılmakta ve her eyaletin bir başkanı olmakta ve bu başkana da cemaat literatüründe “Subai Emir” denmektedir. Subai Emir’ler altlarındaki, “Emir-i Zile” denilen il başkanlarıyla belirli periodlarda görüşmektedirler. Böylelikle, eyalet içerisindeki olumlu ya da olumsuz tüm olaylara katkı sağlanmış ve cemaatin bütüncül yapısı korunmuş olmaktadır. Emirlik sisteminden önce, her ilin cemaati doğrudan halifeye bağlıydı. Ancak bu kadar çok cemaat mensubunun tek bir kişiye bağlı olması cemaate olan hakimiyeti azaltmış, farklı seslerin yükselmesine neden olmuştur. II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu sıkıntıları gidermek ve dolayısıyla da hilafet sistemini güçlendirmek için “Emirlik Sistemi” ni kurmuştur. Bu sistemin ilk uygulandığı yer de Hindistan’ın Pencap Eyaleti¹⁴⁶ olmuştur. Ancak şu an Eyalet Emirliği sembolik bir makamdır, yetkisi azaltılmıştır, yetki yerel amirlerdedir.

2.2. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Cemaat'in Tesisleşme Sürecine Katkıları

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, cemaatin en temel müessesesi olan hilafet müessesini güçlendirdikten sonra, cemaat faaliyetlerini genişletebilmek ve işlerin düzenli bir şekilde ilerleyebilmesini sağlamak için birçok cemaat kurumunun kurulmasına önderlik etmiştir. Bu cemaat kurumlarının hepsi bugüne kadar işlevlerini sürdürmekte ve cemaatin ana yönetim organları olarak hizmet vermeye devam etmektedirler.

2.2.1. Meclis-i Şura Müessese'sini Oluşturması

Meclis-i Şura veya Meclis-i Müşveret, 1922 yılında II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından Kuran-ı Kerim'deki Al-i İmran suresi 159. Ayet'e¹⁴⁷

¹⁴⁷ Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş

dayanarak cemaatin danışma organı olarak kurulmuştur. II. Halife bu kurumu, cemaat faaliyetlerini geliştirirken üyelerin görüşlerini almak amacıyla tesis etmiştir. Bu Şura'nın amacı, finans, bütçe, eğitim, tebliğ faaliyetleri ve cemaatin diğer önemli işlerinde Halife'ye tavsiyelerde bulunmaktır. Şura'da görüşülecek konular, Halife'nin denetiminden geçer, buna reddedilen öneriler de dahildir. Bu danışma organı, cemaatin temel yönetim organlarından olan Sadr-ı Encümen Ahmediye'ye değil, doğrudan Halife'ye bağlıdır. II. Halife döneminde, Kadiyan ve Rabvah'ta Şura'lar yapılırdı. Halife neredeyse ona katılırdı. Bu dönemde, Şura'nın belli yazılı kuralları yoktu, sadece cemaatin geleneksel olarak belirlenmiş adetleri vardı. Ancak II. Halife'den sonra, cemaat genişlediği ve her cemaat merkezinde Şura yapılması zorunlu olduğu için IV. Halife tarafından Şura için belli kurallar getirilmiş ve Şura Yerel ve Uluslararası Şura olarak ikiye ayrılmıştır.¹⁴⁸ II. Halife, Şura'yı ilk kurduğunda, kadınlar Şura'ya katılamazdı ancak sonradan kadınların da Şura'ya katılacağını ilan etmiştir. Halife'nin olduğu her yerde, Şura'nın doğal başkanı halifedir. Şura'ya katılım için Ahmedi olmak önkoşuldur. Düzenli çanda vermek, sakallı olmak, halifeden ceza almamış¹⁴⁹ olmak da diğer katılım koşullarındandır. Şura'da, üyelerin hepsi görüşlerini özgürce dile getirebilirler. Halife yorumları veya önerileri bütün bir oturum boyunca takip eder ve en sonunda öneriyle ilgili kararını açıklar ya da biraz daha incelenmesi için geri gönderir, karara bağlamaz. Halife, genellikle cemaatin çoğunluğu tarafından verilen kararları kabul eder. Ancak cemaatin kabul ettiği bir kararı, bazı noktalarında değişiklik yaparak kabul etme veya reddetme hakkına sahiptir. Halife kararını verdikten sonra itiraz kapısı açık değildir.¹⁵⁰

2.2.2. Tahrik-i Cedid Encümen Ahmediye Kurumunu Kurması

Tahrik-i Cedid Encümen Ahmediye, II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından İslam'ı ve Ahmediyet'i Hint altkıtası dışındaki ülkelere yaymak amacıyla, tebliğ faaliyetlerini geliştirmek için kurulmuştur. II. Halife, Ahmediler'in bu kuruma katılmalarını belli şartlara bağlamış ve bu şartları 27-30 Kasım ve 7 Aralık 1934

konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.

¹⁴⁸ Konumuz II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed olduğu için IV. Halife'nin getirdiği kurallardan bahsedilmeyecektir.

¹⁴⁹ Ahmediler'e göre halife'nin cezası, kişinin vereceği çandayı almamaktır. Bu kişi, aynı hareketi tekrar ettiği sürece, cemaat merkezine, camiye gelebilir ancak çandası alınmaz.

¹⁵⁰ Karimullah Zirvi, s. 321-323.

tarihli Cuma hutbelerinde ilan etmiştir.¹⁵¹ Bu şartlar önce 19 iken, 12 Temmuz 1937, 17 Aralık 1937, 10 Mart 1944 tarihlerinde, II. Halife tarafından yapılan eklemelerle 27'ye çıkarılmıştır. Bu şartların bazıları şöyledir:

1. Her Ahmedi Müslüman önümüzdeki üç yıl boyunca, evinde sadece bir çeşit yemek pişirecektir.
2. İhlas sahibi bir grup Ahmedi'nin 1/5 ile 1/3 oranındaki geliri, cemaat yararına üç sene boyunca Beyt-ul Mal'da tutulacak, üç senenin sonunda bu mallar sahiplerine iade edilecektir.
3. İslam ve Müslüman Ahmediye Cemaati karşıtlarının cemaat hakkında yazdıklarına cevap verilecektir. Bu konuyla ilgili, 14 kişilik bir kurul oluşturulacak ve bu kurulun merkezi Lahor'da olacaktır.
4. İslamiyeti yaymak için yeni yollar açmak, yeni yöntemler göstermek Halife'nin görevidir. Ancak bunun için de bütçeye ihtiyacımız vardır. Bu iş için özel bir fon oluşturulacaktır.¹⁵²

II. Halife, Tahrik-i Cedid'i başlarda, üç yıllığına geçici bir kurul olarak kurarken, daha sonradan bu kurulun cemaatin temel kurumlarından biri olmasına karar vermiştir. Tahrik-i Cedid, kendisine bağlı çanda ve fonların toplanması ve kullanımından, Vakf Zindagi¹⁵³ sisteminin denetiminden ve yurtdışındaki¹⁵⁴ cemaat merkezlerinden ve yurtdışına din görevlisi gönderiminden sorumlu olan bir kurumdur. Tahrik-i Cedid'e bağlı çalışan 11 ayrı bölüm oluşturulmuştur. Bu kurulun başkanına "Sadr" denmekte ve başkan Halife tarafından tayin edilmektedir. Sadr, Tahrik-i Cedid'in bütün yönetim kurulu toplantılarına başkanlık etmektedir. Tahrik-i Cedid'in her bir bölümünün başında olan kişiye de "Vekil" denmektedir. Tahrik-i Cedid'e üye olmak ve çalışmalarına katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Tahrik-i Cedid çalışmalarının birinci bölümü 1934 yılında başlatılıp 1944 yılında bitirilmiştir. İlk kısım çalışmalara katılan gönüllüler "1. Bölümün Mücahidleri" olarak kaydedilmiştir. İkinci kısım ise, 1944 yılında başlatılıp 1965 yılında bitirilmiştir. Bu bölümde kaydedilen görevliler özel bir isimle kaydedilmemiştir. II. Halife'nin bu yıl vefat etmiş olması, buna sebep olarak

¹⁵¹ Irfan Chaudhry, s. 178.

¹⁵² Dost Muhammad Shahid, *Taareekhe Ahmediyyat* (çev. Raşit Paktürkt), Qadian 2007, Vol. 7, s. 11-24, 84-85, 100, 105.

¹⁵³ Bir kişinin kendisini sürekli cemaatin hizmetine adanmasına denmektedir.

¹⁵⁴ Yurtdışından kasıt Hint altkıtası dışındaki ülkelerdir. Hindistan ve Bengladeş buna dahil değildir. Çünkü o dönemde, Hindistan ve Pakistan daha ayrılmamıştı.

gösterilebilir. Bu isim kaydetme faaliyetleri hala devam etmektedir. Bu kısımda, Tahrik-i Cedid'i oluşturan vekillikler işlenecektir.

2.2.2.1. Vekalet-i Ulya

Bütün bölümlerin yönetiminden, işleyişinden ve bölümler arası koordinasyondan sorumlu vekilliktir. Tahrik-i Cedid'in yönetim vekilliğidir. Başkanlığını Vekilul Ala yapmaktadır. Vekilul Ala, Tahrik-i Cedid'le ilgili bütün konu ve kurumlardan ve denetimlerinden sorumludur ve Halife'ye bağlı çalışmaktadır. Tahrik-i Cedid'in kurum olarak başkanı Sadr'dır ancak işleyişin tümünden sorumlu olan kişi Vekilul Ala'dır. Vekilul Ala, ayrıca, yerel ve ulusal tüm cemaatlerdeki seçimlerin kurallara ve tüzüklere uygun olarak yapılmasından sorumludur.

2.2.2.2. Vekalet-i Ta'milu and Tanfid

Bu vekillik, Halife tarafından onaylanan plan ve programların uygulanması ve bu plan ve programların Tahrik-i Cedid'in diğer bölümlerine iletilmesinden sorumludur.

2.2.2.3. Vekalet-i Divan

Bu birim Tahrik-i Cedid Meclisi'nin sekreterliğini de yürüten Vekilu'd Divan tarafından yönetilmektedir. Bu vekillik toplantıları organize etmek ve toplantı kayıtlarını tutmakla sorumludur. Tahrik-i Cedid çalışanlarının atama, tayin, terfi ve emekliliklerinden, maaş bordrolarının yapımı ve maaş ödemelerinden mesuldür. Ayrıca Camia Ahmediye'ye öğrenci kabulüyle ilgili bütün işlemleri yürüten kuruldur. Vekalet-i Divan, Tahrik-i Cedid'in personel dairesi olarak kabul edilebilir.

2.2.2.4. Vekalet-i Tebşir

Bu vekillik, dünyadaki tebliğ faaliyetlerinin hepsinden sorumlu olan bir birimdir. Cemaat üyelerinin dini eğitimi¹⁵⁵ ve manevi gelişimiyle ilgilenen vekilliktir. Aynı zamanda, bütün dünyadaki mescitlerin ve cemaat merkezlerinin inşası ve yönetiminden sorumludur.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından dünyanın pek çok yerinde cemaat merkezi kurulmuştur. Tahrik-i Cedid kurulduktan sonra, önceden

¹⁵⁵ Terbiyat kurumu denmektedir.

kurulmuş bazı cemaat merkezleri ve yeni kurulan cemaat merkezlerinin hepsi 1945 yılı Şubat ayında Tebşir Vekilliği'ne bağlanmıştır.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, 1924 yılında, Londra'daki Fazl Camisi'nin temelini kendisi atmıştır. Ayrıca, 1915 yılında, Sri Lanka'da, Morışis'da, 1920'de ABD'de, 1921'de Gana, Nijerya, Sierra Leon'da, 1922'de Mısır'da, 1923'de Buhara'da, 1924'de İran'da, 1925'de Suriye ve Endonezya'da, 1928'de Filistin'de, 1931'de Cava ve Kolombo'da, 1934'de Kenya, Tanzanya, Uganda'da, 1935'de Burma'da ve Japonya'da cemaat merkezleri açılmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı'yla birlikte Japonya'daki merkez kapatılmış, 1969'da tekrar açılmıştır. Malezya'daki merkezin 1935 veya 1947 yılında açılmış olabileceğine dair iki bilgi vardır, bu sebeple net bir tarih belirtilememektedir. 1935'de Singapur'da, 1935 ve 1938 arası Polonya, Macaristan, İtalya'da merkezler açılmıştır. Ancak bu merkezler de II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla kapatılmış, daha sonra ise Komünist Rejimin gelmesi sebebiyle pek faaliyet gösterememiş, sistemin çökmesiyle birlikte faaliyetlerine tekrardan başlamışlardır. 1936'da Arjantin ve İspanya'da merkezler açılmış ancak İspanya'daki merkez 1937'de kapatılmış, 1946'da tekrar açılmıştır. 1936'da Arnavutluk'ta, 1937'de Yugoslavya'da, 1945'de Fransa'da cemaat merkezleri kurulmuş ancak Fransa'daki merkez birkaç yıl sonra kapatılmış, 1982 yılında tekrar açılmıştır. 1946'da Güney Afrika ve Aden'de, 1947'de Hollanda'da cemaat merkezleri kurulmuş ve burada ilk cami 1963 yılında inşa edilmiştir. 1949 yılında, Lübnan ve Almanya Hamburg'da bir merkez açılmış ve Almanya'daki ilk cami 1957 yılında Hamburg'da, ikinci cami ise 1959'da Frankfurt'da inşa edilmiştir. İsviçre'deki cemaat merkezi bazı kaynaklara göre 1946, bazılarının göre ise 1949'da açılmıştır. 1952'de Güney Amerika Trinidad'da ilk cemaat merkezi açılmıştır. Danimarka'daki cemaat merkezinin açılış tarihiyle de ilgili kesinlik yoktur. Ancak 1952 veya 1962 tarihlerinden birisidir. 1956 yılında, İsveç, Surinam, Liberya'da, 1957 yılında Filipinler'de, 1958'de Norveç, Guyana, Togo ve Fildişi Sahilleri'nde, 1960'da, Fiji Adaları'nda, 1962 yılında ise Gambiya'daki cemaat merkezleri açılmıştır.

II. Halife, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 16 mübelliği dünyanın çeşitli yerlerine göndermiştir. İçlerinden 9 kişi Londra'ya gitmiş ve orada kısa bir eğitimden geçirildikten sonra Avrupa'nın çeşitli ülkelerine tayin edilmişlerdir.¹⁵⁶ Gittikleri

¹⁵⁶ Karimullah Zirvi, s. 408-409.

ülkelerde cemaat merkezleri ve mescidler açmışlardır. Bu sayılan merkez ve camilerin tümünün denetimi Tebşir Vekilliği'ne verilmiştir.

Tebşir Vekilliği, ayrıca, Halife'nin Cuma hutbelerini ve emirlerini bütün cemaat üyelerine ulaştırmaktan ve Tahrik-i Cedid'e bağlı çalışan, Camia Ahmediye¹⁵⁷ mezunu bütün din görevlilerinin denetiminden sorumludur. Bu kurumdan mezun olan din görevlileri 3 yıl Pakistan'da çalıştıktan sonra¹⁵⁸, bir kısmı yurtdışındaki cemaat merkezlerine gönderilmek için mülakata alınmaktadır. Yurtdışına gönderilecek olan din görevlileri Tahrik-i Cedid kurumuna bağlı Tebşir Vekilliği'ne geçmekte ve ona bağlı olarak çalışmaya başlamaktadırlar. Bu din görevlilerine cemaat literatüründe "mübelliğ" denmektedir. Ancak mübelliğ cemaatte en yüksek seviyedeki din görevlisi anlamına geldiği için, mübelliğler tevazu açısından "mürebbi" kelimesini kullanmaktadır. Bu mübelliğlerin veya mürebiblerin atamaları, tayinleri ve denetimleri Tebşir Vekaleti'ne aittir. Tayinler, Vekilut Tebşir ve Vekilul Ala'nın birbirleriyle gönderilecek isimler ve ülkeler konusundaki istişareleri sonucu ortaya çıkan önerileri Halife'ye sunmasıyla ve Halife'nin de bu görevlileri çeşitli ülkelere ataması ile gerçekleşir. Bu din görevlilerinin atamadan sonraki, gidecekleri ülkeler için vize alma, seyahat organizasyonları yapma gibi bütün işlemlerinden ve din görevlilerinin ailelerinin bakımından da Tebşir Vekilliği sorumludur. Mübelliğ veya mürebibler, atandıkları ülkelerde tebliğ faaliyetlerinde bulunur, İslam'ı ve Ahmediye'yi anlatırlar, ayrıca çalıştıkları merkezlerdeki cemaat üyelerine maddi, manevi her konuda yol gösterirler.¹⁵⁹

2.2.2.5. Vekalet-i Mal Evvel

Birinci Mal Vekaleti, Tahrik-i Cedid'in Pakistan sınırlarında yapması gereken belirlenmiş hedeflere ulaşabilmesi için maddi destek sağlayan birimdir. Bu birim çanda toplama ve kurulun gelirlerini artırmadan sorumludur. Tahrik-i Cedid'in çandası, her yıl için bir kişinin aylık gelirinin 1/5'dir. Tahrik-i Cedid'in mali yılı 1 Kasım'da başlayıp gelecek yılın 31 Ekim'inde sona erer.

¹⁵⁷ İleride Camia Ahmediyye konusu ayrı bir başlık halinde işlenecektir.

¹⁵⁸ Yurtdışına gönderilecek bütün din görevlilerinin 3 yıl Pakistan'da hizmet etme zorunluluğu yoktur. İstenirse, yeni mezunlar da gönderilebilir.

¹⁵⁹ Bkz. İrfan Chaudhry, s. 162 vd.; Karimullah Zirvi, 338.

2.2.2.6. Vekalet-i Mal Sani

İkinci Mal Vekaleti, Tahrik-i Cedid'in Pakistan dışındaki ülkelerde yapması gereken belirlenmiş hedeflere ulaşabilmesi için maddi destek sağlayan birimdir. Pakistan dışı ülkelerdeki üyelere toplanan zorunlu veya isteğe bağlı bütün çandaların toplanmasını organize etmekle yükümlüdür. Bu bölüm, Tahrik-i Cedid'in gelir ve giderlerinden oluşan bütçesini hazırlamakla ve Halife'ye sunmakla görevlidir. Halife onayladıktan sonra, bütçe Pakistan'daki diğer Vekillik'lere ve yurtdışındaki gerekli merkezlere bu vekillikten gönderilir. Bu birim Halife tarafından onaylanan Tahrik-i Cedid programının duyurulmasından da sorumludur. Ayrıca, bu vekillığe bağlı Vasaya denilen küçük bir kurul mevcuttur. Bu kurulun başkanına cemaat literatüründe Naib Vekilul Mal denmektedir. Bu kurul, cemaat üyelerinin vefat etmeden vasiyet bırakmalarını ve miraslarının bir kısmını cemaate vakfetmelerini sağlamaya çalışır. Vesaya denilen bu birim, Pakistan dışındaki üyeleri Vasiyet kurumu hakkında bilgilendirmeye ve bu kuruma yeni üyeler kazandırmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu birim Pakistan dışında yaşayan, vasiyetlerini kurula bırakmış olan müslümanların verdikleri çandaların kayıtlarını tutmakla yükümlüdür.

2.2.2.7. Vekalet-i Mal Salis

III. Mal Vekaleti, Pakistan dışında, Tahrik-i Cedid'e ait taşınır taşınmaz bütün malvarlığının kayıtlarını tutma, gerektiğinde malları satın alma, satma, kiralama gibi, malvarlığına ait bütün işlemlerden sorumludur. Bu birim, Tahrik-i Cedid'in Genel Muhasebecisi olarak da görev yapmaktadır.

2.2.2.8. Vekalet-i Ta'lim

Bu birim, Pakistan dışındaki cemaatin eğitim işlerinden ve eğitim seviyesini yükseltmekten sorumludur. Cemaatin dünya çapındaki, Afrika hariç, bütün eğitim kurumlarının yönetimi bu kuruma aittir. Rabvah'taki Camia Ahmediye ve Pakistan dışındaki bütün Mürebbi yetiştiren eğitim kurumlarının¹⁶⁰ denetimi de bu kuruma aittir.

¹⁶⁰ Camia Ahmediye, önceden sadece Rabvah'dayken, din görevlisi ihtiyacını karşılamak için şu an Kanada gibi dünyanın pek çok yerinde açılmıştır.

2.2.2.9. Vekalet-i Tasnif

Cemaatin yayın işlerinden sorumlu vekilliğidir. Mirza Gulam Ahmed'in ve cemaat büyüklerinin eserlerini yayına hazırlamak ve farklı dillere tercüme etmek bu vekilliğin sorumluluğundadır. Bu vekillik, ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak üzere, merkezdeki ve yurtdışındaki cemaatler için yeni yayınlar hazırlamakla yükümlüdür. Gerektiğinde, bu birim yabancı ülkelerdeki cemaatlere, akademik kaynak desteği sağlamak zorundadır. Ayrıca, dış merkezlerde hazırlanan cemaat kaynaklarının yayımlanması için onay veren kuruldur. Cemaatin süreli yayınlarının içeriğini, cemaat öğretileriyle ters düşmemek adına kontrol eden bir kuruldur. Bütün dünyada cemaat adına yayımlanan ve cemaat aleyhine yayımlanmış olan bütün eserlerin kaydını da bu kurul tutar. Ayrıca, bu bölüm Kur'an-ı Kerim'in farklı dillere tercüme edilmesine önderlik etmekte ve yapılan tercümelemleri incelemektedir. II. Halife, tebliğ faaliyetlerinin işlevsel hale getirilebilmesi için, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli dillere çevrilmesine oldukça önem vermiş, Arapça bilmeyenlerin de Kur'an'ın anlamını öğrenmeye hakkı olduğunu savunmuş, ¹⁶¹ yaşamı boyunca Tebşir Vekilliği aracılığıyla Kur'an'ın İngilizce, Flemenkçe, Almanca, Danimarka dili, Esperanto dili, Endonezya dili, Swahili dili ve Urduca dilleri gibi dillere çevrilmesini sağlamıştır.

2.2.2.10. Sanayi ve Ticaret Vekilliği

Bu vekillik, cemaat üyelerinin sanayi ve ticaretle daha çok ilgilenmeleri için çaba harcamaktadır. Bu birim, cemaat üyelerine cemaatin sanayi ve ticaret imkanları ile ilgili bilgi sağlamaktadır. Ayrıca, bu vekillik dünya çapındaki Ahmedi tacirler ve iş adamları arasında bağlantıları güçlendirmekle sorumludur. Bununla da, cemaat fertlerinin bütün ticari ve iş ilişkilerinin cemaat üyeleri arasında gerçekleşmesi amaçlanmaktadır.¹⁶²

2.2.2.11. Vekalet-i Ziraat

Ziraat Vekilliği, cemaatin tarımsal faaliyetler alanında gelişmesini ve tarımsal faaliyetlere katılımı teşvik amaçlı kurulmuştur. Bu birim, Tahrik-i Cedid'e ait bütün zirai varlıkların geliştirilmesi ve denetiminden sorumludur. Ayrıca, Sind'de ve

¹⁶¹ Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, *Kuran'ı Kerim'in Tefsirine ve Araştırmasına Giriş*, Surrey 1992, s. 1.

¹⁶² Karimullah, Zirvi, s. 336-342.

Pakistan’da cemaate ait toprakların gelir, gider bütün kayıtlarının tutulması da bu kurula aittir.¹⁶³

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından kurulan Tahrik-i Cedid Encümen Ahmediye, Ahmediye Cemaati’nin genişleme sürecinde çok önemli bir misyon yüklenmiş ve bu misyonu yerine getirmiştir. Bu kurum sayesinde, cemaatin yurtdışı merkezleri, camileri açılmış, Kur’an pek çok dile çevrilmiştir. Bu kurum, hala işlevini koruyarak, hatta ilgi alanlarını genişleterek çalışmalarına devam etmektedir.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed dönemindeki Tahrik-i Cedid Encümen-i Ahmediye ile Sadr-ı Encümen-i Ahmediye kurumlarının organizasyon yapıları kıyaslandığında, bu kurumların birbirlerine benzer yönlerinin çok olduğu ancak Sadr-ı Encümeni Ahmediye’nin sadece Pakistan’da, Tahrik-i Cedid Encümen-i Ahmediye’nin ise yurtdışında faaliyet gösterdiği sonuçlarına varılabilmektedir.

2.2.3. Sürekli Vakıf Projesi’ni Başlatması

II. Halife, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed 17 Aralık 1937 tarihinde, Sürekli Vakıf Projesi’ni başlattığını ilan etmiştir. Sadece dini değil aynı zamanda pozitif bilimler alanında eğitim alacak 100 gönüllü istediğini duyurmuştur. II. Halife’nin bu isteği cemaat tarafından olumlu bulunmuş ve bu projeye 100’den çok daha fazla kişi başvurmuştur.¹⁶⁴

2.2.4. Vakf-ı Cedid Müessesesi’ni Tesis Etmesi

Vakf-ı Cedid Kurumu, II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından 9 Temmuz 1957’de yaptığı bir konuşmayla temeli atılmış bir kurumdur. Ancak Vakf-ı Cedid isimli yeni bir kurumun tesis edildiğini Fazl Gazetesi’nin 4 Şubat 1958 tarihli sayısındaki yazısında ilan etmiştir. Bu kurum Pakistan’ın varoş bölgelerinde ve köylerinde yaşayan halka İslam’ı, Kur’an-ı Kerim’i, Hz. Muhammed’in hadislerini öğretmek,¹⁶⁵ Ahmedi öğretilerini yaymak, insanlara sosyal, kültürel ve sağlık

¹⁶³ Hameedullah, Vakil Ala, *Rules and Regulations of Tahrik-e Jadid Anjuman Ahmadiyya*, Pakistan 1998, s.71; *Ahmadiyya Gazette*, February, USA 2009, s. 12-13.

¹⁶⁴ Karimullah, Zirvi, s. 406.

¹⁶⁵ *Al-Fazl Newspaper*, 4 February 1958.

alanlarında yardımcı olmak, Ahmediler'in kendi ifadeleriyle Tebliğ ve Terbiyat faaliyetlerini gerçekleştirmek için kurulmuştur. Vakf-ı Cedid başkanına cemaat literatüründe “nazım” denmektedir.¹⁶⁶ Vakf-ı Cedid'in ilk nazımı, sonradan cemaatin IV. Halife'si olarak da seçilen II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in oğlu Mirza Tahir Ahmed'dir.

Vakf-ı Cedid Kurumu, kendilerini cemaat faaliyetlerine bir ömür vakfeden din görevlilerinden oluşmaktadır. Bu görevlilere cemaat literatüründe “muallim” denmektedir. Muallimler, Vakf-ı Cedid'in içerisindeki bir bölümde birkaç ay¹⁶⁷ eğitim aldıktan sonra, Pakistan'ın çeşitli yerlerine gönderilmektedirler. Bu görevliler sadece Pakistan için yetiştirilmektedirler. Yurtdışına gönderilmezler çünkü yurtdışına gönderilebilmek için Camia Ahmediye'de 7 yıl eğitim alma zorunluluğu vardır. Bu kurumun amacı, cemaate ülke içinde gerekli din görevlilerini hızlı bir şekilde yetiştirip, gerekli yerlere göndermek olduğu da söylenebilir. Bu durumdan, bu kurumun muallimlerinin yurtdışına gönderilen mübelliğ ve mürebbiler gibi eğitim ve yabancı dil gibi alanlarda çok da kalifiye olmalarına gerek olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, bu kuruma oldukça önem vermiş ve gençlerden hayatlarını cemaat hizmetleri için vakfetmelerini, onlardan Hz. İsmail gibi itaatkar olmalarını istemiştir.¹⁶⁸

Vakf-ı Cedid, idari olarak iki kısma ayrılmıştır. Bu bölümlerin biri mali işlerle, diğeri din eğitimiyle ilgilenmektedir.

Nizam-ı Mal, mali işlerle ilgilenen Nazımlıktır. Vakf-ı Cedid'e ait bütün Çandalar'ın toplanması bu birime aittir. Bu bölümün başkanına da “Nazım Mal” denmektedir.

Nizam-ı İrşad birimi ise muallimlerin eğitiminden, çalışacakları yerleri belirleyip göndermekten ve onların denetiminden sorumludur. Ayrıca, bu Nazımlık, Vakf-ı Cedid faaliyetleri için gerekli kaynak eserleri hazırlamakla da yükümlüdür. Bu birimin başkanına Nazım Islahu İrşad denmektedir.¹⁶⁹

Vakf-ı Cedid kurumunun organizasyon şemasından da anlaşılacağı üzere, cemaat kurumları uluslararası bir yapıdan ulusal bir yapıya doğru geçtikçe, kurumun

¹⁶⁶ “Abdulgaffar Han”la 24 Nisan 2011 tarihinde Ahmedi Öğretisini Geliştirme, Kültür, Eğitim ve Yardımlaşma Derneği İstanbul'da yapılmış röportajdan alınmış bir bilgidir. Ek-1'dedir.

¹⁶⁷ Şu anki eğitim, iki yıllık kurs şeklindedir.

¹⁶⁸ *Al-Fazl Newspaper*, 4 February 1958; Irfan Chaudhry, s. 180.

¹⁶⁹ Karimullah Zirvi, s. 342-344; *Ahmadiyya Gazette*, February, USA 2009.

hizmet birimi sayısı ve kurumda faaliyet gösteren kişi sayısı azalmaktadır. Uluslararası kurumlar, ulusal kurumlara göre daha detaylı bir biçimde kurumlaşmıştır. Ancak Vakf-ı Cedid'in kurumsal yapısında IV. Halife zamanında bazı değişiklikler yapılmış ve kurum da ulusal bir yapıdan uluslararası bir yapıya kavuşmuştur. Organizasyon şeması daha detaylı bir hale gelmiştir.

2.2.5. Cemaat Yayın Organlarını Oluşturması

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Halife olmadan önce ve sonra cemaat için neşriyat yayımlanmasına oldukça önem vermiş, yeni kurulmuş olan cemaate Ahmedi kültürü yerleştirmeye çalışmıştır. Bu neşriyatlar, aynı zamanda cemaatin sıkıntılı dönemlerinde, cemaat üyeleri arasında iletişimi de sağlamıştır.

1. Tash-Hizul Azhan

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, halife olmadan önce, Ahmediyye öğretisini yayabilmek ve gençlerin yazma kabiliyetlerini geliştirmek için “Tash-Hizul Azhan” adlı bir grup kurmuş ve 1906 yılı Mart ayında aynı isimle bir dergi çıkarmıştır. Kendisi ve arkadaşları bu dergiye deneme yazıları yazmış, tebliğ faaliyetlerinde kullanabilecekleri metodlar için önceden deneme yapma imkanı bulmuşlardır. Bu dergi hala Rabvah'ta yayımlanmaktadır.

2. el-Fazl Gazetesi

el-Fazl Gazetesi, 19 Haziran 1913 tarihinde I. Halife Mevlana Hakim Nureddin döneminde, I. Halife'nin müsadeseyle, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından haftalık bir gazete olarak çıkarılmaya başlanmıştır. Gazete, cemaat üyeleri arasındaki haberleşmeyi sağlamış ve halifenin mesajlarını cemaate iletmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Gazete, o dönemin cemaat merkezi olan Kadiyan'da yayımlanmaya başlamıştır. Ancak Hindistan ve Pakistan'ın ayrılmasıyla, cemaat merkezi Pakistan'ın Rabvah kentine taşınmış, el-Fazl Gazetesi de Rabvah'ta yayımlanmaya devam etmiştir. Gazete sonradan cemaatin ana yayın organı haline gelmiş ve 1935 yılında günlük olarak neşredilmeye başlamıştır. Şu an, el-Fazl Gazetesi ulusal ve uluslararası şeklinde iki

baskı halinde çıkmaktadır. Rabvah'ta yayımlanan ulusal gazete günlük, 1994 yılından beri Londra'dan yayımlanan uluslararası gazete ise haftalık olarak çıkmaktadır.

3. The Muslim Sunrise

Amerika'da yayımlanan The Muslim Sunrise Dergisi, II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından Amerika'ya tebliğ faaliyetleri için ilk gönderilen kişi olan Dr. Mufti Muhammed Sadık tarafından 1921 yılında çıkarılmaya başlanmıştır. Bu dergi, Amerika'da en uzun süredir yayımlanan İslami dergidir. Dergi 3 ayda bir yayımlanmaktadır. Dergide, Ahmediyet öğretisi, İslamiyet'le ilgili genel konular ve gündeme ait temel sorunlar işlenmektedir.

Ayrıca II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Kerala Hindistan'dan yayımlanan The Sathyadoothan Dergisi (1925) ve Rabvah Pakistan'dan yayım yapan Furkan Dergisi (1954) gibi pek çok derginin çıkarılmasına da önderlik etmiştir.

2.2.6. Hilafet Kütüphanesi'ni Kurması

Ahmediye Cemaati mensuplarının 1952 yılına kadar cemaat tarihi ve akidevi konularla ilgili bütün kitapları birarada bulabileceği bir kütüphanesi mevcut değildi. Ancak II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed bu sıkıntıyı gidermek için, 1952 yılında yeni bir kütüphane oluşturma hazırlıklarına başlamıştır. İlk emri, kendi kütüphanesi ile Sadr Encümen Ahmediye'nin kütüphanesinin birleştirilip tek bir kütüphane haline getirilmesi olmuştur ve bu ilk kütüphane sadece üç odadan oluşturulmuştu.¹⁷⁰ Ancak daha sonradan Hilafet Kütüphanesi bütün halkın yararlanabileceği bir halk kütüphanesine dönüşmüştür.

2.2.7. Cemaat Yönetim Sistemini Oluşturması

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed döneminde, cemaatin tebliğ faaliyetleri aracılığıyla genişlemesiyle, cemaat için merkez dışında, genel bir yönetim biçimi oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. II. Halife, cemaat yönetimiyle ilgili bir şablon oluşturmuş ve bu şablon hala kullanılmaya devam etmektedir. Buna göre, bazı sekreterlikler¹⁷¹ şu şekildedir.

¹⁷⁰ Karimullah Zirvi, s. 345.

¹⁷¹ Bazı sekreterlikler diğer halifelere tarafından eklendiği için genel bilgi amaçlı belli başlı sekreterlikler verilmiştir.

1. Amir (Emir-Cemaat sorumlu en yetkili kişidir.)
2. Naib Amir (Emir Vekili)
3. General Secretary (Genel Sekreter)
4. Secretary Tabligh (Tebliğ Sekreteri)
5. Secretary Tarbiyyat (Terbiyat Sekreteri)
6. Secretary İshaat (İşaat Sekreteri- Basım-yayımdan sorumludur.)
7. Secretary Sam'i ve Basari (Görsel İşitsel İletişim araçlarından sorumludur.)
8. Secretary Umur Hariciyya (Dış işleri Sekreterliği)
9. Secretary Umur Amma (İç işleri Sekreterliği)
10. Sekretery Diyafah (Ziyafet sekreterliği)
11. Sekretery Mal (Mali Sekreterlik)
12. Secretary Wasaya (Vasiyet işlerinden sorumlu sekreterlik)
13. Secretary Rısha Naja
14. Secretary Ta'limul Quran and Vakf-ı Ardi
15. Secretary Tahrik-i Cedid
16. Secretary Vakf-ı Cedid

II. Halife'nin oluşturduğu bu yönetim sistemi bütün cemaat için geçerlidir. Bir ülke yönetiminde de, küçük bir cemaatte de aynı sıralanış biçimi mevcuttur. Küçük cemaatlerde, bazı sekreterlikler olmayabilir, bu olmayan sekreterliklerden de "Emir" sorumludur. Emirler'in onayı halifeden gelir. Sekreterlikler'in hepsi Emir'e bağlıdır ve bu gruba Meclis-i Amila denmektedir. Emir kendi sekreterlerini kendi seçer.

Cemaat görevlilerinin seçimi bütün dünyadaki cemaatlerde 3 yılda bir ve aynı yıl yapılır. Seçim işlerinin 30 Haziran'dan önce tamamlanması gerekir. Genellikle, seçimler Mart-Nisan aylarında yapılır. Sonuçlar, halifenin onayına gönderilir, onay geldikten sonra, seçilenler 1 Temmuz itibariyle görevlerine başlarlar.

2.2.8. Cemaat Üyelerini Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Sınıflandırması

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Ahmediye Cemaati'nin cemaat faaliyetlerine aktif olarak katılması konusuna özel bir hassasiyet göstermiştir. Cemaat kurumlarını oluştururken, sadece din görevlilerinin değil bütün cemaat fertlerinin bireysel çalışmalara katılabileceği, İslami, manevi ve ahlaki eğitimi ön planda tutan kurumlar oluşturmaya dikkat etmiştir. Ahmediler'e göre Mirza Beşiruddin Mahmud

Ahmed bu kurumları Maide Suresi 48. ayete¹⁷² göre kurmuştur. II. Halife'nin Cemaat üyelerinin hepsinin aktif katılımı için yaptığı çalışmalardan biri de cemaat üyelerini cinsiyet ve yaş gruplarına göre sınıflayarak, bütün cemaat fertlerinin dahil olabileceği cemaat grupları oluşturmak olmuştur. Cemaat üyelerinin kendi yaşına ve cinsiyetine uygun bir grubun üyesi olmasını zorunlu kılmıştır. Bu yeni kurulan kurumlarda da yukarıda sayılan yönetim sistemi mevcuttur.

2.2.8.1. Lajna İma'illah

Ahmediye Cemaati bayanlarının bir arada toplandığı manevi bir kurumdur. Bu kuruma, 15 yaş ve üzeri Ahmedi bayanlar katılabilmektedir. Bu kurum, II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından 25 Aralık 1922 tarihinde kurulmuştur. Üç veya daha fazla Ahmedi bayanın olduğu her yerde Lajna İma'illah kurumunun olması zorunludur. Eğer kişi sayısı üçden az ise, bayanlar bireysel olarak Rabvah'taki Lajna İma'illah merkezine kayıtlarını yaptırabilmektedirler. Bu kurum, başta üyelerinin ahlaki terbiye ve eğitimiyle ilgilenir, aynı zamanda sosyal faaliyetler oluşturup, Ahmedi olmayan bayanlara tebliğ faaliyetlerinde bulunur. Cemaat merkezlerinde, Lajna İma'illah kurumu için tahsis edilmiş ofisler vardır. Lajna İma'illah'ın da gerçekleştirdiği çeşitli organizasyonlarda kullanmak için kendisine ait bir çanda sistemi vardır. II. Halife, Lajna İma'illah'ın amaçlarını şöyle sıralamıştır.

- 1- Ahmedi bayanları eğitmek, yaşadıkları yerleri İslam'i öğretilere göre düzenlemelerini sağlamak.
- 2- Bayanların çevrelerindeki eş ve çocuklarına İslam'ın gerektirdiği biçimde sevgiyle yaklaşmalarını sağlamak.
- 3- Bayanların, çocuklarını İslam'a uygun yetiştirmelerini sağlamak için, onlara rehberlik etmek.
- 4- Ahmedi bayanları, İslam sıkıntıya düşerse, Ahmediye Hilafeti'ni korumak için gerekirse canlarını, mallarını, çocuklarını feda etmeleri için desteklemek.

II. Halife döneminde, bayanlar için Camia Nusret gibi yeni eğitim merkezleri açılmış, bayanların hem dini hem dünyevi konularda eğitilmeleri sağlanmıştır. Lajna

¹⁷² (Ey Muhammed!) Sana da o Kitab'ı (Kur'an'ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik. Artık Allah'ın indirdiği ile aralarında hükmet ve sana gelen haktan ayrılıp ta onların arzularına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk. Eğer Allah dileseydi elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir.

İma'illah organizasyonu sayesinde, el sanatları eğitimleri verilmiş, bayanların meslek sahibi olması amaçlanmıştır. Ahmedi kaynaklara göre, II. Halife vefat etmeden önce, Rabvah'ta bir araştırma yapılmış ve bayanların okur-yazarlık seviyeleri %100 olarak saptanmıştır. Bu da Lajna İma'illah kurumunun başarısı olarak kabul edilmiştir.

Her cemaatteki Lajna İma'illah kurumunun bir başkanı olur ve ona "Sadr Lajna" denmektedir. Ulusal seviyedeki Lajna İma'illah'ın başkanı ise National Lajna Sadr'dır. Lajna İma'illah'ın yönetim kurulunu oluşturan Meclis Amila'nın görev dağılımı şu şekildedir.

- Naib Sadr- Sadr'ın vekili
- Genel Sekreter
- Genel Sekreter vekili
- Ta'lim Sekreteri
- Terbiyat Sekreteri
- Halka Hizmet Sekreterliği
- Mal Sekreterliği
- Nasirat Sekreterliği
- Dastkari Sekreterliği
- Sekreter-i İşaat
- Sekreter-i Islahu İrşad
- Sekreter-i Tacnid
- Sekreter-i Ziyafet
- Sekreter-i Tahrik-i Cedid
- Sekreter-i Vakf-ı Cedid
- Sekreter-i Sıhhat-i Cismani
- Nazım Calsa Salana
- Onursal üyeler

Yerel Sadr Lajna, yerel cemaatte bulunan lajna üyeleri tarafından seçilir. National Sadr Lajna'nın onayıyla göreve başlar. En fazla üç kez seçilir, her seçim iki senede bir yapılır. National Lajna İma'illah'ın başkanı, şura üyeleri tarafından seçimle seçilir, ancak halifenin onayıyla göreve başlar. Ulusal Sadr Lajna iki yıllığına, en fazla üç defa seçilebilir ancak halifenin özel izniyle görevine devam edebilir. Ulusal

Lajna'nın Sadr'ı, halifeye yapılan faaliyetler hakkında düzenli bir rapor sunmak zorundadır.¹⁷³

2.2.8.2. Nasıratul Ahmediyye

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed 1928 yılında, küçük kızların eğitimi için bir organizasyon başlatmış, daha sonradan bu organizasyonu Nasıratul Ahmediyye olarak isimlendirmiştir. Nasıratul Ahmediyye Kurumu, Lajna İma'illah kurumununa bağlı olarak çalışan bir müessesedir. Yedi ila on beş yaş arasındaki bütün kızlar bu grubun üyesidir. Bu kurum kızları, dini, entelektüel anlamda geliştirmek ve kendi eğitim planlarını yapmalarına fırsat vermek amaçlı kurulmuş bir organizasyondur. Bu kurumun içerisinde yaş gruplarına göre sınıflandırma yapılmıştır.

- On dört ve on beş yaş arası genç kızlar
- On bir on üç yaş arası genç kızlar
- Yedi ve on yaş arası kız çocukları

Nasıratul Ahmediyye'den sorumlu kişiye Nasıratul Ahmediyye Sekreteri denmektedir, bu kişi Lajna İma'illah'a ait Meclis Amila'nın üyesi olan yetişkin bir kişidir. Nasıratul Ahmediyye'ye bağlı kızlara "Nasırat" denmektedir. Nasıratların dini eğitimi, Nasıratul Ahmediyye'nin Sekreteri tarafından programlanmaktadır. Yapılan programların hepsi Sekreter tarafından Lajna İmaillah'ın Sadr'ına gönderilmek zorundadır. Nasıratların da kendilerine ait belirlenmiş bir çandaları vardır.¹⁷⁴

2.2.8.3. Meclis Hüddamul Ahmediyye

Ahmediyye Cemaati'nin genç erkeklerin manevi gelişimi için kurulmuş bir organizasyondur. 31 Ocak 1938'de II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından kurulmuş ancak Meclis Hüddamul Ahmediyye ismini 4 Şubat 1938'de almıştır. 15 ile 40 yaş arası her Ahmedi erkeğin bu meclise üye olması gerekmektedir. Bu kurumun üyelerine "Hadim" denmektedir. Meclis Hüddamul Ahmediyye'nin amacı, gençlerin ahlaki eğitimiyle ulusal reformasyonu sağlamaktır. Meclis Hüddamul Ahmediyye'nin eğitim, terbiye ve zihinsel gelişim gibi pek çok birimi vardır. Ayrıca, genç erkeklerin sosyal işlerde çalışmaları da sağlanmaktadır.

¹⁷³ Karimullah Zirvi, s. 361-363; Irfan Chaudhry, s. 167.

¹⁷⁴ Irfan Chaudhry, s. 167.

Hüddamul Ahmediyye'nin başkanına “ National Sadr Hüddamul Ahmediyye” denmektedir. Sadr, Meclis Hüddamul Ahmediyye'nin içerisindeki Meclis-i Şura tarafından seçilmektedir. Meclis-i Şura tarafından seçim yapıldıktan sonra, sonuçlar halifenin onayına gönderilmektedir. Halife onay verdikten sonra, Sadr kendisine bağlı çalışacak olan Meclis Amila'sını hazırlamakla ve onay için halifeye göndermekle mükelleftir. Başkan ve meclis iki yıllığına seçilmekte ve en fazla üç defa seçilebilmektedirler. Ancak bu süre halifenin müsadesiyle dört defaya çıkarılabilmektedir. Her Meclis Hüddamul Ahmediyye, bir Meclis Amila kurmak zorundadır. Meclis Amila'nın görev dağılımı şu şekildedir:

- Kaid vekili
- Genel Muhtamimi
- Tecnid Muhtamimi
- Terbiyat Muhtamimi
- Ta'lim Muhtamimi
- Mal Muhtamimi
- Vakf-ı Cedid Muhtamimi
- Tahrik-i Cedid Muhtamimi
- Vakarı Amal Muhtamimi
- Sıhhati Cismani Muhtamimi
- Halka Hizmet Muhtamimi
- Sanayi Ticaret Muhtamimi
- İ̇faat Muhtamimi

Huddamlar da sabit oranlarda çanda öderler. Mali yıl 1 Kasım'da başlayıp gelecek yıl 31 Ekim'de sona erer.¹⁷⁵

2.2.8.4. Atfalul Ahmediyye

7 ile 15 yaş arasındaki erkek çocukları için kurulmuş bir organizasyondur. Meclis Hüddamul Ahmediyye'ye bağlı olarak hizmet vermektedir. Ancak kendisine ait ayrı bir çalışma programı vardır. Atfalul Ahmediyye'ye bağlı çocuklara “Etfal” denmektedir. Cemaat içerisinde ikiden daha fazla erkek çocuğu varsa, Meclis Atfalul Ahmediyye'nin kurulması zorunludur. Her meclisin bir “Nazım Etfal”ı olmalıdır, bu

¹⁷⁵ Irfan Chaudhry, s. 191; Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed “Message to Majlis Khuddamul Ahmediyya”, Review of Religion, August 1956.

kişi meclis başkanı olarak kabul edilebilir. Ancak Hüddam ya da Nasırlardan biri, belirlenmiş eğitim programına göre bu çocukları eğitir, bu kişiye “Mürebbi Atfal” denmektedir. Meclis Atfalul Ahmediyye'nin de kendisine ait bir Meclis Amila'sı vardır.

- Genel Sekreter
- Tacnid Sekreteri
- Terbiyat Sekreteri
- Ta'lim Sekreteri
- Mal Sekreteri
- Vakf-ı Cedid Sekreteri
- Vakarı Amal Sekreteri
- Sıhhati Cismani Sekreteri
- Halka Hizmet Sekreteri
- Sanayi Ticaret Sekreteri
- İ̇faat Sekreteri

Atfaller de belli oranda çanda öderler, onların da mali yılları 1 Kasım'da başlayıp, gelecek yıl 31 Ekim'de sona erer.¹⁷⁶

2.2.8.5. Meclis Ensarullah'ı Kurması

Ahmediye Cemaati'nin orta yaş üstü mensupları için kurulmuş bir kurumdur. Bu kurum, 26 Temmuz 1940'da II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından organize edilmiştir. Bu meclisin amacı, cemaat üyeleri arasında eğitim faaliyetlerini yaymak ve cemaat erkeklerini ahlaki açıdan kamil seviyeye ulaştırmaktır. 40 yaş üstü her Ahmedi'nin üye olması gereken bir organizasyondur. Bu grubun üyelerine genel olarak “Ensar” denmektedir. Ancak grubun bir üyesine “Nasır” denmektedir. Meclis Ensarullah'ın da kendisine özel bir çanda sistemi vardır. Her Nasır, bir yıl için aylık gelirinin 1/100'ünü çanda olarak vermek zorundadır. Aynı zamanda Çanda İctima adı altında, bir yıl için aylık gelirlerinin 1.5/100'ünü kapsayan bir çanda ve Çanda Publication adı altında yıllık 10\$ dolar ödemek zorundadırlar. Meclis Ansarullah'ın mali yılı 1 Ocak'ta başlayıp gelecek yılın 31 Aralık'ında sona ermektedir.

¹⁷⁶ Karimullah Zirvi, s. 369; Irfan Chaudhry, s. 191.

Meclis Ensarullah iki ayrı gruba ayrılmıştır.

- Safi Awwal: 55 yaşın üzerindeki erkekler için kurulmuş bir gruptur.
- Safi Doem: 40 ve 55 yaş arası erkekler için kurulmuş bir gruptur.

Meclis Ensarullah'ın Meclis Şura diye bir kurumu vardır. Ensarullah'ın başkanı olan "Sadr" ve Safi Doem Sadr Vekili, Meclis Şura üyeleri tarafından oylanarak seçilir. Ancak bu seçimden önce yerel meclislere Sadr ve Safi Doem Sadr Vekili adaylığı için, toplantı yaparak isim belirlemeleri istenir. İsim, Ulusal Meclis Amila tarafından değerlendirilip halifeye, Sadr olması istenen kişi aracılığıyla, kendisini onaylaması için sunulur, eğer halife onaylarsa Meclis-i Şura'ya sunulur ve oylanır, Sadr ve Safi Doem Sadr Vekili'nin seçim sonuçları onay için tekrar halifeye sunulur. Sadr Ensarullah, kendi Meclis Amila'sını hazırlar ve onay için halifeye sunar. Sadr ve Safi Doem Sadr Vekili iki yıllığına seçilir ve en fazla üç defa seçilir. Ancak halifenin müsadeseyle dört defaya kadar seçilebilir. Sadr Safi Doem Vekili 47 yaşından büyük olamaz.

Yerel seviyedeki Meclis'in başkanına "Zaim" denmektedir. Ulusal Meclis Amila'nın bir üyesine "Kaid", Yerel Meclis Amila'nın bir üyesine "Muntezim" denmektedir. Meclis Ensarullah'ın Meclis Amila'sı şu bölümlerden oluşur:

- Sadr
- Sadr Evvel Vekili
- Sadr Safi Doem Vekili
- Kaid Umumi
- Kaid Ta'lim
- Kaid Terbiyat
- Kaid Ithar
- Kaid Tebliğ
- Kaid Mal
- Kaid Tecnid
- Kaid Tahrik-i Cedid
- Kaid İ̇faat
- Kaid Zıhanat ve Sıhhat Cismani
- Auditor
- Arakin Hususi

Meclis Ensarullah, II. Halife'nin kurduğu Lajna İma'illah ve Huddamul Ahmediyye organizasyondan daha detaylı bir şemaya sahiptir. Bundan da halifenin bu gruba özel bir ilgi gösterdiği anlaşılabilir.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed döneminde, Ensarullah, Meclis Huddamul Ahmediyye ve Lajna İma'illah, önce Kadiyan'daki merkezden, sonra Rabvah'ta bulunan merkez ofisten yönetilmişlerdir. Bu organizasyonların her birinin başındaki kişiye de "Sadr" denmiştir. Ancak IV. Halife, ulusal seviyedeki bu kurumların hepsini kendisine bağlamış ve Rabvah'taki merkezin yönetimini de Pakistan'la sınırlandırmıştır. Her ülkenin kendisine ait birimleri oluşturulmuştur.¹⁷⁷

2.2.9. Cemaat Eğitim Kurumlarını Oluşturması

1. Ta'limul İslam Koleji'nin Kurması

Ta'limul İslam Koleji, Mirza Gulam Ahmed tarafından kurulan Ta'limul İslam Lisesi'nden farklı olarak Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed tarafından kurulmuştur. Kadiyan'da hizmet vermiştir. Ancak Hindistan ve Pakistan'ın ayrılmasıyla birlikte 1947 yılında, Lahor'daki bir kolej binasında eğitime devam etmiş, Rabvah'da kolejin kendi binası inşa edilince de 7 Kasım 1954'te buraya taşınmış, 6 Aralık 1954'de ise resmi olarak çalışmaya başlamıştır. Bu kurumun başkanı da, daha sonradan III. Halife olarak seçilecek kişi olan Mirza Nasir Ahmed olmuştur. Kolejin ders programında pozitif bilimler, dini ilimler ve spor faaliyetleri yer almıştır.¹⁷⁸

2. Camia Nusret Okulunu Kurması

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, kadınların sosyal hayatta ve eğitim faaliyetlerinin içerisinde yer almasının önemini sürekli vurgulamış, her bölgeye bir ilköğretim okulu ve bir de kız lisesi kurmuştur. Ayrıca 1952 yılında Camia Nusret¹⁷⁹ adı altında, iki yıllık üniversite seviyesine denk gelen bir eğitim kurumu kurmuştur. Ayrıca 1951 yılında, kız öğrencilere özel, ticari alanda eğitim veren bir Endüstri Meslek Lisesi kurmuştur.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Karimullah Zirvi, s. 370; Irfan Chaudhry, s. 167.

¹⁷⁸ Muhammad Sharif Khan, Ta'limul Islam College-a historic Perspective, *Al-Nahl*, USA 2006, Vol.17 No.1, s. 14.

¹⁷⁹ Nusret ismi Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in kendi annesinin ismidir. Kurumun isminin Nusret olması da belki bu sebeptir.

¹⁸⁰ Karimullah Zirvi, s. 350.

3. Camia Ahmediyya Müessesesini Tesis Etmesi

Mirza Gulam Ahmed tarafından kurulan Ahmediye Medresesi I. Halife Mevlana Hakim Nureddin ve II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in yaptığı reformlara rağmen istenilen seviyeye ulaşamayınca, II. Halife, Pakistan milli eğitim sistemiyle bağlantısı olmayan, üniversite seviyesinde dini eğitim veren yeni bir kurumun açılmasını istemiştir. Böylelikle, 20 Mayıs 1928'de Ahmediye Cemaati'nin en büyük eğitim kurumu olan "Camia Ahmediye" Kadiyan'da açılmıştır.

İlk başlarda, Ahmediye Medresesi ve Camia Ahmediye beraber hizmet vermiş ancak daha sonra Ahmediye Medresesi de Camia Ahmediye kurumuna dahil olmuştur. Pakistan ve Hindistan'ın ayrılmasıyla beraber, bu müessese önce Lahor'da, sonra Chiniot, en son ise Ahmadnagar'da faaliyetlerine devam etmiştir. 1949 yılında, Rabvah'ta Camiatul Mübeşşirin adlı yeni bir müessese kurulmuş ve bu kurum sonradan Camia Ahmediye kurumuna dahil edilmiştir. Son olarak da, 1957 yılında, Mirza Gulam Ahmed döneminde açılan Ta'limul İslam Lisesi, bu kuruma eklenerek, Camia Ahmediye'nin oldukça büyük ve kapsamlı bir kurum haline gelmesi sağlanmıştır. 1960 yılında, Camia Ahmediye için Rabvah'da yeni bir hizmet binası yapılmıştır. Kurumun müdürü Seyid Mir Davud Ahmad zamanında kurum çok hızlı bir gelişme kaydetmiştir.

Bu kurum cemaatin yetişmiş din görevlisi ihtiyacını karşılamak için kurulmuştur. Kurum, klasik bir medrese eğitimden ziyade, bir kolej seviyesinde eğitim faaliyetleri göstermektedir. Eğitim programlarında, Kur'an-ı Kerim, Hadis, Fıkıh gibi temel İslam bilimleri ve dünya dinleri dersleri mevcuttur. Ayrıca, ders programlarına, din görevlilerine dünyanın her yerinde görev yapabilmelerine olanak verecek İngilizce, Arpaça, Urduca gibi farklı yabancı dil eğitimleri ve her türlü hava koşullarına kolay adapte olmayı sağlayacak ve öğrencileri fiziksel anlamda geliştirecek voleybol, futbol ve atletizm gibi değişik spor faaliyetleri eklenmiştir. Bu dersler teorik ve pratik olarak iki biçimde işlenmiştir.¹⁸¹

Camia Ahmediye'ye öğrenciler sınavla alınmaktadır. Eğitim süresi 7 yıldır ve Rabvah dışından gelen öğrencilerin kalması için kurumun yurdu mevcuttur. Mezun olan öğrenciler, Tahrik-i Cedid bölümünde de bahsedildiği gibi, Pakistan içindeki ve dışındaki cemaat merkezlerine gönderilmektedirler. Bu din görevlilerine "mürebbi" ve

¹⁸¹ Karimullah Zirvi, s. 352, 353.

“mübelliğ” denmektedir. Bu kurum ve mezunları cemaat üyeleri açısından çok önemlidir, bu müessesenin mezunu olmak Ahmediler açısından ayrı bir saygı ve ihtiram nedenidir.¹⁸²

2.2.10. Kaza Kurumunu Oluşturması

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Ahmediye Cemaati'nin kendi kendine yeten eğitimden sağlık hizmetine her türlü ihtiyacını cemaat bünyesinde karşılayan bir hareket olması için gayret göstermiştir. II. Halife'nin bu amaçla tesis ettiği kurumlardan biri de “Kaza” kurumu olmuştur. Kaza kurumu, cemaat üyeleri arasında ortaya çıkan problemleri cemaat dairesinde İslam Şeriatına göre çözmek için kurulmuştur. Eşler arasındaki sıkıntılar veya cemaat üyelerinin kendi aralarındaki husumetler gibi resmi mahkemelere gerek olmayan durumlarda cemaatin kaza kurumuna başvurulması gerekmektedir. Bu kurumlar da İslam şeriatına göre hükmetmekte, verdikleri kararın uygulanması gerekmektedir. Ancak karara itiraz etmek istendiğinde, durumun halifeye yazılması zorunludur. Halifenin verdiği karar kesindir ve uygulanmak zorundadır. Her cemaatin kendisine ait bir kaza kurumu vardır.¹⁸³

2.2.11. Fazl-ı Ömer Hastanesi'ni Kurması

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, yeni kurulan Rabvah şehrinde sağlık hizmeti verecek bir kurumun olmaması ve Ahmediler'in kendi müesseselerinden sağlık hizmeti almalarını sağlama düşüncesiyle 21 Mart 1958'de Fazl-ı Ömer Hastanesi adlı bir sağlık müessesesinin açılışını yapmıştır. Bu müessese, yönetim ve sağlık hizmetleri bölümlerinden oluşmaktadır. Ayrıca hastanenin açılış gününde, hastanenin bahçesine, bir mescid inşa edilmeye başlanmış ve ilk konulan tuğla Kadiyan'dan getirilmiştir. Meclisin inşa edildiği yer, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Rabvah şehri inşa edilmeden önce, oraya gelip namaz kıldığı yerdir. Bu durumda da, Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in ve Kadiyan Beldesi'nin cemaat üyeleri arasında kutsiyetinin ve öneminin fazla olduğu gibi bir yorum yapılabilmektedir.¹⁸⁴

¹⁸² Karimullah Zirvi, s. 379 vd.

¹⁸³ “Abdulgaffar Han”la 24 Nisan 2011 tarihinde Ahmedi Öğretisini Geliştirme, Kültür, Eğitim ve Yardımlaşma Derneği İstanbul'da yapılmış röportajdan alınmış bir bilgidir. Ek-1'dedir.

¹⁸⁴ Nasim Rehmatullah, *Ahmadiyya Gazette*, USA 1999.

2.2.12. Minaretül Mesih-i Tamamlaması

1903 yılı Mart ayında, Mirza Gulam Ahmed tarafından cemaatin sembolü olacak bir minare inşasına başlanmış ancak maddi sebeplerden dolayı bu minare tamamlanamamıştır. II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud halife seçildiği yıl 27 Kasım 1914'te, minarenin yapımı için çalışmaları başlatmış ve minare 1916 yılında tamamlanmıştır. Ancak daha sonraları yine kendisi tarafından minareyi yenileme çalışmaları yapılmıştır.¹⁸⁵ Minaretül Mesih (Mesih-in Minaresi) Ahmediye Cemaati için önemli bir semboldür. Ahmediye Cemaati'ni temsil eden bütün flamalarda bu beyaz minare sembol olarak kullanılmaktadır.

2.2.13. Yeni Bir Takvim Oluşturması

En çok bilinen İslami takvim Hicri kameri takvimdir. Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret ettiği tarih olan 622 yılında başladığı için hicri takvim denmektedir. Ay yılı hesabına dayanmaktadır. Dünyanın neredeyse tüm ülkeleri Arap ülkeleri bile güneş sistemine dayalı takvimleri kullandığı için Hicri Kameri takvim günümüzde çok az kullanılmaktadır. II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu durumu 1938 yılında yapılan Calsa Salana'da dile getirmiş, Hristiyan takvimi yerine, güneş yılı hesabına dayanan yeni bir İslami takvim hazırlamayı önermiştir. 1939 yılında bir "Hicri Şemsi Takvim" hazırlanması için bir komisyon oluşturmuştur. 1940 yılında, komitenin önerisi olan Hicri Şemsi Takvim'i kabul etmiştir. Bu takvim Hicri Kameri, Hicri Şemsi ve Hristiyan ay ve günlerinden oluşmaktadır. Birinci ay, yine Ocak'tan başlamaktadır. Hicri Şemsi Takvim'in ay isimleri tarihteki olaylara referans yapmaktadır.

- 1- Sulh - Ocak
- 2- Tebliğ - Şubat
- 3- Amman - Mart
- 4- Şehadet - Nisan
- 5- Hicret - Mayıs
- 6- İhsan - Haziran
- 7- Vefa - Temmuz
- 8- Zahur - Ağustos

¹⁸⁵ *Al-Nahl*, "Hadrat Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmed", USA 2008, Vol.19 No.1, s. 28.

- 9- Tebuk - Eylül
- 10- İkha - Ekim
- 11- Nübüvvet - Kasım
- 12- Fatah – Aralık¹⁸⁶

2.2.14. Cemaat'in Pakistan'a Göç Etme Sürecindeki Rolü

Pakistan ve Hindistan arasında yıllarca süren Müslüman-Hindu çatışması iki ülkenin 1947 yılında ayrılmasına neden olmuş ve 15 Ağustos 1947'de, Muhammed Ali Cinnah liderliğinde Pakistan Devleti kurulmuştur. Hindistan topraklarındaki Müslüman halk Pakistan'a, Pakistan topraklarında yaşayan Hindu ve Sih halk ise Hindistan'a göç etmiştir. Bu süreç, yaklaşık 12 milyon insanın mübadelesiyle sonuçlanmıştır. Bu dönemde, Ahmediye Cemaati üyeleri de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed önderliğinde, merkezleri olan Kadiyan Hindistan topraklarında kaldığı için Pakistan'a taşınmak zorunda kalmıştır. Daha öncede bahsedildiği gibi, Kadiyan'da sadece Mirza Gulam Ahmed ve arkadaşlarının mezarları ve Mesih Minaresi gibi cemaatin kutsal merkezlerini korumak için 313 kişi bırakılmıştır. Bu göç esnasında, II. Halife, on binleri bulan Ahmediler'in her tarafı Sihler'le kaplı 70 mil yolu yürüyerek geçmesinin güvenliği tehdit edeceğini düşündüğünden, bu seyahat için arabalar kiralamış, güvenlik görevlileri tutmuştur. Ahmediler, güvenlik önlemleri altında çok az bir kayıpla Pakistan'a göç etmişlerdir.¹⁸⁷ Öncelikle, cemaat üyeleri Pakistan'ın Lahor kentine yerleşmiş ve cemaat kurumları geçici bir süreyle faaliyetlerine burada devam etmiştir.

1. Rabvah Şehri'nin Kurulması

Ahmediye Cemaati, Lahor'a taşındıktan sonra Ahmediler ve Müslümanlar arasında ciddi sıkıntılar baş göstermiş, iki grup arasında çatışmalar yaşanmıştır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu sıkıntılara son vermek ve Ahmediler'in faaliyetlerini rahatça sürdürebilmelerini sağlamak amacıyla, hükümetten Çenap Nehri kenarında boş büyük bir arazi satın almış ve 20 Eylül 1948 tarihinde Ahmediler'in tüm kurumlarının ve yönetim merkezinin başkenti olacak yeni bir şehrin inşası için ilk taşı koymuştur. Bu

¹⁸⁶ Karimullah Zirvi, s. 490.

¹⁸⁷ Irfan Chaudhry, s. 180.

şehrin ismini de Mü'minun Suresi 50. ayette¹⁸⁸ geçen “rabvatin” kelimesine dayanarak “Rabvah” koymuştur. Ahmedi kaynaklara göre, bataklık olan ve yaşam için elverişsiz bu bölge, Allah'ın Kur'an'da da belirttiği gibi, yaşamaya elverişli, yemyeşil bir yere dönüşmüştür. II. Halife'de bu durumla ilgili olarak, hükümetin bile yaşanabilir bir yer yapamadığı bir alanı inşa etmenin, Allah'ın Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'e Mekke'yi tekrar inşa ettirmesine benzediğini söylemiştir.¹⁸⁹

19 Eylül 1949'da cemaat üyeleri ve II. Halife Rabvah'a taşınmıştır. O yıllarda, Rabvah şehri Ahmediye Cemaati'nin dünya merkezi konumuna gelmiştir. Ancak Ahmediler'in Pakistan Meclisi tarafından “İslam dışı azınlık” ilan edilmesiyle, cemaate yönelik şiddet hareketleri artmış¹⁹⁰ ve buna bağlı olarak da IV. Halife Pakistan'dan ayrılıp Londra'ya gitmiştir. Ancak cemaatin merkez kurumları hala Rabvah'tadır. Londra'da sadece bu kurumlara bağlı çalışan şubeler açılmıştır. Cemaat yönetiminin en üst kademesindeki isim olan Halife'nin Londra'da yaşaması ve Pakistan'a gidememesi sebebiyle, cemaatin fiili merkezi Londra olmuştur.

2.2.15. Rabvah'ta Cemaat Kurumlarını Yeniden Oluşturması

Ahmediye Cemaati II. Halife'si Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in cemaati bir arada tutma olarak değerlendirilebilecek diğer bir faaliyeti de, cemaatin bütün kurumlarını Rabvah şehrinde yeniden tesis etmesidir. II. Halife, belli bir plan dahilinde, Sadr Encümen Ahmediye, Tahrik-i Cedid gibi eski kurumların, çalışmalarını aksatmadan devam edebilmeleri için hizmet binalarının yapımına hız vermiştir. Ayrıca, Kadiyan'da 313 kişiyle irtibatı kaybetmemek için kurulan Sadr Encümen'e bağlı faaliyet gösteren Hizmeti Dervişan Nazırlığı ve yeni kurulan şehirde sağlık merkezi olmaması sebebiyle Fazl-ı Umar Hastanesi gibi yeni kurumlar kurulmuştur.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Pakistan ile Hindistan'ın ayrıldığı ve Müslümanlar'ın Hindistan'dan göç etmek zorunda kaldığı dönemde,

¹⁸⁸ Meryem oğlu İsa'ya ve annesine büyük bir mucize kıldık ve her ikisini de oturmaya elverişli, akarsulu yüksek bir yere yerleştirdik.

¹⁸⁹ Al-Fazl, Rabvah 26 Kasım 1961.

¹⁹⁰ *Pakistan: Convictions of Ahmadis under Ordinance XX or the blasphemy laws and their prevalence; penalties handed out*, Immigration and Refugee Board of Canada, Pakistan 26 November 2007; “Pakistan ‘grossly’ supports religious persecution: Ahmadiyya report”, Daily Times, Lahore 14 February 2005.

Ahmediye Cemaati'ni bir arada tutma noktasında ve cemaat üyelerinin rahatça hareket etmelerini sağlayacak yeni bir şehir kurulması hususunda oldukça başarılı ve yöneticilik kabiliyetinin oldukça iyi olduğu söylenebilir.

2.3. Ahmediye Cemaati'nin Fikri Yapısının Oluşumunda Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Tesirleri

Ahmediye Cemaati'nin II. Halifesi Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediye Cemaati'nin kurumsallaşma sürecine katkısının çok önemli bir boyutta olduğu tezimizden rahatlıkla anlaşılabilir. II. Halife'nin cemaate diğer bir önemli katkısı da, Ahmediye Cemaati'nin fikri yapısının tesis edilmesine yapmış olduğu katkıdır. Giriş bölümünde de anlatıldığı gibi, I. Halife dönemi, fikri ayrılıkların olduğu, daha sonra bu fikri ayrılıkların fiili ayrılığa dönüştüğü, kurumlaşmanın tam olarak gerçekleşmediği ve tam bir Ahmediye Hilafeti'nden bahsetmenin mümkün olmadığı bir zaman dilimi olmuştur. Ancak Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in halife seçilmesiyle cemaat her anlamda gelişmiş, kendi kurumsal yapısıyla yükselme eğiliminde bulunmuştur. II. Halife, kurumlaşma sürecine, fikrî belirsizlikleri yok etmeye çalışarak başlamıştır. Öncelikle ayrılığa neden olan Mirza Gulam Ahmed'in peygamberliği konusundaki farklı fikirlere karşı kendi görüşlerini belirtmiştir.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, Mirza Gulam Ahmed'in Allah'ın kesin nebisi olduğunu ancak onun nebilğinin Hz. Muhammed'in nebilğine helal getirmediğini bilakis onu yücelttiğini ve ona inanmayanların sorumlu olacağını kesin bir dille belirtmiş ve bu konuyu pek çok hutbe ve kitabında dile getirmiştir.¹⁹¹

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in, cemaate fikri anlamda en temel katkısı II. bölümün başında da bahsedildiği gibi "Hilafet" konusudur. Hilafet kurumunun cemaatin en temel kurumu olduğu, hilafet olmadan Ahmediye Cemaati'nin bir arada olamayacağını ve İslam Ümmeti'nin düzgün bir şekilde yönetilemeyeceğini ısrarla vurgulamıştır. Müslüman Alemi'nin içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulmak için de tek çözümünün Ahmediye Hilafet'i olduğunu savunmuştur.¹⁹²

II. Halife'nin fikri anlamda cemaate diğer bir katkısı da dinde ictihad kapısının her zaman açık olduğu düşüncesidir. Dinin dinamik olduğunu, durağan olmadığını, içinde bulunan ana göre Kur'an'dan hüküm çıkarılabileceğini, 1400 yıl önceki

¹⁹¹ Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'in Mesajı*, s. 12.

¹⁹² Şems, *Hilafet*, s. 55 vd.

yorumların şu an yetmeyeceğini belirtmiştir. Bu yorum biçimi, Ahmediler'in dine çok modern bir şekilde yaklaşmasına neden olmuştur.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mamud Ahmed, Ahmediler'in genel itikadi düşüncelerini kendi yorum biçimiyle harmanlayarak şöyle özetlemiştir: Ahmediler'in Hatm-i Nübüvvet akidesine inançlarının tam olduğunu, sadece "Hatemen-Nebiyyin" kelimesini Arapça sözlüklerdeki gibi ve Hz. Peygamber'i yücelten bir şekilde tercüme ettiklerini, Kuran-ı Kerim'in asla değişmez ve mensuh olunmaz bir kitap olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Ayrıca Ahmediler'in meleklerin varlığına inandığını ve Ahmediyet'in bereketi sayesinde ve Kuran'ın yardımıyla, sadece meleklerin varlığına değil, onlarla ilişki kurulabileceğine ve onlardan manevi ilimler öğrenilebileceğine inandıklarını söylemiştir. Kendisine de birçok ilmin melekler tarafından öğretildiğini iddia etmiştir. Ahmediler'in mucizelere inandığını ancak mucizenin sadece Allah tarafından Hz.Muhammed'e değil, ona gönülden bağlı herkese de ihsan edebileceğine inandıklarını belirtmiştir. Ahmediler'den başka herkes cehennemlik olduğu gibi bir akideleri olmadığını hatta bir Ahmedî'nin de cehennemlik olabileceğini vurgulamıştır. Mü'min yada kafir hiç kimsenin ebediyen cehennemde kalmayacağını, Allah'ın rahmetinin herkesi kapladığını vurgulamıştır. Ahmediler'in hadisler konusunda, Ebu Hanife'nin inancı gibi, Kur'an-ın her şeyden önce geleceğine sonra sahih hadislerin daha sonra, sırasıyla büyük alimlerin istidlal ve icihadlarına göre amel etmek gerektiğine inandıklarını belirtmiştir. Ahmediler'in kader inancı konusunda da kişinin kendi fiillerinden sorumlu olduğu vurgusunu yapmıştır.¹⁹³

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed cemaatin inanç konusundaki çerçevesini çizmiş, sınırlarını belirlemiştir. Cemaat fertleri arasındaki farklılaşmaya neden olabilecek bütün akidevi konulara son noktayı koymuştur. Buna bağlı olarak da, II. Halife'den sonraki hiçbir dönemde cemaat fertleri arasında fikri anlamda bir sıkıntı veya bölünme yaşanmamıştır.

¹⁹³ Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'in Mesajı*, s. 12-20.

SONUÇ

Ahmediye Cemaati, Hindistan'da XIX. yüzyılın sonunda ortaya çıkmış bir dini harekettir. Bu hareketin ortaya çıktığı zaman dilimi, Müslüman aleminin, özellikle de Hintli Müslümanlar'ın sıkıntılar yaşadığı, bir dönem olmuştur. Bu dönemde, sıkıntılar sebebiyle halkta bir kurtarıcı beklentisi oluşmuş ve Mirza Gulam Ahmed de Allah tarafından gönderilmiş bir kurtarıcı iddiasıyla ortaya çıkmıştır.

Ahmediye Cemaati ilk başlarda, müstakil bir cemaat hüviyetine bürünmemiş, cemaat mensupları da kullanımda Ahmedi Müslümanlar ve Ahmedi olmayan Müslümanlar ayırımına gitmemiştir. Ancak sonradan Müslümanlar'ın bir bölümünün, Ahmediye Cemaati'ne tepki göstermesi, şiddete maruz kalmaları ve cemaat içerisinde Mirza Gulam Ahmed'den sonraki yönetim şeklini belirlemede sıkıntılar yaşanması, cemaatin müstakil bir mezhep hüviyetine bürünmesine ve Ahmediye Cemaati'nin Ahmediye Hilafeti'ne dönüşmesine neden olmuştur. II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed de bu süreçte hayati bir rol üstlenmiştir.

Mirza Beşiruddin Mahmut Ahmed, 14 Mart 1914'te Ahmediye Cemaati'nin II. Halife'si olarak seçilmiş ve bu vazifesini 8 Kasım 1915'te vefat edene dek sürdürmüştür. Mirza Gulam Ahmed'in dönemi de hesaba katılırsa, cemaati en uzun süre yöneten kişi olmuştur. Hilafete çıktığında kendisi ve Ahmediye Cemaati 26 yaşındadır. Hem kendisinin küçük olması hem de Ahmediye Cemaati'nin yeni yeni gelişmeye başlamasından dolayı, hilafete geldiğinde cemaatin Müslümanlar'dan farklı yeni bir Ahmedi kimlikle ortaya çıkmaya çalıştığı, hatta cemaate isim belirlendiği günleri bile görmüştür. Cemaat bu kadar küçük ve zayıfken, onun döneminde, onun yaptığı faaliyetler aracılığıyla kurumları olan, müstakil bir mezhep hüviyetine kavuşmuştur.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediye Cemaati'ne yaptığı en temel katkı hilafet kurumunu sistemleştirmesi, cemaatin bölünmesine neden olan fikri ayrılıklara son vermesidir. II. Halife'den önce, fikirsel anlamdaki belirsizlik, cemaatin temel akidevi konularında ciddi sıkıntılar yaşanmasına sebep olmuştur. Ancak, II. Halife, Ahmediye Cemaati'nin temel inanç sisteminin müceddidlik, mesihlik, mehdilik, nübüvvet ve hilafet kavramlarından oluştuğunu ve bunların birbirlerine tercih edilemeyeceğini, bunlardan hiçbirinden vazgeçilemeyeceğini vurgulayıp, bu konudaki son sözü söylemiştir.

II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in Ahmediye Cemaati'nin kurumsal yapısına yaptığı önemli katkılardan birisi de, neredeyse bütün cemaat kurumlarının temelini kendi döneminde atılmış olmasıdır. Şu an Ahmediye Cemaati'nin yaptığı bütün faaliyetlerde de Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in izini görmek mümkündür.

Bu sayılan sebepler nedeniyle, Ahmediye Cemaati üyelerinin Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e olan teveccühü diğer halifelere olan ilgiden çok daha farklıdır. Mirza Gulam Ahmed'den sonra, cemaatte en çok saygı duyulan kişidir. Ancak, cemaat mensuplarının Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'e olan rağbeti, sadece cemaate yaptığı fikirsel ve kurumsal katkılardan kaynaklanmamaktadır. Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in, Mirza Gulam Ahmed'in oğlu olması, Mirza Gulam Ahmed'in Allah tarafından kendisine vaat edilmiş bir oğul bahşedileceğini iddia etmesi ve Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'in de 1944 yılında, vaat edilmiş ıslahatçı, Muslih-ıl Mevud olduğunu ilan etmesi, cemaat üyeleri arasında ona karşı özel bir ilginin ve ayrı bir kutsiyetin oluşmasına sebep olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA.

- “Ahmediye Cemaati Muslih-ıl Mev’ud Günü Kutlama Bildirisi”, 20 Şubat 2011
İstanbul.
- Ahmed İbn Hanbel**, *El-Müsned*, Mısır 1896.
- Akçura**, Yusuf, *Tarih-i Siyasi Notları*, İstanbul 1918.
.....*Osmalı Devleti'nin Dağılma Devri*, İstanbul 1940.
- Amatul-Hadi Ahmad**, “A Life Sketch of the Promised Messiah”, The Review of
Religions, England December 1996.
- Arnold**, T.W. Mujeeb M., “Hindistan” maddesi, İslam Ansiklopedisi, M.E.B. Yayınevi,
İstanbul 1950.
- Arshad Ahmadi and Saleem Ahmed**, *Khilafat Centenary*, Tariq Souvenir AMA UK
2008.
- Bayur**, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1946.
.....*Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti*, Ankara 1973.
- Belazuri**, *Futuhu'l Buldan*, Kahire trz.
- el-Beyzavi**, Nasiruddin Ebu Baid Abdullah b. Omer, *Envaru't-Tenzil ve Ersaru't-Te'vil*,
İstanbul 1296.
- Birişık**, Abdülhamit, *Hint Altkıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, İstanbul 2001.
.....“Hint altkıtasında İslâm araştırmalarının dünü bugünü: Kurumlar, ilmî
faaliyetler, şahıslar, eserler”, DİVAN İlmî Araştırmalar Dergisi, sy. 17
(2004/2).
- Bowers**, Paul, “Kashmir”, House Of Commons Library, Research Paper 04/28, 30
March 2004 UK.
- el-Cevziye**, Şemsüddin İbn Kayyim, *el-menâru'l-Münîf fi's-Sahih ve'd-Daif* (tahkik ve
ta'lik eden Muzaffer Can), İst. 1992.
- D.K. Mohanty**, *Indian Political Tradition From Manu To Ambedkar*, New Delhi 2004.
- Dost Muhammad Shahid**, *Taareekhe Ahmadiyyat* (çev. Raşit Paktürkt), Qadian 2007.
- Ebu Davud**, Süleyman b. El-Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani, *Sunen'u Ebi Davud*,
Mısır 1952.
- Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre**, *Sahihu't Tirmizi bi- Şerhi İbni'l Arabi el-Maliki*,
Kahire 1931-1934.

- Ebul A'la** El-Mevdudi, *İslam Tarihinde İlk Defa Din Dışı İlan Edilen Mezhep Kadiyanilik Nedir?* (çev. Ahsen Batur), İstanbul 1975.
- Faruqui**, Murotaz Ahmed, *Truth Triumphs*, Lahore 1967.
- Fırlalı**, Ethem Ruhi, *Kadiyanilik*, İzmir 1986.
- Goldziher**, Ignaz, *İslâm Tefsir Ekolleri*, (Çev. Mustafa İslamoğlu), İstanbul, 1997.
- Güven**, Şahin, “Kur.aniyyun Ekolü –Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemi-”, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: 11 Yıl: 2001.
- el-Hakim**, En-Nisaburi, El-Müstedrek, *'ale's- Sahihayn fi'l-Hadis*, Riyad 968
- Hameedullah**, Vakil Ala, *Rules and Regulations of Tahrik-e Jadid Anjuman Ahmadiyya*, Pakistan 1998.
- Irfan Chaudhry**, *Centenary Khilafat Ahmadiyya 1908-2008*, Tariq Souvenir, Majlis Khuddamul Ahmadiyya UK 2010.
- İbn Haldun**, *Mukaddime* (çev. Z. Kadiri Ugan), İstanbul 1989.
- İbnu'l Cevzi**, El Kuraşi El Bağdadi, *Zadu'l Mesir fi-Ilmit-Tefsir*, I-IX, Beyrut 1955.
- İlâhibahş**, Hâdim Hüseyin, *el-Kur.âniyyûn ve Şüpehâtuhum Havle.s-Sünne*, Taif 1989.
- Karimullah Zirvi**, *Welcome to Ahmadiyyat The Truth Islam*, USA 2002.
- Kavak**, Özgür, “Zor zamanda âlim olmak: Şah Veliyyullah Dihlevî'nin kendi kaleminden hayatı”, DÎVÂN İlmî Araştırmalar sy. 17 (2004/2).
- Khan**, Abid, “The Promised Son”, <http://www.alislam.org/library/articles/Musleh-Maud.pdf>.
- Kırbaçoğlu**, M. Hayri, “Hz. İsa'yı Gökten İndiren Hadislerin Tenkidi”, İslamiyat Araştırma Dergisi, c. 3 s. 4. 2000, s. 147-168.
- Kitab-ı Mukaddes*, İstanbul 1949.
- Kuran-ı Kerim ve Türkçe Meali*, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1988.
- M. Naeem Qureshi**, *Pan Islam In British Indian Politics A Study of Khilafat Movement 1918-1924*, Brill 1999.
- Mevlana Hakim Nureddin**, Daily Al-Fazl, Qadiyan, 17 December 1913.
- Mevlana Hakim Nureddin**, *Badir Newspaper*, Qadian, 25 January 1912.
- Mevlana Hakim Nureddin**, *Al-Hakem Newspaper*, Qadian, 21 February 1912.
- “Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed”, *Ahmadiyya Gazette*, April/May 1999.
- Mirza Bashiruddin Mahmud Ahmad**, *Invitation to the Ahmadiyyat*, London 1980.

-“Message to Majlis Khuddamul Ahmadiyya”, Review of Religion, August 1956.
-*Truth about the Split*, London, 2007.
-*Anwar-ul-Ulum*, y.y., trz.
-*Sawan-e-Fazl-e-Umar*, Rabwah, trz.
-*Ahmediyet'in Mesajı* (çev. Abdülgaŧfar Han), UK 1988.
-*İnkılab-Hakiki* (çev. Syed Ateeq Ahmad), Turkey 2009.
-*Kuran'ı Kerim'in Tefsirine ve Araştırmasına Giriş*, Surrey 1992.
- Mirza Gulam Ahmed**, *Extracts from the Writings, Speeches, Announcements and Discourses of the Promised Messiah Hadrat Mirza Ghulam Ahmad of Qadian, The Essence* (trans. into English Chaudhry Muhammad Zafrullah Khan, Surrey UK 2006.
-*Hakikatu'l Vahy*, Kadiyan 193
-*İsa Mesih Hindistan'da* (çev. Abdulgaffar Han), Surrey UK, 2008.
-*İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar* (çev. şınasi Siber), Surrey UK, 1992.
-*Keramatu's Sadıkın*, Sialkot 1894.
-*Kitab-ul-Bariyyah*, Ruhani Khaza'in, y.y., trz.
-*Nuh'un Gemisi* (çev. Muhammed Celal şems), Surrey 2008.
-*Ta'lim* (çev. Muhammed Celal şems), Surrey UK 1998.
-*Tuhfetu'n-Nedve*, Kadiyan 1902.
-*Vasiyet* (çev. Muhammed Jalal Shams), Turkey 2008.
- Mirza Muhammed Yakup Han**, *Third Ahmadiyya Convention 1970*, Trinidad trz.
- Mirza Tahir Ahmed**, *Hatemennebiyyin Ayeti ve Hz. Resulullah'ın (S.A.V.) Yüce şanı* (çev. Muhammed Celal şems), Surrey 1996.
- Muhammad Sharif Khan**, “Ta'limul Islam College-a historic Perspective”, Al-Nahl Quarterly, USA.
- Nadwi**, Abu'l Hasan Ali, *Qadianism A Critical Study* (Urduca'dan çev. Zafer Ishaq Ansari), Lucknow 1975.
- Nandini Gooptu**, *The Politics of the Urban Poor in Early Twentieth-century India*, Cambridge 2001.
- Nasim Rehmatullah**, *Ahmadiyya Gazette*, USA 1999.
- Niaz, Abdulkadir**, *Fazl-ı Omar*, Qadian, 1939.

Öztürk, Mustafa, *Tefsir Tarihi Araştırmaları*, Ankara 2005.

“Pakistan ‘grossly’ supports religious persecution: Ahmadiyya report”, Daily Times, Lahore 14 February 2005.

Pirenne, J., *Büyük Dünya Tarihi*, İstanbul trz.

Raju, P. T., Chan Wing-tsit, Kitagawa, Joseph, M, Faruki, İsmail R., *Asya Dinleri* (çev, Abdullah Davudoğlu), İstanbul 2002.

er-Razi, Fahreddin, *Et-tefsiru'l Kebir*, Mısır 1938.

“Report of Immigration and Refugee Board of Canada”, Pakistan 26 November 2007.

Richter, Julius, *A History of the Protestant Missions in the East*, New York 1910.

Roberts, J. M., *Dünya Tarihi* (çev. İdem Erkman, Tansu Akgün), İstanbul 2011.

Sahibzada Mirza Muzaffar Ahmad, “Pearls of Memory: Remembrance of Hazrat Musleh Maud”, *Al Nahl*, U.S.A. 1995 Spring.

Suçlamalar Ve Arka Planı Pakistan'da Ahmediye Cemaati Düşmanlığı Ve Arka Planı Yalanlar, İftiralar, Çirkin Suçlamalar, Surrey-1993.

Şems, Muhammed Celal, *Hilafet*, Londra 2008.

et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sahihu't Tirmizi bi-Şerhi İbni'l Arabi El-Maliki*, Kahire 1931-1934.

Türkçe Meali ile Kur'an-ı Kerim (çev. Dr. Abdülgaffar Han), London 1999.

Ünsal, Hadiye “*Mevlana Muhammed Ali'nin The Holy Quran*” *Adlı Meal Tefsiri Üzerine Bir İnceleme* (yüksek lisans tezi, 2010), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Walker, Adam Hani, *Khalifah as the Imam*, UK trz.

www.britannica.com/EBchecked/topic/490157/Rajput.

Yöntem, Ahmed, *Mehdilik Fikri ve Müslümanlar Arasındaki İlk Tezahürleri*, (yüksek lisans tezi, 1998), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yurdaydın, Hüseyin Gazi, *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara 1971.

EK-I
AHMEDİYE CEMAATI MÜBELLİĞİ DR. ABDÜLGAFFAR HAN İLE
YAPILAN RÖPORTAJ

AHMEDIYE CEMAATİ MÜBELLİĞİ DR. ABDÜLGAFFAR HAN İLE YAPILAN RÖPORTAJ

R. K: Tefsir-i Sağır, meal olmasına rağmen neden tefsir denmektedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Normal meallerden farklı, izahatli olduğu için.

R. K: Urdu dilinin kökeni nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Urdu dili orduda kullanılan ortak bir dil olarak ortaya çıkmıştır. Urdu kelimesi Türkçe'deki ordu kelimesiyle aynı anlamdadır.

R. K: Mirza Gulam Ahmed'in ana dili nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Mirza Gulam Ahmed'in ana dili Pencapçadır. Ancak bazı şiirlerinde Urduca da kullanmıştır.

R. K: Mirza Gulam Ahmed'e müceddidliği esnasında verildiği iddia edilen İlahi hikmetin literatür ismi nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Önceden gelen haber, gaybi haber anlamına gelen Peşgoi denmektedir. Peşgoi olarak önceden geleceği haber verilen kişi Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed'dir. Peşgoi olduğu için Muslih-il Mevud'dur. Peşgoi olması ile ilgili 52 alamet vardır ve Muslih-il Mevud'un halifelik süresi 52-53 senedir. Muslih-il Mevud olduğunu 1944 yılında söylemiştir.

R. K.: O zamana kadar söylememesinin nedeni nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Allah o zaman ilan etmesini istiyor ve Allah ona Şeyh Beşir Ahmed adlı sahabenin evindeyken Muslih-il Mevud olduğunu ilham ediyor.

R. K.: Mirza Gulam Ahmed'e peşingoi neden veriliyor.

Dr. Abdülgaffar Han: 1886, ilk vahyin alındığı yıl, insanlar Mirza Gulam Ahmed Hazretler'inin Allah'tan vahiy aldığı iddiasına karşı çıkıyor ve ondan bir mucize göstermesini istiyorlar. O da Hoşyarpur şehrine ızdırap için gidiyor. Şehrin ileri gelenlerinden olan arkadaşı Mihir Ali Bey in Tuveyla adlı binasındaki evinde kalıyor ve 40 gün kimseyle görüşmek istemiyor. Bu çile esnasında Allah ona peşgoi olarak bir çocuk vereceğini müjdeliyor. Peşgoinin 52 alameti vardır. Hilafet devresi de 52-53 senedir. Peşgoide bazı bilinmeyen hikmetler vardır. Mesela Muslih-il Mevud için üçü dörde çeviren ifadesi kullanılmıştır. Bunun hikmeti pek çok şey olabilir. Belki de Mekke, Medine, Kadiyan dördüncüsü ise Rabvah şehri olabilir çünkü bu şehri o kurdu. Ama belki de ileride ortaya çıkacak bir hikmet olabilir, orasını biz bilemeyiz.

R. K.: Bir çocuk nasıl bir hikmet göstergesi olabilir?

Dr. Abdülgaffar Han: Çünkü Mişkat'ın Bab-ı Nüzül kısmında, Mesih-i Mevud'un geleceği zaman, eğer evlenirse bir çocuğu olacağı belirtilmiştir.

R. K.: Vakf-ı Cedid in kuruluş amacı nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: İlk başta böyle bir kurum kurulurken amacı Pakistan'ın köyleri için muallim yetiştirip göndermektir. Muallimler Vakf-ı Cedid in içerisindeki bir salonda 2 senelik eğitim almaktadır. IV. Halife, halife olmadan önce Vakf-ı Cedid mezunuydu.

R. K.: Tahrik-i Cedid in kuruluş amacı nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Pakistan harici, yurtdışına mübelliğ, din görevlisi yetiştirip göndermek için kurulan bir müessesedir. Mübelliğler Camia Ahmediye'de 7 sene eğitim görmektedir.

R. K.: Sadr-ı Encümen-i Ahmedi'dekiler de 7 sene eğitim alır mı?

Dr. Abdülgaffar Han: Evet onlar da Camia Ahmediye'de 7 sene eğitim alırlar. Eğitimleri Tahrik-i Cedid'dekilerle aynıdır. Sadece 7. yılın sonunda bir grup mezun Tahrik-i Cedid tarafından, bir grup öğrenci Sadr-ı Encümen tarafından alınır. Bunu belirlemeden önce herkes mülakata girer, ancak kimin kimi hangi kritere göre alacağını biz bilemeyiz.

R. K.: Sadr-ı Encümen Ahmedi ile Tahrik-i Cedid'in aldığı görevliler arasındaki fark nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Sadr-ı Encümen Ahmedi sadece Pakistan'a göndermek için görevli alır ve bunlara mürebbi denir. Ancak Tahrik-i Cedid, yurtdışına göndermek için görevli alır, bunlara mübelliğ denir. Mübelliğler, mürebbilerden daha yüksek seviyededir.

R. K.: Halife'yi kim seçer?

Dr. Abdülgaffar Han: Halife'yi Hilafet Yüksek Seçim Kurulu seçer ama asıl belirleyen Allah'tır.

R. K.: Hilafet yüksek seçim kuruluna kimler katılır?

Dr. Abdülgaffar Han: Emirler ve mübelliğ olarak çalışanlar oy kullanabilir ancak her emir oy kullanamaz. Ülkedeki cemaatine ve kurulun başkanına bağlıdır. Kimler istenirse onlar çağrılır. Şu anda Tahrik-i Cedid'in başkanı Hilafet Seçim Kurulu'nun başkanıdır ve genellikle de böyle olur.

R. K.: Sadr-ı Encümen Ahmedî'yi ve Tahrik-i Cedid'i kim kurdu?

Dr. Abdülgaffar Han: Sadr-ı Encümen'i Mirza Gulam Ahmed, Tahrik-i Cedid'i II. Halife Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed kurdu. Tahrik-i Cedid'in 27 tane şartı vardır mesela bir çeşit yemek yemek, belirli oranda çanda vermek gibi.

R. K.: Meclis-i Şura'ya kimler katılır?

Dr. Abdülgaffar Han: Her cemaatin Sadr'ı, presidenti, 50 kişi içerisinde bir kişi seçilir. 50 kişi yoksa cemaat başkanı gelir, iki kişi bile olsa gelir. Her ülkenin emiri katılır ve calsaya katılan bütün ülkelerin mübelliğleri de Şura'ya üyedir. Muhakkak her ülkenin varsa temsilcisi katılır. Ayrıca, halife kime izin verirse o katılır.

R. K.: Şura Rabvah'ta olduğunda, diğer Şuralar'dan farkı var mıdır?

Dr. Abdülgaffar Han: Evet vardır. Eğer Şura Rabvah'taysa bütün nazır ve vekiller gelir. Esas Şura Rabvah'tadır çünkü. Rabvah'taki bütün vilayet başkanları katılır ama bu durum sadece Rabvah için geçerlidir. Bunlara "Emir-i Zile" denir, zile il demektir zaten. "Suba-i Emirler" ise eyalet başkanlarıdır ve her eyaletin başkanı Şura'nın üyesidir.

R. K.: Halife Rabvah'taki Şura'ya katılıyor mu?

Dr. Abdülgaffar Han: Hayır, Rabvah'taki Şura'ya düşmanlıktan dolayı katılmıyor. Merkez, Uluslarası Şura, halife taşınmadan önce Pakistan, Rabvah'taydı. Ancak şu an halife neredeyse Şura oradadır. V. Halife Londra'da yaşadığı için, her Calsa Salana'dan bir iki gün önce bir Şura toplantısı gerçekleştirilir ve halife başkanlık eder.

R. K.: Halife her zaman başkan mıdır?

Dr. Abdülgaffar Han: Evet eğer halife Şura'daysa bütün Şura Meclisleri'nin doğal başkanıdır.

R. K.: Şura'ya katılma şartları var mıdır?

Dr. Abdülgaffar Han: Ahmedî olmak ön koşuldur. Düzenli çanda vermek gerekir. Eğer bir kişi altı ay çanda vermezse, o Şura'ya katılamaz. Sakallı olması gerekir. Halife tarafından ceza almaması gerekir.

R. K.: Halife'nin cezaları nelerdir?

Dr. Abdülgaffar Han: Çanda almamak, toplantıya almamak, eğer hiç bir şekilde düzelmeyorsa malum şey olur.¹⁹⁴ Ama cemaatteki en büyük ceza para almamaktır.

R. K.: Çanda miktarları nelerdir?

¹⁹⁴ Malum şeyin ne olduğunu Abdülgaffar Bey belirtmedi ancak biz cemaatten çıkarılmak olarak yorumladık.

Dr. Abdülgaffar Han: Normal çanda kazancının 16'da biridir. Ancak değişir, vesayet olanların 10'da birdir.

R. K.: II. Halife neden özellikle, cemaatte talim-terbiyeye önem vermiştir?

Dr. Abdülgaffar Han: Maide 48.ayete dayanarak "iyiliklerde yarışınız" cemaatin iyiliklerde, hayırda, dini terbiyede yarışmasını istemiştir. Ansarullah'ın çandasıyla bir cami yapıldı, Kopenhag'da sadece kadınların çandasıyla bir cami yapıldı. Bu tür şeylerle sanki yarışıyorlarmış gibi oluyor.

R. K.: Rabvah kutsal bir yer midir?

Dr. Abdülgaffar Han: Rabvah, Kuran'da geçer, Müminun Suresi 50.ayette, "Biz İsa'yı ve annesini yüksek bir yere sığdırdık." şeklinde geçer.

R. K.: Kaza şubesi nedir?

Dr. Abdülgaffar Han: Her cemaatte "kaza" denilen topluluklar olur, bu kurumu II. Halife kurmuştur. Mesela karı-koca arasında problem olduğunda onlara gidilir, karar istenir, verdiği kararlar kesindir. Ama kararı beğenmeyen halifeye yazar, halifenin kararı kesindir.

R. K.: Ruhan-i Hazain tek bir kitap mıdır?

Dr. Abdülgaffar Han: Hayır Mirza Gulam Ahmed'in külliyatıdır.

R. K.: İngilizler'in Hindistan'da olması ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

Dr. Abdülgaffar Han: İngilizler'in hakkını yememek lazım. İyi şeyler de yapmışlardır. Hindu inancına göre, ezan okunduğu zaman yedikleri yemekleri dinen bozuluyormuş, bu yüzden pek çok Müslüman müezzini öldürmüşlerdir. Müslümanlardan inek kesenleri öldürülüyordu. İngilizler buna engel oldu. Bu aslında Hindular için de iyi oldu çünkü eskiden bir Hindu erkek öldüğünde eşi de onunla canlı canlı yakılırdı. Buna "seti adeti"denir. İngilizler bu duruma da engel oldu.

Mesih (A.S.) İngilizler'i bize yardımcı olduğu için övmüştür. İngilizler geldikten sonra Müslümanlar rahatladılar. İngilizler, Sihler'in zulmünden Müslümanlar'ı korudu. Ama sadece bu açıdan onları övdü. Ama onlara İsa ölmüştür, İsa baba değildir diyen de ilk kişi odur. Ancak o asla bir İngiliz fidanı değildi.